ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeş

Revistă de cultură

Anul XV ■ Nr. 7 (164) ■ Iulie 2024

Monumentul din Cimitirul Eroilor din Predeal

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu”, cu sprijinul S.C. CER Cleaning Equipment SRL Curtea de Argeş şi al Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”.

Criza de lideri (în UE)

Gheorghe PĂUN

Da, de la UE plec, pentru că la acest nivel lucrurile sunt clare şi parcă în degradare fără scăpare – când văd ideile-deciziile-directivele prea ades grăbite, utopice, contraproductive (nu le mai iau în seamă şi pe cele aberant progresiste, *woke*), de prea multe ori contrazise de realitate şi tot de multe ori ajustate de contradirective ulterioare, am în faţa ochilor un grup de liceeni care, aflaţi în săptămâna „şcoala altfel”, s-au instalat în birourile de la Bruxelles şi se întrec, amuzându-se, în a conduce Europa cea unită, întrecerea având un singur criteriu: care e decizia cea mai *cool*… Dar criza din titlu se resimte peste tot în lume, în particular, pe meleagurile noastre.
Atunci când apar şi *oameni de stat* printre *politicieni,* personalităţi mai puternice, fie sunt repede anihilaţi de propaganda globalist-neomarxistă, de corporatocraţie, de banul mondial, fie, dacă ajung la conducerea unor state, sunt taxaţi de dictatori şi extremişti, iar dacă chiar contează geopolitic, sunt etichetaţi ca formând o „axă a răului”, binele fiind, desigur, rezervat etichetatorilor.

Dacă ne gândim puţin, nici nu se poate altfel – vreau să spun, un *om de stat*, deci care vrea să facă ceva pentru ţara lui, oricât de decent-autentic *suveranist* ar fi el, nu poate supravieţui în faţa asaltului oengist, presiunii mass-mediei, atacurilor „agenţilor de influenţă” şi „statului paralel”, capcanelor justiţiei (avem exemple de la noi, dar auzim destule şi dinspre alte meleaguri) – toate acestea cu supervizare/finanţare din afară, dacă nu controlează cât de cât toate subsistemele aferente ale statului, dacă nu devine un „autocrat”, iar asta inevitabil împinge lucrurile spre marginea „statului de drept”, a „democraţiei”. Am pus ghilimele, pentru că, la fel ca „binele”, „drepturile omului” şi alte vorbe mari care pavează drumul spre *brava lume nouă* a lui Aldoux Huxley precum intenţiile bune pavează iadul, statul de drept şi democraţia şi-au pierdut conţinutul, au devenit mantre-sloganuri ale propagandei, deci ale manipulării.

Asta, la nivel de şefi de state, unde dilema este clară. Ori progresişti activi, obedienţi în faţa „forţei obscure”, dar drastici în privinţa „supuşilor” (cazuri-etalon: Canada, Noua Zeelandă, Franţa…), cu toţii încărcând lista pe care istoria de mâine o va considera ruşinoasă, neştiind ce nume să dea vremurilor jenante de astăzi, ori „dictatori”. Aceştia de pe urmă nu au deloc o soartă uşoară. Chiar „despoţi luminaţi” de-ar fi, pe de o parte, în timp, puterea corupe, pe de alta, ei sunt, vorba unui proverb chinezesc, „călare pe tigru” şi nu se pot da jos – măcar atâta vreme cât lumea e sub controlul corporatocraţiei şi al instrumentelor acesteia.

Mai tristă este situaţia UE, care nici nu pare a fi în stare, obiectiv vorbind, să producă un lider cu reală personalitate, cu viziune, acţionând în sensul „acelei Europe în care credem” – aluzie la *Declaraţia de la Paris* din 2017, ba chiar şi la o recentă carte cu acest titlu. Ca peste tot, acţionează mediocrizarea indusă de zgomot, digitalizare, consumerism, birocratizarea (subsistem care, peste tot, se autonomizează şi este foarte greu să nu ajungă să lucreze pentru sine), politizarea, dusă până la „luptă” între partide, cu multele consecinţe nefaste (cel puţin non-conlucrare, dacă nu chiar sabotare reciprocă, plus ciclurile electorale, care fragmentează, derutează, cultivă demagogia, degradează inclusiv bunele intenţii), dar la nivelul UE se adaugă concurenţa între statele membre. Nu marile personalităţi, precum „părinţii fondatori ai Europei Unite”, candidează şi eventual ajung la conducerea acesteia, ci reprezentanţi ai unor partide, ai unor state, ai unor interese nu totdeauna transparente. Ca şi în cazul statelor, şi în cazul UE (şi al altor organisme internaţionale), la conducere ajung persoane *negociate, agreate*, beneficiare şi ale unor concursuri de împrejurări, dar preponderent „cu mânere”, dependente de eminenţele cenuşii din spatele scenei (*păpuşarii,* persoane sau instituţii) – banul şi puterea, nelimitate ambele, fiind principalele preocupări ale acestor *eminenţe.*

Ultimii ani au adus exemplificări convingătoare pentru constatările anterioare – mass-media oferă informaţii mai ales la nivel UE şi la nivelul României – adăugând însă şi o latură şi mai îngrijorătoare: relativizarea morală. Degradarea. Dacă nu imoralitate, măcar amoralitate. Neruşinarea. Transformarea albului în negru şi a negrului în alb, privind alegătorul fix în ochi (eventual, prin obiectivul camerei de filmat). Exonerându-i „pe-ai noştri”, chiar când sunt dovediţi, şi acuzându-i „pe-ai lor”. Candidând din puşcărie – uneori şi câştigând alegerile. La noi şi aiurea, la fel. Chiar legalizând neruşinarea, de pildă, punând limite până la care se poate fura sau face evaziune, fără a se consemna „la dosar” infracţiunea.

Ca şi în alte situaţii, demersul meu, după ce face constatări (preocupate, pesimiste putem spune), conturează simptome şi caută diagnostice mai generale, apoi încearcă să descopere şi cauze, în speranţa că, ştiindu-le, se poate acţiona asupra lor, ameliorând pe ici pe colo situaţia. N-am prea reuşit nici în alte dăţi, nu voi reuşi nici acum să sugerez vreo umbră de soluţie – în afara încredinţării că lumea, începând cu UE, e foarte aproape de o bifurcare: fie o ia iremediabil spre degradare totală şi va fi curând imposibil de întors din drum, fie vom asista la o dramatică pivotare spre „normalitate”, presupunând că mai ştie cineva cum s-o recunoască… „Alinierea” planetară a atâtor alegeri într-un an precum 2024, căci *nimic nu e întâmplător,* nu-i aşa?, ne poate sugera totuşi un dram de optimism…

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Se-ncheie şi după datina noastră cu ziua de astăzi un şir de evenimente măsurate după apuneri şi răsăriri de soare şi fixare în memoria noastră cu cifrele acestei măsurători.

Dacă privim regularitatea fenomenelor lumii siderale şi o comparăm cu nestatornicia sorţii omeneşti, am putea crede că altceva se petrece în ceruri, altceva pe pământ. Cu toate acestea, precum o lege eternă mişcă universul deasupra capetelor noastre, precum puterea gravitaţiunii le face pe toate să plutească cu repejune în haos, tot astfel alte legi, mai greu de cunoscut, dar supuse aceleiaşi necesităţi, de la care nu este nici abatere, nici excepţie, guvernează oamenii şi societăţile.

Oricât de mici am fi pe acest glob atât de neînsemnat în univers, al cărui an întreg de câteva sute de zile nu sunt măcar un ceas pentru anul lui Neptun de şasezeci de mii de zile, totuşi ce multe şi mari mizerii se petrec în atât de scurt timp, cât de multe mijloace nu inventează oamenii spre a-şi face viaţa grea şi dureroasă!

S-ar crede că cu cât cunoştinţele înaintează, cu cât omul câştigă convingerea despre nimicnicia lui şi despre mărimea lui Dumnezeu, ar scădea deşertăciunea care este izvorul urii şi al dezbinărilor; că încredinţându-se că nu numai nimic este, ci chiar mai puţin decât nimic, de vreme ce viaţa omenirii întregi este ceva accidental şi trecător pe coaja pământului, mintea lui va fi izbită cu atâta adâncime de această mare problemă încât să poată uita patimile mici care-l mişcă, mai puţin însemnătoare decât o picătură în ocean, decât o clipă în eternitate.

Dar nu este astfel.

Se vede că aceeaşi necesitate absolută care dictează în mecanismul orb al gravitaţiei cereşti domneşte şi în inima omului; că ceea ce acolo ni se prezintă ca mişcare e dincoace voinţă şi acţiune şi că ordinul moral de lucruri e tot atât de fatal ca şi acela al lumii mecanice.

De aceea vedem că marile evenimente istorice, războaie care zguduie omenirea, deşi par a atârna de decretul unui individ, sunt cu toate acestea tot atât de inevitabile ca şi un eveniment în constelaţia cerească. E drept că cei vechi n-aveau cuvânt de-a pune horoscopul şi de-a judeca după situaţia aparentă a luminilor ceea ce se va petrece odinioară pe pământ, dar cu toate acestea în naivul lor chip de-a vedea se ascundea un adevăr, acela că, precum o constelaţie e dată cu necesitate, tot astfel evenimentele de pe pământ se-ntâmplă într-un şir pare că de mai înainte determinat.

Dacă, după constelaţia împrejurărilor celor din urmă, am pune horoscopul anului ce vine, nu multă speranţă ne-ar inspira, nu multă bucurie ne-ar face.

Din nou cestiunea Orientului sau mai bine a împărţirii Împărăţiei Otomane e obiectul ce preocupă lumea politică şi se poate ca evenimentele din Egipt să fi fost cel dintâi stadiu al desfăşurării cestiunii. În adevăr, după înfrângerea insurecţiei a început a se desemna cu claritate alianţa austro-germană şi a se da pe faţă înarmările Rusiei.

Franţa, gata a fi privitoarea interesată la uriaşa ciocnire dintre lumea slavă şi cea germană, gata chiar a participa – *si fata favebunt* –, a pierdut însă tocmai în preziua anului nou pe bărbatul care reprezenta politica ei de acţiune. Cu toate acestea nu credem ca moartea unui om, oricâtă însemnătate suspensivă ar avea pentru evenimente, să le poată înlătura cu totul.

În acest conflict, pe care viitorul îl indică cu claritate, ce se va alege de cei mici? Poporul nostru mic este pus tocmai ca o muche de despărţire între furtuna ce vine din apus pentru a întâmpina pe cea din răsărit. Oricare ar fi soarta armelor, oricare norocul războiului, oricât de înţeleaptă va fi politica micului popor, rezultatul evenimentelor va fi totuşi stabilirea unei preponderanţe politice, pururea fatală nouă, chiar dacă nu ne-ar ameninţa cu nimicirea totală.

Oare în preziua unor evenimente determinante pentru soarta noastră fac bine oamenii ce ne guvernă de-a pune cestiunea revizuirii Constituţiei? Fac bine a propune excluderea din viaţa publică a elementelor celor mai luminate ale poporului, care s-au dovedit în toţi timpii a fi şi cele mai patriotice, prin suprimarea colegiului I?

Nu numai că nu fac bine, dar chiar şeful acestui guvern a recunoscut-o aceasta, căci însuşi tindea la amânarea reformelor, întemeindu-se pe probabilitatea evenimentelor ce bat la poarta cetăţii noastre. Cu toate acestea, curentul fatal de înnoiri care e caracteristic pentru epoca de spoială în care trăim împinge pe majoritate la punerea unor cestiuni ce nu pot decât să tulbure ţara şi să accentueze deosebirile de interese şi de partid între oameni.

Cu părere de rău cată să constatăm că, cu toată bătrâneţea prematură a năravurilor, inteligenţa politică a acestei ţări arată uneori semne de copilărie. Ca un sfinx mut încă şi cu ochii închişi stă anul viitor înaintea noastră, dar ştim bine că multe are de zis, că cumplite sunt enigmele ce le va rosti, că în prăpastie va cădea cel ce nu va fi în stare să le dezlege.

Iar Edipul destinelor noastre se uită în faţa acestui sfinx şi, în loc de a fi pătruns de seriozitatea adâncă, tragică poate, a fizionomiei lui, el s-apropie de monstru pentru a-i răspunde cu… jucăriile noastre constituţionale… Fără îndoială, ceea ce are să se-ntâmple se va-ntâmpla, dar e păcat şi nu e demn ca, atunci când timpurile sunt foarte serioase, un popor să joace mica comedie a luptelor sale dinlăuntru.

(*Timpul,* 1 ianuarie 1883)

Dacă cineva îndrăznea să zică că cestiunea dunăreană e compromisă prin actele cabinetului dlui Brătianu, i se răspundea pe toate tonurile că e de rea-credinţă, că sunt acuzări vagi, făcute din spirit de opoziţie sistematică, pentru a răsturna guvernul.

Astăzi, când propunerea Barrère e primită de unanimitatea Conferinţei din Londra şi aceasta din urmă discută poate până şi mijloacele coercitive pentru a aduce la îndeplinire deciziunile ei, faptele confirmă acuzările multiple ale opoziţiei şi se dovedeşte că nu numai guvernul a compromis cestiunea prin făgăduielile ce-au alunecat a le face Austro-Ungariei, ci a fost peste aceasta de cea mai învederată rea-credinţă faţă cu opoziţia când la toate descoperirile ce s-au făcut ni se răspundea că inventăm şi că combatem numai din ambiţie şi ură.

Precum o descoperire nouă aruncă lumină retrospectivă asupra descoperirilor din trecut, le dă alt înţeles şi arată ce legătură intimă exista între ele, tot astfel faptul că Conferinţa din Londra a tratat România în mod vitreg, neprimind-o în sânul ei şi dispunând despre ea fără de ea asupra intereselor şi suveranităţii ei aruncă o lumină nouă asupra purtării din trecut a guvernului şi ne descoperă seria întreagă de greşeli care au trebuit să dea la urma urmelor acest fatal rezultat.

(*Timpul,* 10 februarie 1883)

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş"
Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş
Tiparul: DeaPrint, Bucureşti, www.deaprint.ro

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro
Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (90 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

„Oile gândirii” (V)
Colivia cu nebune

Horia BĂDESCU

M***inunata lume nouă,*** distopia lui Aldous Huxley, apărea în 1932, la un deceniu după constituirea Şcolii de la Frankfurt, cam în aceeaşi perioadă în care aceasta se refugia în Statele Unite, unde avea să-şi înceapă drumul glorios către transpunerea în practică a marxismului cultural sub ispititoarea etichetă a *progresismului.* În 1937, Huxley părăsea şi el Europa şi se instala în California, unde avea să rămână până la moartea sa, în 1963. Nu există mărturii care să-l asocieze cu *frankfurtienii,* dar nu cred ca Adorno sau Marcuse să nu fi avut cunoştinţă şi, de ce nu?, să fi citit *Minunata lume nouă*. Cert este că direcţiile de dezvoltare ale teoriilor acestora cu privire la distrugerea lumii vechi şi întemeierea lumii celei noi au interesante puncte de contact cu romanul lui Huxley în ceea ce priveşte manipularea maselor prin utilizarea drogului sub feluritele lui forme, de la substanţele psihotrope la consumerism şi divertisment (pâinea şi circul latinilor!), la sexul aruncat în braţele viciului şi fantasmelor psihanalitice, până la ticăloasa şi degradanta condiţionare a copiilor. Cu adaosul altor contencioase americane şi occidentale: rasismul, colonialismul, minorităţile de toate felurile. Toate certificate în acţiunile lor destabilizatoare de ideea că realitatea nu este altceva decât un construct social şi, prin urmare, poate fi modificată şi chiar creată de jocurile semantice ale limbajului. Prin urmare, societatea şi, cum vom vedea, biologicul însuşi pot fi deconstruite şi reconstruite lingvistic. Cum spunea Szlamowicz: „În această concepţie a socialului ca «reprezentare» şi ca «imaginar», nu mai există real cuantificabil.” Fiindcă, precizează sociologul Shamuel Trigano, citat de Szlamowicz: „Astăzi, realul nu mai este decât un text. (...) Până şi conceptul de obiectivitate, de materialitate se clatină. (...) «Narativul» apare astfel ca inventarea de sine a grupurilor omeneşti şi a indivizilor care se povestesc şi se pun în scenă pentru a exista. (...) Orice ideologie devine astfel o rescriere a trecutului, a prezentului şi a viitorului într-o perspectivă care serveşte interesele pe care ea le apără.” Nimic mai clar decât aceasta. Iată instrumentul perfect pentru a pune la cale revoluţia sexuală visată de Marcuse, prin eliberarea erosului de orice constrângere, negarea realităţii biologice a bipolarităţii sexuale şi, mai ales, declanşarea războiului feminismului dezlănţuit, în numele inechităţilor istorice, dispărute la această oră în lumea occidentală în cea mai mare parte, a unei egalităţi prost înţeleasă care alungă însăşi feminitatea sexului frumos şi aruncă deseori chestiunea în grotesc şi ridicol. Şi, mai ales, care subminează familia şi însăşi existenţa speciei!

P**e de o parte,** avem un construct, însă nu social, ci psihiatric, care se opune cu înverşunare realităţii biologice evidente, create de Dumnezeu sau, pentru atei, de natură, într-o confuzie totală şi interesată între aceasta şi genul lingvistic, pentru a crea iluzia că semantica poate crea realitate. Doar că genurile sunt două, mari şi late, pentru fiinţe, iar lor li se adăugă, pentru alcătuirile neînsufleţite, un neutru care le reuneşte în procesul de diferenţiere cantitativă: singular/plural. Prin urmare, un cuvânt nou poate crea un gen care nu există doar în mintea unui individ nu în toate ale sale. Însă religia *woke,* dimpreună cu tot ce se adăposteşte sub mantaua ei, ne spune că se poate! Aceasta e celebra fluiditate de gen, genderismul, stafia care bântuie prin Europa, precum odinioară aceea a comunismului, cu care de altminteri astăzi se ţine de mână. O stafie care bântuie, din nenorocire, prin şcoli, infestând mintea necoaptă a copiilor şi adolescenţilor cu sprijinul progresiştilor educaţionali şi politici, dublaţi de fantoşele politice de la Bruxelles.

Pe de altă parte, războiul feministelor, împotriva „bărbatului alb”, de la care se trag toate relele lumii, acela care, de la poziţia socială şi drepturile civile la realizarea profesională şi la bucătărie şi cultura vinului, a masculinizat totul, acest macho care a introdus discriminarea faţă de perechea naturală şi în domeniul terminologiilor de tot felul, ba chiar a masculinizat limba. (În ceea ce ne priveşte pe noi, românii, această din urmă chestiune nu se pune, noi având, spre stupefacţia feministelor apusene, dovada clară a feminităţii limbii române.) Un fel de aristofaniadă strepezită, o adunare de dame progresiste, prepuse pe realizarea unui matriarhat *sui-generis.* Căci scrie lingvistul nostru parizian, *à propos* de presupusul macism lingvistic al reprezentărilor profesionale, meseriilor, administraţiei. „Cuvintele n-au funcţia – şi încă şi mai puţin datoria morală – de a reprezenta fiinţele. [...] Se fetişizează cuvintele ca şi cum acestea ar fi purtătoare de puteri magice. Astfel, vom fi auzit un deputat american psalmodiind solemn «amen and awomen» în timpul celei de a 117-a sesiuni a Congresului SUA, ca şi cum cuvântul evreu *amen* (semnificând *aşa să fie*) trebuia interpretat precum că ar fi conţinut cuvântul englezesc *bărbat* la plural şi era necesar a fi compensat printr-o menţiune «feminină». Forma cuvintelor devine obiectul unei veneraţii fără a avea conştiinţa sensului şi folosirii lor.” Această retorică prin care societatea este polarizată între opresori şi oprimaţi creează ceea ce Szlamowicz numeşte *efectul de tunel tematic:* „se ia un punct de vedere – rasial sau sexual spre exemplu – din care se face un principiu explicativ radical căruia i se dă greutate printr-o dimensiune acuzatoare”. Radicalismul acestui feminism dezlănţuit împotriva patriarhalismului social, care nu mai are nicio acoperire reală în Europa sau America, face ca situaţia din societăţile unde femeile trăiesc cu adevărat în situaţii umilitoare de slujitoare, de tutelă ori de control radical „să nu facă niciodată obiectul criticilor neofeministe”. Mai mult încă, subliniază autorul, s-a ajuns până acolo încât „marea preoteasă” a neofeminismului radical, Judith Butler, va merge până acolo încât să considere femeile care se opun talibanilor drept colaboraţioniste ale imperialismului american!

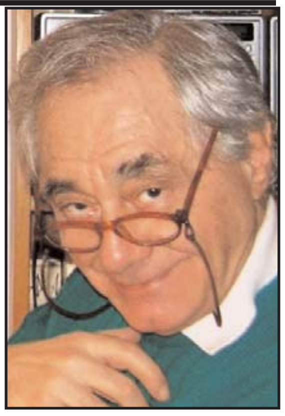
F**eminizarea denumirilor** profesiunilor, meseriilor şi a altor activităţi pentru a sugera că reuşita profesională nu depinde de sex, ba chiar se poate realiza în pofida acestuia, e un mizilic. Macismul, masculinitatea trebuie decelate, denunţate şi amendate unde nici cu gândul n-ai gândit. Ea se află, spre exemplu, în cultul şi cultura vinului, şi iată ce mostră de reflecţie savantă, desprinsă dintr-o cercetare intitulată *Manifest pentru un vin inclusiv* (inclusivismul fiind una dintre marotele *wokeismului*) ne propune Jean Szlamowicz: „În imaginea feminităţii din lumea vinului, femeia e o femeie fără cap, sunt părţi de femeie, fragmente de corp, deci e un pic de carne pe-aici, un pic de coapsă pe dincolo, dar niciodată o femeie întreagă, o femeie pasivă, un fel de somn eterat. [...] Acest fel de a sexualiza femeia excesiv, mereu, impiedică întreaga legitimitate a femeilor care se simt a exista altfel. […] Limbajul vinului e reflexul raportului asimetric între bărbat şi femeie.” Ca să nu mai vorbim de ideea că „Vinul – vinoteca şi chiar consumare lui – desemnează apartenenţa la o anume elită (culturală, intelectuală, financiară). Şi codurile vinului, servirea şi limbajul lui sunt un mijloc de salvgardare a acestui patrimoniu în mâinile claselor dominante.” Noroc că la noi vinul ghiurghiuliu e băut de la boier până la oier, iar femeile beau cot la cot cu bărbaţii şi, cel puţin în această chestiune, nu se simt absolut deloc discriminate!

Aproape toate aceste deliruri militante sunt servite sub autoritatea unor „fundamente ştiinţifice”, care provin din surse validate cu superioritate de formula „studiile au demonstrat” sau „noi studii demonstrează că”, referinţele acestea vagi devenind suportul unei propoziţii ideologice, a cărei justificare e pur subiectivă. Aşa cum a făcut trioul James A. Lindsay, Petre Boghossian, Helen Pluckrose, citat de Szlamowicz, publicând studii fanteziste, în care apar afirmaţii de tipul „penisul conceptual nu e un organ anatomic, ci un construct social ultrafluid servind afirmarea genului” sau că „acesta este unul dintre principalele motoare ale schimbărilor climatice”, pentru a demonstra că parodia nu se mai distinge de studiile autentice.

E **adevărat că nebunia** sacralizării inventicii semantice excede erosul şi subsumează, deopotrivă, problematica ce decurge din specificitatea celor pe care Horkheimer îi vedea în 1930 a fi noii lideri ai revoluţiei marxiste, în locul clasei muncitoare: „O coaliţie cu rol de victimă, formată din minorităţi – negri, femei şi homosexuali”. Toate acele „isme”, trecute în revistă de Szalmowicz, dincolo de pericolul real pe care îl reprezintă, sunt minate de impostură, aberaţii, ridicol. Cartea universitarului francez ne oferă spectacolul unor exemple demne de „colivia cu nebune”, ca să folosim titlul unui savuros film din Hexagon, o comedie cu iluştri actori precum Michel Galabru, Michel Serrault sau Ugo Tonazzi. Însă suportul noii revoluţii a marxismului cultural sau, poate mai exact, a neomarxismului rămâne cel indicat de Marcuse: revoluţia sexuală prin eliberarea erosului de orice constrângere, negarea realităţii biologice a bipolarităţii sexuale şi, mai ales, declanşarea războiului feminismului dezlănţuit. Totul validat sub zodia unei subiectvităţi împinse până la paroxism, manifestată sub protectoratul unui fals discurs ştiinţific, care mimează metodologia cercetării serioase şi asumă vindicta incriminatorie. Calul de bătaie în acest context rămâne chestiunea *genului* şi, vezi Doamne, a *fluidităţii* acestuia. Termen care prin nebulozitatea pe care o implică poate justifica toate aiurelile, nebuniile şi fantasmele iscate de un nombrilism sexual practicat până la exces, toate derapajele morale şi sociale, în numele unei libertăţi de exprimare şi de vieţuire care trimit în caricatură contractul social şi însăşi natura omului. Ba mai mult, prin inseminarea minţilor fragede ale copiilor şi adolescenţilor, a căror putere de judecată nu are încă nici instrumentele şi nici luciditatea necesare, pune în pericol, nu voi înceta să repet, însuşi viitorul speciei. Mai ales în contextul anesteziei generalizate a umanităţii, prin paleta extrem de largă şi de eficientă a drogului, sub variile lui forme, despre care ne avertizase de mult Aldous Huxley. Mult mai ridicol decât în *Parabola orbilor,* oile gândirii sunt gata să se arunce cu ochii închişi peste bordul corăbiei după înainte-mergătoarele cu mintea clătinată. Fără să se întrebe ce le-a pregătit în noul tărâm Panurge-ul *wokeist.* Fiindcă fondul preacunoscutei expresii rablesiene implică nivelul catastrofal al imitaţiei, mediocrităţii şi prostiei umane.

(Va urma.)

Fulguraţii

Paul DIACONESCU

Î*n* ***Ulysses,*** marele roman al lui James Joyce, biografia lui Molly: era fiica lui Brian Cooper Tweedy, maior în Royal Dublin Fusiliers, detaşat în Gibraltar. Născută la 8 septembrie 1870, căsătorită la 8 octombrie 1888 cu Leopold Bloom, naşte pe Milly la 15 iunie 1889. Leopold enumeră 25 de amanţi ai lui Molly, la pag. 650.

Pe coastele Vezuviului *am văzut păscând măgari; erau liniştiţi şi-n calmul lor habar n-aveau ce clocoteşte sub ei... M-am uitat la ei şi nu ştiu cum mi-au trecut prin minte bărbaţii femeilor frumoase.* (Octavian Goga, *Precursori,* Editura Minerva, 1989, pag. 223)

Et in Arcadia ego.
Da, şi eu am fost la Târgul de Fete de pe Muntele Găina. Da, şi eu am băut o cafea la celebra cafenea Senequier din Saint-Tropez. Da, şi eu am fost, în ianuarie 1977, la „Congresso Cultural" de la Havana-Cuba.

Dar în câte alte locuri n-am mai fost? Avignon, Cadix, Marrakesh, Milano, Murmansk, Londra, Ajaccio etc. etc. Şi... Şi cu ce m-am ales? Cu umbrele unor amintiri. Singurul răspuns potrivit l-am aflat în titlul pe care poetul Ştefan Baciu, exilat în Havaii, l-a dat amintirilor sale: *Praful de pe tobă.*

Ieri am citit capitolul despre Etna din volumul *Al cincilea punct cardinal* de Ioan Grigorescu. Scris cu pasiune, cu patimă chiar, ca despre un personaj viu, temut, dar şi mai mult admirat şi iubit. O avalanşă de metafore teribile, ca valurile de lavă la care revine de nenumărate ori, mă face să înţeleg că Etna – ca şi Vezuviul, în capitolul despre Pompei – corespunde temperamentului său: forţă a naturii, explozibilă, imprevizibilă, pe care nici chiar boala n-a reuşit s-o domolească. (6 mai 2011)

După câteva ore de plajă, somnolenţă! O stare de semi-trezie, fără gânduri, fără griji, pe care numai aici o poţi simţi. Aici înţeleg, cu adevărat, ce înseamnă siesta. Santa Siesta.

Plaja îmi aminteşte destul de vag de Mamaia. Mamaia în septembrie 1959... Dar mai largă şi nesfârşită, lungă până la orizont şi aproape pustie. Câteva maşini răzleţe, câteva mici grupuri de oameni, răsfirate, despărţite de zeci de metri, încât vezi doar trupuri, nu şi figuri. Şi vântul, Tramontanul, iscat sub poalele Pirineilor, din Muntele Negru.
E un vânt foarte puternic, de care localnicii, dar şi turiştii, profită întrecându-se în nişte bărci montate pe roţi de motocicletă, cu catarg şi pânză, vehicule improvizate care se deplasează cu zeci de kilometri pe oră pe fâşia de plajă dinspre saline, unde nisipul e uscat şi tare ca o pistă de atletism.

Am ieşit din apă după o joacă perfidă cu valurile care te trag spre larg şi văd, printr-o ceaţă alburie, micul far şi linia subţire a digului de la Port-la-Nouvelle vibrând sub caniculă. Rafale puternice mă „împuşcă" cu nisip, salve de alice care înţeapă pielea sensibilizată de sare. Mă întind pe pledul cald şi aştept clipele de acalmie în care vântul devine prietenos şi mă înveleşte cu un strat uşor, de soare, ca o mângâiere. (Corbières, 9 iulie 1987)

Despre întreita faţă a minunii

Mihai SPORIŞ

În drumurile noastre sub cer ne minunăm, întotdeauna, de lucrarea Celui de deasupra noastră. Ceva, cineva ne trage de mânecă să ne arate, ce-i? şi cum? dar, mai ales „de ce?", prin gândul explicat dinaintea faptei, al intenţiei celui învestit să facă, mai mereu… după. Răspunsul la întrebarea „de ce?" pare cel mai uşor de dat, însă rămâne alături de celelalte în ambiguitate. Chiar după explicaţie, ori în îndelunga contemplare a celor de sub priviri, avem doar păreri conforme cu puterea noastră, personală, de-a îmbrăţişa conturul şi de-a ne adânci în înţelesurile lui tainice. În mod sigur, un lucru cu taină ne va minuna întotdeauna şi atunci redescoperim ceea ce morala comună a crezului nostru ştia demult: minunile sunt de la Dumnezeu, chiar dacă şi El lucrează prin fiii săi, oamenii. Atribuim, în mod iraţional, minunea lui Dumnezeu, Cel care a săvârşit-o prin pogorârea Lui întru omul ales şi S-a lăsat văzut prin duhul artistului: faţă. A-L vedea pe Dumnezeu nu este posibil oamenilor, dar a-l vedea pe omul în care S-a pus duh Tatăl este posibil în măsura în care receptorul are posibilitatea intrării în rezonanţă. Acordul acesta nu se poate constata şi nu poate lucra decât prin partizanatul credinţei şi al legii iubirii dintre oameni, necondiţionată de nimeni şi nimic. Spiritul cartezian, în care artistul îşi poartă necenzurat de grijă, unul foarte informat, are păcatul aroganţei că le ştie pe toate. Explicaţiile precise, răspunsurile, mustind de informaţii şi date nu mai lasă loc la nicio întrebare. *Măsura lucrurilor, a tuturor lucrurilor!, este… omul,* îşi vor fi rostit sentinţa, filosofii. Libertatea lui se manifestă, ca un drept natural, etichetat şi dat în folosinţă, ca atare. Omul şi-a luat calitatea de judecător şi îşi poate permite, după propriile lui grăbite instanţe, pedepsele capitale.

Cu aceste gânduri am colindat lumea împărţită între Dumnezeul felului nostru iraţional şi atotştiutorul om, izbăvit de abuzurile şi răstălmăcirile făcute lui Dumnezeu de instituţia oamenilor bisericii Apusului. Demiurgic, precum zgârie-norii marilor metropole, a devenit omul modern supra-tehnologizat. Smerit cu forţa, cu de-a sila, uneori copleşire a spaţiului interior, sub apăsare, pare goticul şi barocul, unde statul bisericesc îl substituise pe Dumnezeu. Aşa îmi pare şi azi Apusul marcat de puterea omului de a-şi arăta măreţia, chiar atunci când slujeşte divinitatea…
La noi acasă, rămaşi mereu în urma timpului sincron al continentului, emanciparea carteziană s-a făcut prin puţinii ambasadori trimişi prin capitalele cu mode noi. „Sofiile" noastre încă respirau (şi mai respiră!) grecismul constantinopolitan şi tradiţia balcanică a lui *Byzance d'apres Byzance.* Şi azi scriptura ne vorbeşte tot prin murii bisericilor, iar judecăţile de apoi, făcute numai de Dumnezeu!, supravieţuiesc chiar şi pe zidurile exterioare. Cu aceste gânduri am pornit prin lume să văd cu ochii mei minunile lui Dumnezeu şi lucrările Omului Demiurg.

În grădina Olteniei de sub munte, pe malul Jiului, la podul de fier, puţinii apărători şi cetăţenii oraşului Târgu Jiu s-au opus cu vieţile lor balaurului războiului prim mondial, iscat de marea furtună a potrivniciilor. Oamenii, cărora le păstrăm anonimatul, cinstindu-i infinit mai mult, au dat girul omului ales, cu har, să spună altfel, minunat, această pagină de istorie. Minunarea istoriei ar fi în acest caz

scoaterea evenimentului din cronologie şi ducerea lui în simbolul nemuritor în care tainele nu se mai pot *strivi* şi duce în banalizarea celor ce se plictisesc repede. Taina are puterea să rămână proaspătă şi să lase libertatea cercetării, vie. Omul, Constantin Brâncuşi, gorjeanul ajuns cetăţean planetar, îşi asumă misiunea să construiască Ansamblul de la Târgu Jiu, în duhul locului românesc şi în taina lui Dumnezeu, Cel ce-i va fi dat misiunea. Ştim de ce s-a făcut lucrarea! Să pomenim eroii locului, ai unui eveniment concret intrat în conştiinţa publică. Totul în bunul obicei al pământului în care la locul săvârşirii unor fapte deosebite se pune un însemn pentru ca momentul să devină monument. Cum să faci acest lucru, să vorbească despre participarea întregului târg? Aici intervine gândul de dinainte de faptă. O simplă cruce nu poate vorbi decât de o singură cruce de om! Chiar şi pe Golgota vor fi fost trei cruci, indiferent de opţiunea crucificaţilor. Ideea trebuia să obţină terenurile publice, apriori, şi evident asentimentul puterii locale şi sprijinul necesar. Cum va fi convins artistul lumea devine deja un amănunt, când ansamblul există şi acesta, ca orice multiplicare a minunilor, naşte mereu noi minunări cu atâtea *probleme* şi poveşti frumoase. Monumentalul din arta sa trebuia să vorbească, nu doar de oraşul care are în sine ansamblul, ci de spiritul oamenilor, acela care are în el eroismul, sacrificiul, seninătatea dacică în faţa morţii şi puternica credinţă în Dumnezeu. Legătura interioară între elementele componente trebuia să surprindă filosofia de viaţă a locului cu petrecerile între tărâmuri într-un firesc armonizat şi riguros respectat. Monumentele trebuiau să respire petrecerea omului, unul dând seamă pentru mai mulţi!, pentru evenimentele înseriate ale vieţii.

Erou, în percepţia lumii româneşti, devii după ce nu mai eşti. Erou este cel trecut în repaus, scos din curgerea timpului. Erou eşti atunci când la acest eveniment vine lumea să te ierte că ai părăsit-o, dar jeluindu-te şi recunoscându-ţi, printr-o veritabilă poruncă, faptele bune. Pe *calea eroilor* trebuie reconstituit ritualul comun al celor ce în alai vor fi conduşi spre lumea cealaltă, din proiecţia mentală a celor ai locului. Monumentele de pe cale trebuie să sugereze aceste hodine. Povestea eroului emblemă, pe calea tuturor eroilor, pe drept cuvânt numită la Târgu Jiu „Calea Eroilor", răspunde explicit întrebării „de ce?". La podul de fier de peste Jiu au căzut jertfă şi au devenit eroi oamenii cărora le datorăm îndeplinirea rânduielilor pentru lumea de dincolo. Trebuie să facem lucrul acesta în numele întregului târg şi eroismul lor să-l marcăm durabil pentru a nu fi uitat. Spre raiul nostru, ca spre Câmpiile Elizee ale altora, locurile de odihnă vor fi puse semne distincte, să ne minuneze cu taina lor. Pregătirea trecerii de aici către dincolo este demult consacrată ca obicei: îmbăierea, îmbrăcarea hainelor bune, aşezarea pe *tron* (aşa se numeşte în unele locuri coşciugul!) pentru a primi la priveghi omagiul, apoi, după timpul prescris, trecerea prin toate uşile şi porţile (a odăii, a casei, a curţii…), spre casa Domnului, biserica, cea care ne dă dezlegarea spre lumile de dincolo, ale lumii noastre duale cu Tatăl ceresc şi Mama pământ. Apoi inerţia mişcării se frânge la locul de veci, marcat de piatra de hotar, un stâlp sau o cruce pe care numele eroului, perioada vieţuirii lui şi vreun gând-epitaf îl scot dintr-un anonimat, vremelnic însă, pe omul, persoană unică.

Am trecut de multe ori prin târgul cu *ansamblul* de monumente dedicat de Constantin Brâncuşi eroilor din războiul reîntregirii, pornind de la evenimentul concret al forţării Jiului. Acum, devenit municipiu, faţa lucrurilor oraşului s-au schimbat, credem noi, cu bună credinţă, în bine. Chiar şi lucrările cele mari cu conexiune directă în interpretarea sensurilor încifrate ale artei din povestea ansamblului îmi par aducătoare de ceva în plus, nu doar în cele fizice ale locului, cât mai ales în semnificaţii. S-a liniştit curgerea năbădăioasă a Jiului. Pe insula lui, chiar de lângă parc, podul păstrat şi el ca monument, prelungeşte grădina publică.

→

Homo sapiens

Ambele maluri vorbesc de starea de pace, preumblare înconjurată de liniştea apelor în care se vede tot cerul, ca o contemplaţie edenică. Nu departe, un loc de adunare al mulţimii poate aclama, până târziu în noapte, victoriile vitejilor sportivi numiţi pe aici panduri, stadionul având nocturnă. Lupta de aici este sub semnul păcii şi al celor paşnice.

Calea Eroilor de la Târgu Jiu porneşte de la Apă, ca o mare adunare de curgere omenească, se continuă prin grădina publică, pământ al adunării oamenilor, în care au loc chiar încununările familiilor tinere, apoi în Biserica de pe *cale,* din nou adunarea de oameni cu focul lor lăuntric, prelungit în Focul lumânărilor, apoi în grădina consacrată să fie cer cu nesfârşirea Aerului, atins de stâlpul nesfârşirii, nu doar ca piatră de hotar, ci legătură între lumi. Nu insistăm asupra semnificaţiei ansamblului, lucru făcut în altă parte şi de noi, dar cu asupra de măsură, de iubitorii lui Constantin Brâncuşi.

Am fost şi la Paris, chiar şi în... *Micul Paris,* dintre Dâmboviţa şi Colentina, să văd căile oamenilor şi rostul lor. Aşa mi s-au… năzărit diferenţele de sens. Lângă un pod peste Sena, nu departe de Louvre, cu palatul lui regal, în paradoxala piaţă a Concordiei, francezii – în *revoluţia* lor celebră! – se judecau unii pe ceilalţi, după ce fuseseră camarazi în lupta lor comună şi ghilotina se înroşise nu doar de sângele executţiilor, cât de numărul lor şi de faima persoanelor. Acolo, chiar reprezentanţii lui Dumnezeu, adică nefericitul rege Ludovic al XVI-lea şi consoarta sa Maria Antoaneta, vor fi dat tributul noii înscăunate: „fiinţa supremă”, adică omul, exagerat de iluminat şi liber cugetător. Devizei *Nihil sine Deo!* i se va fi tăiat atunci capul, chiar în Piaţa Concordiei, omul asumându-şi plenar demiurgul!

Se porneşte apoi spre calea triumfului, una îndreptată şi lărgită de Napoleon al III-lea să nu mai poată avea loc cârtirile populare la excesele puterii de orice fel. Se trece pe sub arcul de triumf, pe unde eroismul semnifică victoria oamenilor, în confruntarea cu oamenii, natura cauzalităţii conflictului neavând nicio importanţă, întotdeauna un arc de triumf semnificând adevărul învingătorului, adică forţa lui de lovire şi, poate, din întâmplare, şi justeţea faptului. Triumful este difuzat împrejur, francezii răspândindu-l din această piaţă a arcului de triumf spre toate direcţiile, ca dintr-un soare cu razele lui, să vorbească lumii întregi atât de *regele soare* (aroganţă faraonică şi infailibilitate universalistă!), cât şi de capitala iluminismului, cel ce va fi revoluţionat raţiunea şi îşi va fi ghilotinat mulţi copii. Venind pe Calea Elizee, spre vremurile moderne cu zgârie-norii şi palatele imperiul bancar, ale multinaţionalelor din opulentul La Defense, trebuie trecută o nouă poartă. Evident de apărare! Cine este dincolo şi cine este dincoace? Lumea veche a Parisului este spre Sena, iar a zgârie-norilor cu opulenţa financiară dincolo de moderna poartă, ca un ecran spre virtual. Nu vom regăsi în acest ansamblu al gloriei omeneşti sfidând dumnezeirea nicio catedrală. Sacre Coeur şi Notre Dame vorbesc singure, chiar dacă dominant, din afara căii eroilor, naţiunii franceze. Sunt pline de fast ceremoniile pe această cale, să ne amintească de forţa unui stat cu eroii şi eroismele lui şi poziţionarea faţă de Dumnezeu, după cugetul vremurilor.

Coloana fără sfârşit a Parisului: Turnul Eiffel, apărută în cale doar pentru o expoziţie mondială, îşi va fi căpătat autoritatea şi permanenţa, inspirând profilul sondelor de foraj, al pădurilor de stâlpi de transport al electricităţii la înaltă tensiune, al marilor antene de comunicaţie din lumea modernă. Ea vorbeşte de tehnologiile omului de-a supune pământul şi cerul. Chiar prin vizitarea lui permanentă ne hrăneşte cu mândria de-a fi oameni care… *am supus natura* şi, stând la taifas cu Gustav Eiffel ori cu Edison, acolo între norii de deasupra Parisului, ni se sugerează fiecăruia măreţia noastră omenească într-o beţie a sinelui care uită că totul ni s-a dat spre împlinire şi izbânda nu ne aparţine pe de-a întregul, cum de altfel chiar turnul acesta de veghe ocultează în devenirea lui materia metalurgiei şi ingineria zăbrelelor lui Pănculescu, neacceptat la şueta din nori a americanului şi francezului. Simbolizarea puterii omului, asumându-şi-o, fără inhibiţie, este povestea unei căi a eroilor din lumea apuseană.

România, nu ştiu de ce soră mai mică a Franţei, când ne revendicăm o latinitate mai veche în *gintă,* s-a lăsat cucerită de spiritul citadin al iluminatului Paris şi a vrut şi ea să-şi emancipeze *mahalalele,* adică ceea ce-n Orientul nostru impregnat secular în obiceiuri şi chiar năravuri, trebuiau chemate cartiere! Aşa s-a pus de sistematizarea Bucureştiului, să se poată numi chiar Micul Paris. După podirea cu scânduri, uliţele principale prin care trăsurile mai marilor trebuiau să facă legătura caselor târgului, având chipuri de palate, cu drumurile ce veneau spre capitala domnească, ori îi scoteau pe stăpâni pe la moşiile lor, noroaiele şi/sau praful au fost astfel lecuite. Aşa a apărut şoseaua şi strada mai... acătării. Odată cu independenţa de sub otomani, Podul Mogoşoaiei va fi devenit un fel de Calea Victoriei, coborând spre cheiurile Dâmboviţei, încă neamenajate, dar în mod sigur spre Curtea Veche, Hanul lui Manuc şi chiar spre Dealul Mitropoliei, alt loc cu scaune ale puterii. Apoi, odată cu acumularea de modernitate, modelul parizian, că doar devenisem monarhie la vedere şi ne recuperam ţara cea mare, ne va fi adus alte însemne. După războiul reîntregirii va fi apărut Arcul de Triumf, să vorbească de unitatea ţărilor româneşti, după o adunare plebiscitară. Are în el, deşi seamănă cu cel parizian, sărutul fraţilor care se întorc în casa comună a statului naţional după multă suferinţă. Dar în buna tradiţie a gloriei militare, aici nu se oficiază cununii, ci doar, la zilele mari ale patriei, se desfac lanţurile să treacă defilarea… Au trecut, preamărind gloria militară şi mândria românească şi după 23 August, să preamărească pe „eliberatorul frate”. Apoi, după ce aveam cale, am făcut şi o piaţă a Victoriei, în care se adună oamenii să cârtească mincinoasele rapoarte asupra declaratelor izbânzi. De acolo, radial, se desprind alte căi, în concurenţă şi în disocierea căii unice, nu prin funcţionalitatea urbanistică, ci prin asumarea unei simbolistici în legătură cu o veritabilă cale a eroilor. Unde s-ar afla coloana? Credem că pe Şoseaua Aviatorilor, unde monumentul dedicat eroilor aerului are şi transfigurarea crucii şi simultan a zborului omului. Prin vecinătate găsim „Primăvara” unora şi o fostă Casă a Scânteii, alături de o grădină publică cu muzeul satului românesc, unde îmbălsămarea conservatoare nu este eroism al supravieţuirii, ci anticipaţia extincţiei, despre care vorbeşte şi muzeul lui Grigore Antipa, chiar din Piaţa Victoriei. Amestec de lucruri şi gânduri, *unitatea în diversitate* a lumii globale, ar spune un propagandist, aliniat sincronului planetar.

Toate lucrurile îşi exprimă faţa dată spre împrietenirea cu noi, a celor cu vederea. Trăim complicat şi în permanenta căutare a înţelesurilor. Ne minunăm, fără să ne explicăm, în faţa… minunilor. Sunt locuri unde, deşi suntem copleşiţi de frumuseţe, bogăţie şi puterea formelor, gândul nu se poate aşeza şi nu poate cumineca, în vreun fel, minunea. Simultan te simţi asaltat, luat de valul cel mare, în plutire, că ameţeşti de plăcere şi atunci ceva îţi şopteşte că eşti de acolo, în complicitatea omenească, prin puterea de seducţie a lucrurilor şi convertirea ta subită. Eşti uluit de Paris, impresionat de Bucureşti şi îţi trebuie multă zăbavă să te dumireşti, dar, chiar minunat de puterea semenului tău, nu-ţi poţi găsi liniştea, nu poţi ieşi din tumultul omenesc. La Târgu Jiu simplitatea şi potrivirea felului nostru de-a fi, inculcate în lucrurile de pe cale, par chiar înfăptuirile duhului troiţei, cu demiurgul obligat la smerenie ca omul locului şi cu fiul de-al locului, dar cunoscător al ispitirilor şi ademenirilor marilor metropole.

După aproape un veac, Calea Eroilor, ca un dar pentru aducere aminte, nu doar pentru eroismul unui moment unic, ne freamătă recunoştinţa pentru cei ce-au *desenat-o* prin târg şi i-au pus semnele vorbitoare în limba primordială pe care o pricep, încă, toţi oamenii pământului. Eroilor anonimi, purtătorului lor de… cuvânt: Constantin Brâncuşi, românul-gorjean universal, *cioplitorul în duh*, după inspirata spusă a unui contemporan, ne plecăm smeriţi frunţile şi le mulţumim pomenindu-i.

Contratimp

Maria CALLEYA

Paşi mărunţi spre desăvârşire, anevoioşi, prudenţi, împiedicaţi, în care avântul iniţial se împotmoleşte – spre binele tuturor. În obscuritatea din ce în ce mai densă, luceşte, ici şi acolo, aurul. Îngropatele comori ale câte unui suflet. Luceferi.

Ne străbate o nouă dimensiune, pentru care puţini sunt pregătiţi. Noi, cei mulţi, ameţim, Unde eşti, bucuria mea?

Obişnuiam să colind străzi înguste, liniştite, cu case vechi şi liliac bătut în primăvară. Am ajuns în strada Zefirului, căutând un atelier de croitorie şi, pe drum, îmi imaginam o rochie de velur, albastră ca zefirul, cum n-am avut, după câte ştiu. Găsesc casa, intru în curte şi nu îndrăznesc să sun, nesimţind nicio mişcare. M-a întâmpinat tăcerea. Nici măcar un câine de care să mă tem.

Ce fel de fiinţe am găzduit la sân, probabil unele ce-mi seamănă în multe privinţe, tăcute, retractile, speriate ca şi mine până la amuţire. Mă întorc de la teatru şi rămân iar în faţa porţii, pierdută fisa de intrare, pierdută şi eu. Încă o panică din care îmi revin greu. Ceva se mişcă anapoda în creierul meu. Reuşesc totuşi, prin bunăvoinţa vecinilor. Se estompează astfel ceva din impresia lăsată de tinerii actori, alţi războinici în luptă cu iluziile. Ei sunt doar la început. Costinel, cel mare acum, aceeaşi coardă fină, îmi certifică – au trecut douăzeci de ani – ideea că aluatul în care ne e dat să dospim nu se schimbă, creşte sau descreşte; mă bucur să constat că lumea în care a ales să trăiască e una pe care o cunosc bine, într-un fel alcătuim o familie, pentru care nefericirea e fericirea însăşi. Singuri şi ei, în efortul sublim de a trăi curat. Nu e deloc simplu.

Atacul de panică e un fel de leşin al celulelor, refuză să le mai asigure că eşti cel de adineauri, de ieri, cel întreg şi ferice. În rest, tăcere pe toate fronturile – cu excepţia aparatelor cu care, tu, om, n-ai nimic de a face. Ele tind să-ţi ia locul. Mai rămâne intuiţia că, dincolo de cele văzute, mişună pe lângă noi entităţi curioase, cărora ţi-ar plăcea să le dai un nume. Te opreşti şi asculţi, însă nici urechile, nici ochii, nici degetele nu percep altceva decât vagi adieri. Chiar când vântul tace. Nu te poţi învinge decât pe tine şi o faci conştient şi continuu, când zâmbetul devine rictus, iar mintea refuză să mai proceseze fapte, imagini, culori. Nu şi sunete, spre satisfacţia inimii celei zdrenţuite.

Pe mâna dreaptă s-a aşezat, din senin, o verigă/ apoi/ ridicând spre cer o rugă/ o întâmpină maiestuos/ crudele flori de castan/ lumânări din ceară veche/ prelungind liniştit/ o horă albă/ înspre nori/ şi stele.

Promite-mi că somnul/ nu se întrerupe/ că balul şi măştile lui/ dansează mai departe/ deşi se înteţesc ritmurile/ până la malul celălalt/ câţiva paşi au rămas/ aceia alunecând fără zgomot/ spre ţara negurilor.

Muzică de noapte. Ceaikovski slăvindu-şi mestecenii în elegii şi pizzicato-uri. Nu e o idee rea. Un mod de restaurare, alături de o cafea caldă, tonicul accent al abstracţiilor pătimaş rânduite, astfel încât multe alte false contururi dispar pe rând, eliberându-mă. Mă refugiez în bisericuţa din vechime, aşezată acum pe un carton, înrămată, albă, înecată în cer.

Ce ar mai trebui să duc la capăt: încă o carte de poeme spaniole, datoriile morale către câteva persoane; să plantez într-un loc bun albăstrele şi, într-un foarte târziu, să mă conectez la lumea de apoi, apăsând alte taste, din care ştiu că nu va ieşi muzică.

Ne îndepărtăm de noi înşine?

Georgel RUSU

Modul de a fi care odinioară definea natura umană pare să fie dinamitat astăzi de dragul unor convenienţe relative, în prezenţa unor presiuni ancorate în sociologic şi a existenţei unor manifestări care, în tratarea administrativă, ne-au obligat să înlocuim cele specifice distingerii fundamentale a fiinţelor umane, prin sex (bărbat-femeie), cu gen (deocamdată). Au apărut, pe bună dreptate, şi întrebări legate de o eventuală „obligativitate" de a ieşi din ceea ce omenirea consideră de milenii a fi normalitate şi a îndrepta socialul pe sensul opus.

Vom încerca să analizăm inductiv o seamă de derapaje (diferenţe) care se manifestă altfel astăzi decât odinioară, în încercarea de a înţelege transformările şi mai ales unele variaţii de răspuns comportamental care se produc în timp în unele organisme.

Dincolo de matricea ADN, de paternul rasei, omul este mai mult decât un rezultat al ceea ce mănâncă. Abaterea de la normalul „postulat" genetic îmbracă şi haina stresării organismului pe varii căi şi prin nenumărate metode. Unele ţin de atacul asupra simţurilor, de perturbarea echilibrelor intime ale organismului, de suprimarea unor funcţii sau de inducerea unor false nevoi.

Pentru un loc de referinţă putem practica o întoarcere în timp într-un punct, loc, interval în care abaterile de genul analizat nu existau sau erau prea mici pentru a avea o influenţă notabilă. O situare în timp cu aproape două milenii în urmă ne-ar permite să constatăm nu numai că cei care ne-au transmis ADN-ul se nutreau cu altceva, ci şi că – mult mai important! – produsele denumite azi în acelaşi fel nu mai corespund cu cele de atunci. Să luăm spre exemplu grâul. Grâul dacic, *alacul,* apoi renumitul grâu roşu (https://www.paradisulverde.com/blog/alac-graul-antic/), dispărute în urmă cu decenii sau secole, dădeau recolte de maxim 1,5 tone la hectar. Pâinea noastră cea de toate zilele provine acum din grâu care dă aproximativ 5 tone, iar în unele locuri peste 8 tone la hectar. Porumbul a apărut în spaţiul românesc la câteva decenii după moartea lui Ştefan cel Mare; până atunci, mămăliga se făcea din mălaiul obţinut din boabele de mei. Cele mai sănătoase soiuri aclimatizate la noi (cicantin sau porumbul sticlos) dădeau producţii mici (2 tone era socotită o recoltă bună), fapt pentru care au fost înlocuite cu soiuri ameliorate şi mai ales tratate, care dau producţii mai mari. Porumbul de astăzi ajunge la 17 tone la hectar, iar cu hibridul Pioneer, David Hula a obţinut 39,14 tone la hectar (https://agrointel.ro/280960/un-nou-record-mondial-la-productia-de-porumb).

Rasele de animale erau preponderent autohtone, iar produsele specifice se consumau ponderat şi în urma unor prelucrări relativ simple. Chiar dacă se mai aduceau „noutăţi" alimentare vegetale sau animale din alte areale geografice, acestea nu erau modificate genetic, iar consumul se întâmpla sporadic şi nu ajungea la toată lumea.

Am urmărit nu demult o emisiune Tv pe Trinitas cu doctorul Mircea Beuran (https://www.youtube.com/ watch?v=XVZyD8M3o4g) şi am fost impresionat, dincolo de dimensiunile academice şi profesionale ale reputatului medic, de o frază constativă deosebită: „...ne omogenizăm cu patologia occidentului"... (min 29-30). Tot aici, venind vorba despre consumul de produse provenind de la animale „super" (mi-am permis să definesc în mod modern un pasaj specific) am aflat că intrăm într-un „lanţ trofic al toxinelor" (min 37-40), rezultat al modului impus producţiei de carne, respectiv lactate. Vaca, animalul care, având 4 chintale, dădea 15 litri de lapte, iar la tăiere oferea 400 kg de carne, a fost supusă unor „manevre" care i-au modificat o seamă de calităţi. Aşa se face că acum, în urma „ameliorărilor", a unor eventuale modificări genetice etc., dă 30 de litri de lapte (rasele specializate şi potenţate specific) şi respectiv 800 kg de carne (rasele crescute şi „dopate" pentru aşa ceva). Pentru astfel de performanţe ele sunt susţinute cu alimentaţie specifică, vaccinuri şi alte auxiliare care să le menţină la astfel de performanţe cantitative. Producătorul şi comerciantul vor să obţină cât mai mult! Există de altfel pe piaţă produse provenind de la animale şi plante modificate genetic. Normativele pentru reglementarea domeniului sunt des contestate, unele modificate, altele depăşite prin noi realizări, retrase etc.

Dar consumatorul?!... Constatăm tot mai des şi în tot mai multe şi mai extinse locuri agresarea organismului uman, şi nu numai (şi animalele şi plantele etc.), pe calea tuturor simţurilor.

Vizual, cel puţin prin lumini întensificate, mişcătoare, stroboscopice, stridente, menite să ne capteze atenţia şi eventual să ne atragă spre un ceva unde trebuie să dăm bani sau audienţă cuiva etc.

Auditiv, prin sunete şi zgomote care depăşesc nivelul confortului necesar reflectării la treburile noastre. Suntem nu numai perturbaţi, ci şi ademeniţi spre locuri cu care altfel nu am avea treabă. Discoteca, stadionul, manifestaţia „populară", „muzica" de tip Guantanamo (tobe cu ritmuri sparte) etc. Este din nou cazul să scoatem bani, dacă nu pentru a cumpăra ceva din zona de acţiune a zgomotului, măcar din aceea a medicului curant care ne va trata.

Olfactiv, prin mirosuri care să ne stârnească papilele gustative, imaginaţia ş.a.m.d. De altfel, trebuie să constatăm că şi brandurile de îmbrăcăminte sau orice altceva ne ademenesc nu numai cu fond „muzical" de recunoscut, ci şi cu miros specific! Posibil pentru a ne face să uităm ce aveam de gând să cumpărăm şi să derapăm spre locul *acela,* sugerat pe cale senzorială. Declaraţii de genul celei făcute de Stijn Mentrop-Huliselan, directorul de marketing al McDonald's din Olanda, sunt edificatoare: „S-a dovedit că mirosul este mai eficient în a stârni amintiri clare şi emoţionale decât imaginile."

Tactilul, ne este răsfăţat cu obiecte care dau senzaţii plăcute la fel ca portul vestimentar de aceeaşi factură, dar având în compoziţie o seamă de compuşi care ne pot afecta în timp. Ele nu reprezintă o apropiere, ci o îndepărtare de „datul" pe care organismul îl aşteaptă.

Gustul, care ne „cucereşte?", obţinut prin chimie alimentară, prin nanoaditivi etc. şi care nu ucide instant, dar nu ştim ce se poate întâmpla în timp (vezi min 39-40 din aceeaşi înregistrare). Ce este sigur e dependenţa! Dependenţele îşi îngroaşă rândurile. De curând am aflat că există şi *nomofobia.* Teama de a rămâne fără dispozitive digitale produce modificări ale psihicului, determinând un comportament anormal, anxietate.

Ca semn al periculozităţii, unele dintre aceste atacuri asupra organismului sunt menţionate în normele de protecţia muncii (Legea protecţiei muncii nr. 90/1996) şi în subsecventele normative. Numărul impresionant de anexe (83) ale documentului denotă şi dimensiunile pe care le poate avea afectarea sănătăţii umane prin abaterea de la postulările normative în cauză. Sunt evidenţiate afectări specifice, de la bolile profesionale cu declarare obligatorie la limite ale tensiunii curenţilor prin corpul omului, la valori limită de expunere profesională pentru agenţii chimici, la valori limită pentru pulberi, la limite biologice tolerabile (LBT), la limite referitoare la vibraţii (anexele 48-58), la limite referitoare la radiaţii, iluminare etc. Ar fi de menţionat şi precizarea că acestea nu sunt exhaustive. Se au în vedere în special locuri de muncă organizate şi care pot să ne creeze un „orizont informativ" cu privire la stresul care ne poate perturba organismul. Asta într-un cadru organizat, bine condus, cu responsabilităţi asumate şi practicate verificabil, inclusiv cu sancţiuni aplicabile oportun.

Se poate adăuga şi stresul pricinuit nu de atenţionarea pe care ne-o face mama sau de „zbieratul" şefului, ci de posibilitatea pierderii locului de muncă sau altceva de dimensiuni asemănătoare care ne afectează.

Consumul de alcool poate prezenta efecte asupra sănătăţii, dar şi în privinţa comportamentului social. De regulă, efectul depinde de durată, cantitatea consumului de lichide alimentare de acest gen etc. Şi totuşi, lichidele alimentare alcoolice sunt unele care prezintă variaţii mici faţă de predecesoarele din urmă cu secole în privinţa calităţilor şi a afectării organismului uman în comparaţie cu produsele alimentare vegetale şi cele animaliere contemporane.

Utilizăm astăzi anticoncepţionale, pe de o parte, dar şi potenţatoare sexuale, pe de altă parte. Construim şi utilizăm o seamă de lucruri destinate plăcerilor sexuale. Fiecare beneficiază de bine studiate dedicaţii publicitare, unele cu subtile atacuri psihologice. Chiar nu pot avea niciun efect remanent aceste stresări, mai ales când ele se exercită în mod îndelungat asupra organismului?

Suntem convinşi că rezistenţa individuală la stres este diferită!

Şi noi, oamenii, construim diverse lucruri. Printre cele care înglobează tehnologii deosebite, dar şi nespus de multă inteligenţă umană, sunt autovehiculele! Adevărate minuni, dar incomparabil mai simple decât organismul uman. Maşinile se pot transforma în „bombe" cu care putem epata pe cei din jur. Ele au acum o mulţime de instalaţii şi sisteme, inclusiv de siguranţă. Aceste creaţii minunate care răspund intenţiilor noastre pot transforma/transmite/interschimba etc. impulsul mecanic în semnal electric, interpun un circuit hidraulic, un spectru vacuumatic ş.a.m.d. Şi totuşi uneori ele (?!) produc accidente! Ştim bine că şi atunci când invocăm cauze tehnice (uzuri, ruperi, înfundări de circuite, ştrangulări, cedări de material şi substanţe neconforme, inteligenţa artificială, funcţionare neconformă etc.) înapoia lor se află vinovăţia lanţului uman de creare a bunului.

De ce uneori aflăm că şoferul a apăsat acceleraţia când trebuia să calce frâna? Sau invers. De ce unii semnalizează dreapta şi o iau la stânga? Oare simţurile noastre nu sunt afectate de „chimia ingerată" şi stresul de nemăsurat? Impulsurile care se transmit în mod normal în organism nu sunt viciate?! De ce? Ce nu a funcţionat la şofer?

Nu avem un cadru legal pentru toate acestea?

Dar, mai mult decât atât, ne-am permite să alimentăm maşinăriile construite de noi cu benzină dacă motorul ar fi conceput pentru motorină, cu gaz pe cel construit pentru hidrogen, cu apă pentru cel contruit pentru cărbune ş.a.m.d.?!

Şi atunci, cum ne putem imagina că cea mai complexă „maşinărie" din univers, cea numită om, cea construită de Dumnezeu, ar putea să funcţioneze normal alimentând-o vreme de decenii cu orice „plăsmuire paraalimentară" şi stresând-o încontinuu?

De ce atunci când vine vorba de manifestarea sexualităţii, unele persoane o fac într-un alt mod decât cel „prevăzut în reţeta de fabricaţie"? Se realizează normal conexiunile fundamentale în organismele în cauză? Dacă nu, atunci nu ar putea să existe o relaţie de cauzalitate faţă cu „alimentaţia" şi stresul impuse?

Dacă am judeca după formă, nu ar exista riscul de a-i „condamna" pe ei, dar continuând pe fond ne-am condamna urmaşii? Nu ar fi mai bine să lucrăm asupra fondului care determină ceea ce socotim derapaj?

→

Homo sapiens

Mere roşii, nostalgii, etichete

Mihaela MALEA STROE

De câtva timp, una dintre reclamele TV are în prim-plan o fetiţă frumoasă, isteaţă, aflată cu părinţii la cumpărături, în sectorul legume-fructe al unui *supermarket* cu mărfuri arătoase nevoie-mare care îţi „fură” şi ochii, şi banii din buzunar sau de pe card. „Apa asta e plină de nade” ar spune Iona, personajul lui Sorescu. „Apă” – metaforă pentru „viaţă”. „Nade”, momeli, sunt şi reclamele, „sufletul comerţului”. Până aici – nimic ieşit din comun – ispita vizuală este frecventă în publicitate. Dar de data asta mai e ceva!

Copila (să tot aibă 10-11ani) observă o lădiţă plină cu mere „îmbujorate” şi întreabă cu inocenţă răvăşitoare: „Merele roşii cresc aici, la noi, în România?!”

A fost sau nu în intenţia autorului să strecoare un tâlc anume în reclamă, să dea de gândit receptorilor apţi de exerciţiul „căderii pe gânduri” – nu se ştie. De reuşit... a reuşit!

Întrebarea fetiţei invită la reflecţie. Unde am ajuns, dacă un copil de vârsta ei – trecut prin trei-patru ani de şcoală – are astfel de mirări-revelaţii? Putem presupune că din abecedarele prezentului s-a scos clasica propoziţie „Ana are mere!” Putem presupune că fetiţa a crescut între betoane urbane, nu la ţară (multe sate s-au pustiit), la bunici cu livadă de meri (sau pruni, corcoduşi, peri, cireşi, vişini, duzi, nuci, caişi, gutui, piersici, zarzări), ca să fi văzut fructele pe ram, să le culeagă cu mânuţa ei. Putem presupune că n-a auzit niciodată colinde străvechi cu „Flori dalbe, flori de măr!” N-a auzit, pesemne, nici de poezia lui D. Botez „Mere,/ Pere,/ În panere,/ Prune bune/ Şi alune,/ Şi gutui/ Amărui,/ Cu puf galben/ Ca de pui”. Nu punem la socoteală „Mărul de lângă drum” al lui Beniuc, cu „poame roşii” care „ard”, că l-a străpuns devreme viermele ideologic şi, dacă nu s-a uscat de tot, s-a făcut pădureţ. Putem presupune că pe lângă blocul fetiţei n-a sădit nimeni niciun măr, întrucât spaţiile verzi moderne sunt minimale, cu plante ornamentale. În parcul de lângă blocul meu vechi supravieţuiesc – pe lângă doi castani, un mesteacăn, un salcâm şi două tufe de liliac – un nuc, un măr, câţiva vişini, un cireş amar.

Care ar fi, totuşi, resortul întrebării-cheie? Isteaţă, în stare să şi înţeleagă ce citeşte, oare ce a văzut fetiţa prin îmbelşugatele *supermarketuri?* Printre altele, a văzut fructe şi legume şi a citit informaţiile despre produs. Nu vorbim de produse exotice! Vorbim de: cartofi albi/cartofi noi din Egipt şi Polonia, cartofi roşii – din Franţa, gutui şi piersici din Grecia, morcov, păstârnac din Polonia, pătrunjel, ţelină, vinete, ceapă roşie din Olanda, roşii din Maroc, pere şi roşii din Italia, alte pere din Belgia, vinete şi căpşuni din Spania, afine din Peru, varză albă şi roşie din Egipt, conopidă din Franţa, struguri şi piersici din Africa de Sud, pepeni verzi cu miez roşu din Panama, prune şi usturoi din China, ardei gras, dovlecei, kapia şi castraveţi din Turcia, ceapă galbenă şi mere roşii din Polonia, mere galbene din Noua Zeelandă, dovleac de plăcintă din Bulgaria ş.a.m.d. Impresia imediată este că în România, ţară „deşertică”, nu creşte şi n-a crescut de când lumea şi pământul nimic, că norocul, viaţa, progresul şi viitorul ei fericit atârnă, ca funia de par, exclusiv de importuri. Iar când în această seducătoare macarenă comercială se rătăceşte o lădiţă cu mere roşii din România, mirarea fetiţei – „Merele roşii cresc aici, la noi, în România?!” – este naturală, congruentă cu „Da’ chiar creşte ceva şi aici, la noi, în România?” Dacă răspunzi „Da, creştea odată ca niciodată...” pare basm, cu toate că nu e.

Nu-i exclus ca unii – pândind la start cu mâna pe eticheta „nostalgic = comunist”, cu sensul lui „nostalgic” falsificat, alterat, deturnat – să ţâşnească, să lingă dosul etichetei, să o aplice pe articol. Lipitorii de etichete („nostalgic” nu e singura, nici cea mai radicală!) au revenit! Chitită pe falsificări, specia lor nu e nouă. Metoda etichetării – s-a mai spus – e stalinistă, intens practicată în alţi termeni (*duşman de clasă, bandit, reacţionar, duşman al poporului*) prin diabolicii ani ’50. Cei care i-au simţit acut lipsa, au reînviat-o! Deh, au şi ei „nostalgiile” lor! Maladive! Etichetarea a fost agresivă, terifiantă prin consecinţe, foarte uşor de aplicat. Şi, mai ales, foarte greu de combătut cu argumente logice, raţionale. Ca păcura groasă pe puf de păpădie. Curăţă puful dacă poţi! De ce să n-o aplice din nou? Numai că, văzând cine sunt acum etichetatorii, te lămureşti repede cine tânjeşte după totalitarism (să-l re-instaureze, nu să-l... suporte!). În fine...

A nu se înţelege că, în prezent, nu ne e bine cu potop de supermarketuri! Parafrazându-l pe acelaşi Iona sorescian, *ne e foarte bine, bine, chiar binişor.* Prezenţa lor (cu tot alaiul de kiwi, mango, rucola, avocado, papaya, cartofi dulci, minole, ghimbir, pomelo, caju, kaki, fistic, limes, zucchini, rodii, rambutan etc.) este binevenită. Problema apare de la acele mărfuri din năvalnica lor ofertă care, deşi aveau corespondent autohton de calitate, nu s-au alăturat produselor autohtone, ci, cu sprijinul prădătorilor endemici bipezi, în foarte mare măsură le-au eliminat. Prin cantitate şi preţ, nu prin calitate!

Un răspuns sumar la întrebarea din reclamă ar fi: DA, (şi) în România cresc mere roşii, oricât ar părea azi de bizar! Şi n-au început să crească ieri-alaltăieri. Creşteau aici mere domneşti, creţeşti, pătule, ionatane, roşu-delicios, parmen-aurii, poinice, şi mere de Voineşti, şi de Vipereşti, şi de Rădăşeni... Imune la sarabandele politice, au dobândit valenţe simbolice, au intrat nu doar în case, ci şi în folclor, în tradiţii, în literatură, în pictură... Nu-i nevoie să ne întoarcem până în timpurile mitice, la mărul zeiţei Eris ori la mărul din Eden. Da, creşteau la noi mere „pământene” şi *înainte* de primul R.M., şi *după*, şi *înainte* de ’44, şi *după,* şi *înainte* de ’89, dar tot mai puţin *după!* Creşteau, înainte, prin livezi mari şi mici, prin grădinile de la sate ori de la margini de oraş... La Cluj, era o livadă mare, „Steluţa”, cu mere roşii. Ionatan, din cât îmi amintesc. În acea livadă am intrat, în studenţie, în anii ’76-’80, patru toamne la rând. „Munca patriotică” silită ne-a scos de la cursuri şi ne-a mânat la cules. Mere sănătoase, frumoase, gustoase. Culese manual, măr de măr, cu codiţă cu tot, să fie fără cusur, pentru că... se exportau! Pe piaţa internă găseai mere estetic mai modeste, totuşi gustoase şi... *bio.* Dacă, uneori, un transport destinat exportului se returna, aveam noroc să cumpărăm şi noi, plebea, mere... fără cusur. →

În cartea *Viitorul viitorului* (Editura Aldo Press, Bucureşti, 1998), Jacques Seguela are „premoniţia” de a vorbi despre utilaje minuscule, iar „asemenea creaturi vor parcurge arterele dumneavoastră pentru a le degresa de colesterol, curăţindu-vă în treacăt venele şi ştergând orice virus din celulele dumneavoastră”, loc în care se pare că astăzi am aşezat deja xenoboţii, dar şi despre „Reîntoarcerea dovleceilor” ca reluare a producţiei de alimente pe bazele „iniţiale”.

Obezitatea ca şi alte „derapaje” de la ceea ce în trecut, când ne aflam mai aproape de aşteptările ADN-ului nostru par să nu fie străine de stresul cu care ne tratăm!

Poate că şi transformările pe care le propun tehnologiile din domeniul transhumanismului vin să completeze paleta extinsă a stresării organismului uman.

Cât priveşte stresul termic, acesta afectează neselectiv întreaga viaţă terestră, iar urmările sunt greu de stabilit.

Şi dacă oamenii, unii în dorinţa de înavuţire, au produs mai mult, dar mai îndepărtat de condiţia umană, ar trebui ca aceste „creaţii” ale noastre/modificări asupra naturii şi a firii să ne permită să atentăm şi la ceea ce am primit ca împlinire umană cu mii de ani înainte sub forma familiei?!

Încercarea de a perverti denumirea sfântă a familiei pentru a da sens unui „efect secundar” al unei „bunăstări” îndoielnice pare să stea tot sub semnul banului şi al îndepărtării de natura umană. Un loc ce pare să ne oblige la a prelungi lanţul vicios al derapajului de la buna întocmire a lucrurilor! Taina cununiei ne vine de la Iisus şi are în vedere împlinirea voinţei lui Dumnezeu cu privire la fiinţa umană.

A veni cu „derogări” ar însemna să admitem că firescul poate fi înlăturat de nefiresc sau că acesta din urmă să-i stea alături „la paritate”. Mai nou, oamenii de ştiinţă au creat xenoboţi şi antroboţi, dar sunt pe cale himere şi alte artefacte de gen. Antroboţii sunt artefacte (deocamdată de laborator) provenind din celule umane. Să ne pregătim pentru noi solicitări în plan social şi al prezentării în faţa bisericii?!

Europa în care ne aflăm dintodeauna geografic şi în care am intrat ca „administrare” este una a valorilor consacrate între care primordialitatea specificului creştin. Faptul că există o toleranţă creştină vizavi de manifestări de homosexualitate nu înseamnă o inserare a acestora în sistemul de valori european. Prozelitismul pe o astfel de temă înseamnă o negare a întregii game de valori. Ce îi face pe oamenii politici să uite în egală măsură liniile de forţă privind respectul valorilor consemnate în cadrele de cooperare internaţională şi încărcătura de putere cu care cetăţenii i-au investit prin vot?!

Astăzi tot mai multe societăţi se confruntă cu un declin al fertilităţii, al sporului natural. Care ar fi costurile „procreării artificiale”, cele ale menţinerii unui status al „produsului rezultat” şi cele pentru plata „manevrelor” pentru îndepărtarea unor trăsături nedorite şi implantarea altora fătului? Cât va costa schimbarea culorii ochilor copilului? Dar modificarea unui viitor comportament obedient în viceversa? Şi cine le va încasa? Căci de plătit ştim cine le va plăti!

P.S. 1. Nimeni n-a murit pentru că a fumat o ţigară la un moment dat, dar cine fumează zeci de ţigări pe zi vreme de zeci de ani îşi programează cancerul!

P.S. 2. O veste din branşa farma ne anunţă că un vaccin a fost retras de pe piaţă. (https://www.comisarul.ro/articol/astrazeneca-anunta-ca-retrage-vaccinul-covid-19-la_1536273.html)

Bibliografie&webgrafie

Directiva – cadru 89/391/CEE

Georgel Rusu, *Transhumanismul şi instrumentul militar de putere,* Editura Cartea Românească Educaţional, Iaşi, 2021

Georgel Rusu, *Xenoboţii, între posibilităţi tehnice şi interdicţii normative în acţiunile militare,* comunicare la Congresul Internaţional al Universităţii Apollonia din Iaşi, 3 martie 2024

https://g4food.ro/hormonii-si-antibioticele-in-carne-nivelurile-de-reziduuri-in-animalele-de-ferma-si-in-alimente-de-origine-animala-raman-scazute-in-uniunea-europeana-raport-efsa-utilizarea-hormoni/#new_tab

https://g4food.ro/video-primul-panou-publicitar-care-miroase-a-cartofi-prajiti-a-fost-lansat-de-un-mare-lant-de-restaurante-fast-food/#new_tab

https://g4food.ro/alimente-si-bauturi-care-imbolnavesc-inima-la-fiecare-30-de-secunde-un-roman-moare-din-cauza-unui-infarct-miocardic-medic-cardiolog-si-internist-este-greu-de-incriminat-un-singur-aliment/#new_tab

Noile coduri ale bogăţiei

Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG

Teme precum „Old Money Aesthetic“ (*Estetica banilor vechi*), „Tech-Elite” sau „Quiet Luxury“ (*lux silenţios*) atrag milioane de vizitatori pe reţelele sociale. Şi nu numai acolo! Transpare în mass-media din ce în ce mai mult dorinţa unei diferenţieri, nevoia de distincţie, dar şi de distanţare faţă de gustul comun, propagat *en masse.* La nivel mai înalt, acolo unde banii nu mai contează, se caută febril noi simboluri ale statutului social, pentru că, din moment ce bunurile de lux au devenit din ce în ce mai accesibile, bogăţia trebuie să-şi caute alte modalităţi de expresie.

Un articol intitulat „How to dress rich“ (*Cum să te îmbraci ca bogaţii*), semnat de jurnalistul Jeroen van Rooijen, pune degetul pe rană: simbolurile statutului bogaţilor sunt pe cale de a se inversa. Tot ce pare scump şi elaborat intră în dizgraţie. În schimb, tot ce aduce a vechi, uzat sau pur şi simplu rudimentar, este la mare căutare.

Astăzi, cine are posibilitatea unei alegeri libere, conduce o maşină de epocă de acum o jumătate de secol, care pe vremea tinereţii părinţilor noştri era destinată păturii sociale modeste. Şi, atenţie, lipsită de „binefacerile” electronicii! Din articolul citat reiese că *Noul Val al modestiei subtile* preferă să-şi închirieze prin concedii un banal Fiat Panda 4x4, de preferinţă în culori pastel, care se conduce aproape ca un minicart. Fireşte, miliardarilor nu le lipseşte maşina electrică, sofisticată, nepoluantă. Dar pe aceea o conduce şoferul personal, care se ocupă de transportul sigur al membrilor familiei în perioadele cu viaţă „banală”.

Vorbind despre automobile, fac o paralelă cu situaţia din ţara noastră. Vă amintiţi poate cum, prin anii nouăzeci, peisajul gri al şoselelor noastre obosite se îmbogăţise subit cu limuzine de lux, cu aspect impecabil. Preţul lor echivala cu valoarea unei vile de pe litoral. Proaspăt aduse din Occident, de preferinţă negre, se strecurau silenţios printre Dacii şi Lade boţite, lăsând impresia unei fortificaţii flotante inatacabile. La volanul lor era instalat adesea un personaj cu început de chelie şi burtică, îmbrăcat şmechereşte, dichisit cu diverse podoabe din aur masiv.

Un deceniu mai târziu, locul acelor bolizi a fost luat de vehicule confortabile, albe, imaculate, tot din categoria motorizatelor *upper class.* Le conduceau doamne elegante, cu coafuri perfecte, de preferinţă blonde. Mă întreb până astăzi dacă era vreo legătură între ele şi tipii cu cilindree musculoasă neagră din deceniul anterior. Deşi vorbeau aceeaşi limbă, nu păreau să aparţină aceleiaşi rase.

Astăzi, cine are dare de mână crede că impresionează cu un automobil cu propulsie electrică de ultimă generaţie. Ei bine, aşa cum remarcasem mai sus, superbogaţilor nu le creşte pulsul în faţa acestora. Numai pretendenţii la statutul *ultra-rich* se mai obosesc să etaleze maşini scumpe sau îmbrăcăminte concepută de designeri la modă. Adevăraţii miliardari preferă farmecul discret al calităţii fără etichetă.

Invizibili, bogaţii lumii călătoresc fără metal prin buzunare; scanerele din aeroporturi nu piuie când se apropie ei de ele. În şlapi ergonomici, cu straie croite comod, trec pe lângă noi neobservaţi, având cel mult o geantă de voiaj atârnată de umăr. Valizele pe role sunt o invenţie pe care ei probabil nici nu o cunosc, căci, pentru bagajele grele, ei au angajaţi.

Luxul devine din ce în ce mai impalpabil, cristalizându-se în achiziţii non-materiale. De pildă, suprafaţa panourilor fotovoltaice de pe acoperişul unei vile de lux poate fi mai concludentă decât valoarea imobilului în sine. În schimb, ceasul scump de la încheietură poate trezi compasiune pentru purtătorul lui, biet om de rând, obligat să cunoască la orice moment ora exactă. Nici telefonul mobil de ultimă generaţie nu mai dă tonul prin saloanele cu pretenţii, ci renunţarea absolută la el. Ce lux mai mare ne putem închipui decât acela de a nu avea nevoie să fim apelabili şi detectabili în permanenţă? Bineînţeles, condiţia este să dispunem de secretare şi personal adecvat, care să se ocupe de agenda noastră pentru noi. Sau să trăim atât de modest, încât să nu avem nevoie de acces la toate acestea. Un fel de utopia frugalului, pe marginea căreia numai cei care le-au avut şi le au pe toate pot să-şi permită să fabuleze.

Dacă modestia e la modă, cum mai facem deosebirea între un sărac autentic şi un bogat „deghizat”? Păi, *cui prodest?* Mai simplu ar fi să nu ne intereseze. Din moment ce simplitatea e dovadă de stil, să ne bucurăm că, trăind simpla naturaleţe necoafată, cu un mic efort de imaginaţie ne putem considera ajunşi deja acolo unde ultrabogaţii se străduiesc să parvină. Cumpăniţi şi cumpătaţi, fără excentricităţi, suntem poate, cu toţii, mai bogaţi decât credem. (Spania, aprilie 2024)

Livada „Steluţa” nu era ficţiune (o fi salvat-o cineva după „revoluţie”?!), merele roşii erau roşii că aşa le era soiul, nu că ar fi fost contaminate politic, nu-i nicio „nostalgie” a tovărăşiei de partid comunist la mijloc! Este nostalgie, da, dar nostalgia calităţii remarcabile a merelor de-atunci, calitate de care merele *importate* acum (arătoase-foc, dar majoritar fade, tratate în fel şi chip) sunt foarte departe! Am sperat (degeaba!) ca după ’89 să evoluăm, să modernizăm livezile deja existente, să apară unele noi, să avem mere şi alte fructe bune, din surse proprii. N-a fost să fie!

Fireşti nostalgii apar şi la amintirea piersicilor de Medgidia, de Nazarcea... Piersici dulci, zemoase, parfumate de te sfinţeau şi... iute perisabile, că nu erau tratate chimic! Într-un articol din *Ziua de Constanţa* semnatara – declarat nostalgică – povesteşte: „Un domn cu gusturi foarte foarte selective a înghiţit aproape nemestecate 3 piersici, una după alta, oftând şi el (ca şi mine): *parcă sunt piersicile de altădată de la Nazarcea!*” (*Piersici – ca în copilăria mea*; ziuaconstanta.ro). E vorba de piersici autohtone, dintr-o modestă livadă nouă, la Grădina. „Piersici ca în copilărie” se găsesc acum numai acolo, nu ajung în toată ţara, că producţia e mică şi, fiind cu onestitate *bio*, fructele sunt vulnerabile la transport. Mamuţii comerciali n-au nevoie de fructe perisabile, ci de unele care să reziste până după apocalipsă. „Piersicile (noastre) de altădată”, din savoarea cărora ne împărtăşeam numai vara, în sezon, rămân necunoscute noilor generaţii. Le avem pe cele din import: frumoase, fără gust, fără parfum, fără dulceaţă, adesea tari de poţi sparge ferestre cu ele şi, de bună-seamă, îmbălsămate din greu, să ţină şi la drum lung (că Africa de Sud şi Grecia nu-s la o aruncătură de băţ), şi în depozite, şi în magazin, şi după ce le cumperi. Acelaşi lucru se poate spune despre caise. Cele de odinioară – suculente, aromate, cu sâmburi dulci, s-au cam dus pe Apa Sâmbetei. Le-au luat locul soiuri dubioase, corcite (modificate genetic?), care păstrează minimal (destul cât să înşele clienţii) aspectul caisei, nicidecum gustul şi parfumul, iar sâmburii sunt amari. Nostalgia după piersicile şi caisele delicioase, de altădată, apolitice, apartinice până-n miezul sâmburilor lor, nu înseamnă nostalgie după regimul comunist! Cine răspândeşte falsa sinonimie prin eticheta „nostalgic = comunist” pesemne e năimit să lanseze confuzii! Sau nu ştie ce vorbeşte. Cine e onest şi raţional, discerne.

Apoi: n-am văzut prin *supermarketuri* celebra – odinioară – varză de Buzău. Aerată, cu tentă dulce, cu foi subţiri, fine ca mătasea fără a fi fragile, din care, de bio ce era, se-nfruptau pe ici – pe colo cotobelcii sau omizile albiliţei. Varză din ce în ce mai rară, mai periclitată de comerţul „globalizat” decât de dăunătorii naturali. Dacă apare, totuşi, la tarabele din piaţă, costă mai mult decât ruda ei egipteană. De unde să-i cunoască frăgezimea copiii de seama fetiţei din reclamă? Să nu ne panicăm! Găsim, în orice anotimp, varză-substitut: cotoroasă, îndesată, iute-amăruie, cu foi ca pingeaua. Comestibilă, dar... Test: dacă dai unui melc o fâşie din varza asta, nici n-o gustă! O ia la sănătoasa, cu locuinţa spiralată în spate. Amiroase el ceva non-bio, poate toxic, pe-acolo. Sau – mai ştii poznă? – o fi şi el un nostalgic „comunist”? Zic zău că varza de Buzău, nici proaspătă, nici călită, nici tocată, nici murată, n-a aderat la ideologia marxist-leninistă. Dacă avem nostalgia acelei verze, e din pricini... pur gastronomice.

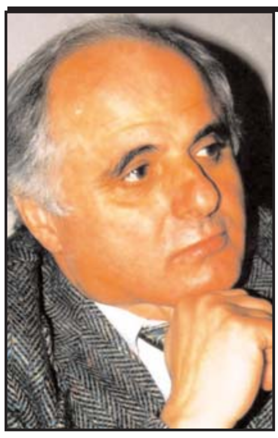
Aceeaşi istorie cu pepenii de Dăbuleni, de Buzău, de Oradea, de Arad. La fel – istoria cartofilor gustoşi, de diferite soiuri, din „ţara cartofului”/depresiunea Braşovului/Ţara Bârsei, unde „În 1990 /.../ se cultivau cu cartofi aproape 20.000 de hectare de teren arabil. Acum, cu greu se mai depăşesc 2.000 de hectare, astfel că importăm cartofi din alte ţări şi cultivăm rapiţă” (*Din „ţara cartofului”, Braşovul a devenit „ţara rapiţei”. Ce a determinat reconversia fermelor;* adevarul.ro). „Munca patriotică” ne scotea silit de la ore (prin ’72-’76, eram liceeni) şi ne ducea, toamna, uneori pe soare, alteori pe frig, prin noroaie, pe zloată, pe ninsoare, să culegem cartofi de pe tarlale întinse cât vezi cu ochii. La Stupini, la Prejmer, la Cristian, la Sânpetru... În pauze, făceam foc din vreji, să ne încălzim, şi... coceam cartofi. De-aia li s-o fi acrit unora de „patriotism”. Dar cartofii, săracii, buni la gust, n-aveau nicio vină! Măcar de-ar fi mai buni cei din import decât erau ai noştri! Dar n-ai să vezi! Unii sunt aşa de apătoşi, de zici că au crescut în acvariu, nu în pământ. Au rămas odată, uitaţi în colţ de cămară, nişte cartofi egipteni într-o pungă. Am dat de ei după vreo două luni, timp în care n-au încolţit, nu s-au înverzit, nu s-au pătat, n-au putrezit, n-au mucegăit. Au secat, s-au zbârcit ca mumiile din ţara de provenienţă, tratate cu natron şi răşini.

N.B. pentru lipitorii de etichete: nici cartofii, nici pepenii noştri nu aveau carnete de partid, nu erau membri în C.C. al P.C.R. Simplu: le ducem dorul pentru gustul lor bun, natural. La urma-urmei, de ce am avea vreo nostalgie politică?! Foştii activişti comunişti şi/sau urmaşii lor se află şi acum în peisajul public şi politic, le-a mers şi le merge din plin, ei *n-au fost scoşi din circuit* ca fructele şi legumele livezilor şi grădinilor de odinioară. Vizionar de-a dreptul G. Lesnea când spunea că „Partidul e-n toate,/ E-n cele ce sunt/ Şi-n cele ce mâine vor râde la soare”. Schimbându-şi oportunist „blana” (nu şi „năravul”!), foştii *tovarăşi,* împrăştiaţi prin diverse partide, travestiţi în domni, azi „râd la soare”, pozând în activişti înflăcăraţi ai... schimbării, toboşari reciclaţi ai noilor (cum altfel?) „timpuri noi”. S-au *reinventat* (că tot e în mare vogă verbul). Bietul Caţavencu se declara şi el „ultraprogresist”, „liber-schimbist”, însă era... inofensiv. Ca „România să fie bine şi tot românul să prospere” (eeiii, nu chiar „tot românul”, dar promisiunea prosperităţii tuturor e nadă oricând profitabilă în discursul electoral), „liber-schimbiştii” prezentului se vădesc serios activi. Fapte, nu vorbe! Au schimbat *Ţara cartofului* în *Ţara rapiţei* şi sunt artizanii (prea) multor schimbări de-a-ndăratelea şi cu susu-n jos, în numele progresului. Mâncar’-ar ei rapiţă prăjită în loc de cartofi şi lăcuste la grătar în loc de ceafă de porc!

Oricum, generaţia fetiţei din reclamă nu prea are termen de comparaţie pentru ce mănâncă în prezent. Or, în absenţa unui termen de comparaţie... de unde să ştie că s-ar putea să fi existat pe lume ceva mai bun şi mai sănătos înainte? E o generaţie pentru care „gustul copilăriei” va fi... din import, nu de la mama de-acasă! Un „gust” incontestabil mai diversificat (pentru cine-şi permite luxul să cumpere fructe/legume exotice de care noi nici n-am auzit în vremea copilăriei şi tinereţii), dar şi mai artificial, mai chimizat, mai... micro-plasticizat, mai diluat.

Post scriptum. Prin 1993, în vizită la o familie de francezi din Chartres, am fost servită la masă (şi) cu gem de caise. Adevărate. „Încă avem în grădină caişi puşi de părinţii noştri”, a ţinut să-mi spună gazda. Toate bunătăţile din cămara lor (gemuri, compoturi, dulceţuri, siropuri) erau preparate din roadele *bio* ale grădinii. „Nu luăm de la magazin, că nu au acelaşi gust, nu sunt la fel de bune.” *Voilà!* Francezii, *nostalgici,* doreau ca fiii lor să cunoască, aşa cum cunoscuseră ei înşişi în copilărie, gusturile autentice, nemodificate. Nu dau detalii despre gazde că, Doamne fereşte!, ultra-zeloşii noştri etichetatori ar fi în stare, *n’est-ce pas?,* să lipească una cu *nostalgici comunişti* şi pe uşa familiei din Chartres!

Istoria de lângă noi

Din nou despre Declaraţia de la Budapesta

Tudor NEDELCEA

Surprinzător (sau nu?!), *Declaraţia de la Budapesta*, din 16 iunie 1989, a devenit un subiect tabu, iar iniţiatorii şi semnatarii ei „vedete" ale românismului, cărora li se organizează expoziţii, festivaluri sau chiar li se ridică statui, cum este cazul Monicăi Lovinescu, cu un festival ce-i poartă numele şi un bust la Bucureşti, în condiţiile în care Ştefan cel Mare şi Sfânt („atletul ortodoxiei", cum l-a numit Papa), sau Regina Maria, cu rol hotărâtor în formarea României Mari, nu beneficiază de astfel de „atenţii". La Craiova i se organizează un festival, deşi fosta de la „Europa liberă" n-are nicio legătură cu Bănia, în detrimentul lui I.D. Sîrbu, M. Sorescu, I.L. Caragiale, personalităţi de marcă. Aşa cum a demonstrat universitarul Alexandru Amititeloaie (*Lumea,* 20, nr. 6, 2014, p. 84-91), *Declaraţia* este un act de trădare naţională. A fost semnată la 16 iunie 1989, nu întâmplător, ci cu prilejul ceremoniei de reînhumare a fostului lider maghiar, Imre Nagy (românilor nu li se permite nici să rostească numele mareşalului Antonescu; basarabenii l-au pus însă în cântec: *Nistrule, apleacă-ţi malul/ Ca să treacă mareşalul*). La 4 iulie 1989, trei dintre semnatari (Ariadna Combes, Ion Vianu şi Dinu Zamfirescu) merg la fostul rege Mihai pentru semnătură. Declaraţia a fost transmisă în limba română la 18 iunie 1989, direct de pe frontiera comună româno-maghiară, prin posturile BBC şi „Europa liberă", iar a doua zi textul declaraţiei a fost publicat în presa maghiară. Nuanţele iredentiste ale Declaraţiei sunt evidente: „Transilvania a fost şi este un spaţiu de complementaritate [...]. Dreptul la o reprezentare politică autonomă şi la autonomie culturală a fiecărei naţiuni trebuie garantat."

Cei şase semnatari ai actului de trădare naţională sunt: Stelian Bălănescu (Cercul român din RFG), Mihnea Berindei (fiul acad. Dan Berindei, vicepreşedinte al Ligii pentru Apărarea Dreptului Omului în România), Ariadna Combes (fiica Doinei Cornea, vicepreşedinta aceleaşi ligi), Mihai Korne (directorul revistei *Lupta*), Ion Vianu (fiul lui Tudor Vianu, reprezentantul Ligii pentru Apărarea Drepturilor Omului în România, cu sediul în Elveţia), Dinu Zamfirescu (membru al biroului LDHR, membru PNL). Alături de aceştia, şi-au mai pus semnătura: Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Neagu Djuvara, Paul Goma, Eugen Ionescu, Vladimir Tismăneanu, Doru Braia etc.

Exilul românesc, pe care-l proslăvim necritic, n-a reacţionat, cu mici excepţii: Ion Raţiu, ardelean, care cunoaşte din plin politica iredentistă maghiară, s-a pronunţat: „Declaraţia a făcut un mare deserviciu istoriei şi chiar viitorului poporului român. E prima dată când un grup de români a recunoscut implicit că Transilvania nu e pământ românesc, că ne-am format acolo împreună cu ungurii" (ziarul *Românul liber,* Londra, V, nr. 9, septembrie 1989). Au mai luat atitudine din diaspora românească doar Liciniu Faina, Alexandru Miele, Coriolan Brad.

Atitudinii civice, corecte şi necesare a lui Ion Raţiu s-a alăturat şi un alt mare român, ofiţer, „beneficiar" al puşcăriei bolşevice din Ţară.

Ion Pantazi este fiul Adrianei şi al lui Constantin Pantazi (nepoţii filosofului Constantin Rădulescu-Motru). General de corp de armată, Constantin Pantazi, născut la 28 august 1888 la Călăraşi, a ajuns ministru al Apărării Naţionale (23 ianuarie 1942 – 23 august 1944), fiind arestat din ordinul regelui la 23 august 1944 şi judecat în „lotul Antonescu". La 1 iunie 1946, Tribunalul Poporului din Bucureşti îl condamnă la moarte, dar i s-a comutat pedeapsa capitală în muncă silnică pe viaţă. A murit în 1958, la închisoarea din Rm. Sărat, în condiţii umilitoare, ca toţi deţinuţii politici dintr-un regim bolşevic. În satul Colareţ, com. Tâmna din Mehedinţi, gen. C-tin Pantazi şi-a construit un conac, unde, în timpul războiului, avea legături telefonice şi telegrafice cu Berlinul, conac ras de pe faţa pământului de „armata roşie eliberatoare". Soţia sa, Adriana Pantazi, a efectuat munci umilitoare (încărcător de vagoane, bucătăreasă), fiind ajutată discret, dar riscant, de adjunctul ministrului Transporturilor din acea vreme, Mihai Mihăiţă (originar din satul vecin, Valea Ursului), actualmente preşedintele Academiei de Ştiinţe Tehnice şi preşedinte AGIR.

Ion Pantazi (26 iulie 1920, Bucureşti – 9 august 1996, München) a fost ofiţer şi publicist, absolvent al Liceului militar din Cernăuţi (1940) şi al Şcolii militare de Ofiţeri de Cavalerie cu gradul de sublocotenent (1942). A plecat pe front în cadrul Regimentului 9 Roşiori, avansat locotenent la 10 mai 1945, decorat cu Ordinul „Coroana României", cls. V; „Steaua României", cls. V; Ordinul „Mihai Viteazul", „Crucea de Fier". La 1 martie 1946 este scos din armată, exmatriculat de la Facultatea de Drept (anul V) şi arestat, executând 16 ani de detenţie, eliberat la 1 iunie 1964. După ieşirea din închisoare, a lucrat ca miner, maistru-miner la hidrocentralele de la Argeş, Lotru şi Someş. A fost pensionat pe caz de boală. După 11 cereri respinse, primeşte, în aprilie 1978, paşaport turistic, de care profită şi rămâne ca azilant politic la München.

SOSEAUA RUCARULUI, pe la podul Dâmboviţei

Ca ziarist, a debutat la ziarul *Stindardul* (înfiinţat şi condus de Ion V. Emilian între 1959-1985), colaborând şi la *Curierul* din Los Angeles, iar în octombrie 1985 a scos propriul ziar, *Stindardul românilor* (1985-1988). N-a reuşit să unească exilul românesc. Mort la München, urna i-a fost depusă la Cimitirul Ghencea militar. „Sunt recunoscător comuniştilor pentru regimul ce mi l-au aplicat, deoarece aici am învăţat să nu-mi fie frică de viaţă, oricât de grea ar fi", scrie el în vol. *Am trecut prin iad* (Ed. Dacia, 2003). Şi nici frica de a spune adevărul.

Ion Pantazi a reuşit să scoată din închisoare memoriile tatălui său, publicate în 1999 cu titlul *Cu mareşalul până la moarte* (vezi Tudor Nedelcea, *Gen. C. Pantazi în memoria unchiului său, filosoful C. Rădulescu-Motru,* în vol. Tudor Nedelcea, *Printre cărţi şi oameni,* I, Iaşi, TipoMoldova, 2014, p. 293-296).

Ca marea majoritate a românilor nevoiţi să trăiască în exil, Ion Pantazi a urât regimul politic impus în România de tancurile sovietice, cu acordul liderilor americani şi britanici, dar şi-a iubit Ţara, dovada peremptorie fiind articolul-atitudine *Declaraţia de la Budapesta,* pe care-l publicăm mai jos:

Declaraţia de la Budapesta
de Ion Pantazi

La 16 iunie 1989, şase români în exil şi anume: Stelian Bălănescu, Mihnea Berindei [fiul acad. Dan Berindei], Ariadna Combes [fiica Doinei Cornea-Iuhash], Mihai Korne, Ion Vianu [fiul lui Tudor Vianu] şi Dinu Zamfirescu s-au deplasat la Budapesta, unde au semnat o „declaraţie", împreună cu reprezentanţii „Frontului Democratic Maghiar", pentru îmbunătăţirea relaţiilor româno-maghiare.

Din partea maghiară au semnat: Antal G. Lászlo, Balogh Julia, Biró Gaspár, Für Lajos, Iliyes Maria, Jeszenszky Gyula, Molnar Gustav, membri în conducerea Frontului Democratic Maghiar.

Spicuim din această Declaraţie:

„Românii şi Maghiarii s-au format în acelaşi spaţiu geografic.

Transilvania este un spaţiu de complementaritate.

Trebuie garantat dreptul la o reprezentare politică autonomă şi la autonomie culturală a fiecărei naţiuni."

Realizarea acestei Declaraţii *implică şcolarizarea de toate gradele în limba maghiară, inclusiv reînfiinţarea Universităţii maghiare din Cluj.*

După cum scrie revista Dialog, *ulterior şi alte persoane şi organizaţii s-au alăturat acestei declaraţii: Rockenbauer Zoltan şi Vagvolgyi Andras din partea Federaţiei Tineretului Democrat, Partidul Liber Democrat, Asociaţia Maghiarilor din Transilvania, prin preşedintele Kiss Béla şi secretarul Spaller Arpad, întregul colectiv redacţional al revistei* 2000, *Bojtar Endre, şeful secţiei pentru Europa răsăriteană a Institutului de Istorie Literară, prof. Béla Kallman.*

Din partea românească: Dan Alexe, Daniel Boc, Theodor Cazaban, Matei Cazacu, Antonia Constantinescu, Sofia Cesianu, Florica Dimitrescu, Neagu Djuvara, Paul Goma, Virgil Ierunca, Eugen Ionescu, Marie-France Ionescu, Monica Lovinescu, Bujor Nedelcovici, Adrian Niculescu, Alain Paruit, Alex. Sincu, Sanda Stolojan, Vlad Stolojan, Vladimir Tismăneanu, Ileana Vrancea, George Barbul, Doru Braia, Dina Brătianu-Missirliu, Alexandru Missirliu şi Ileana Verzea.

Textul declaraţiei a fost transmis în limba română către România, direct de pe frontiera maghiaro-română, în ziua de 18 iunie, prin postul de radio B.B.C., iar în aceeaşi seară a fost difuzat şi de către postul de radio Europa Liberă.

La 19 iunie, textul declaraţiei a fost publicat în principalele ziare maghiare.

În ziua de 4 iulie, trei dintre cei şase români care au elaborat împreună cu Forumul Democratic Maghiar declaraţia de la Budapesta, au fost primiţi de M.S. Regele Mihai. Ca urmare a acestei primiri, a fost difuzat următorul COMUNICAT DE PRESĂ:

„Marţi 4 iulie 1989, Majestatea Sa Regele Mihai a primit la reşedinţa Sa de lângă Geneva o delegaţie din grupul românilor care au redactat la Budapesta o declaraţie comună împreună cu Forumul Democratic Maghiar.

Această delegaţie compusă din d-na Ariadna Combes, dr. Ion Vianu şi Dinu Zamfirescu, a înmânat Majestăţii Sale textul declaraţiei de la Budapesta. Majestatea Sa Regele a aprobat întru totul conţinutul declaraţiei, care exprimă convingerile sale privind relaţiile între popoarele român şi maghiar, amintind în plus egalitatea de drepturi a tuturor cetăţenilor români înscrisă în Constituţia României din 1923, precum şi scrupuloasa sa aplicare în timpul monarhiei.

Foarte atent la evoluţia situaţiei atât din România cât şi din Ungaria şi în special la evoluţia relaţiilor româno-maghiare, Majestatea Sa şi-a exprimat dorinţa să fie ţinută la curent în permanenţă cu diferitele acţiuni ce se vor întreprinde în acest sens".

Acest comunicat de presă a fost difuzat către România prin posturile de radio „Europa Liberă", B.B.C. şi „Vocea Americii" şi a fost publicat de unele ziare occidentale.

Poziţia ziarului *Stindardul românilor* faţă de această *Declaraţie* este categorică:

Nicio organizaţie sau Asociaţie din Exil nu este îndrituită de a discuta, cu atât mai mult de a semna o Declaraţie comună cu vreun partid politic, organizaţie sau asociaţie maghiară asupra viitorului celor două popoare. În această privinţă, numai reprezentanţii oficiali ai unei Românii Libere şi Democratice au dreptul legal de a negocia şi semna vreo hotărâre asupra drepturilor şi obligaţiilor tuturor cetăţenilor ce locuiesc pe teritoriul României.

După o luptă de zeci de ani, ungurii au reuşit ca nişte români liberi să declare nesiliţi de nimeni, că cele două popoare s-au format în acelaşi spaţiu geografic!

Domnii Stelian Bălănescu, Mihnea Berindei, Ariadna Combes, Mihai Korne, Ion Vianu şi Dinu Zamfirescu au uitat că românii trăiesc pe meleagurile transilvănene de 2000 de ani, iar strămoşii lor de cel puţin 3000 de ani, în timp ce ungurii au ajuns pe aceste tărâmuri ca năvălitori şi opresori, abia în secolele XI-XIII?

Mica Romă, între Biblia de la Blaj şi Proclamaţia lui Simion Bărnuţiu

Narcis ZĂRNESCU

Prin 1866, Eminescu urca pe dealul Hula, ca să privească panorama Blajului şi, impresionat de privelişte, avea să rostească un mic poem, un adevărat haiku, câteva vorbe inspirate, al căror ecou continuă să se rostogolească peste aceste spaţii mioritice: „Te salut din inimă Romă mică”. La Blaj, loc binecuvântat din Dumbrava Maicii Domnului, a văzut lumina tiparniţei, după un veac de aşteptare, în 1795, neasemuita tălmăcire a Sfintei Scripturi cunoscută sub numele de *Biblia lui Clain* sau *Biblia lui Bob* sau *Biblia de la Blaj,* prin truda cărturarului care semna: „Samuil Clain, din Mănăstirea Sfintei Troiţe de la Blaj”.

Limba veche românească fusese pusă la grea încercare. Cuvântul Domnului, căutând să-şi facă un lăcaş şi în limba noastră, cunoscuse un alt fel de Golgotă, chinuit de alfabetul chirilic şi de traducerile stângace ale predecesorilor: de la Nicolaus Spatharius, zis Nicolae Milescu Spătaru, până la fraţii Greceanu şi alţi câţiva „oameni ai locului”. Acum, în Biblia de la Blaj, după o îndelungată şi smerită confruntare cu rostirile sacrosante, Cuvântul Domnului fu îmbrăcat în straie de sărbătoare, iar limba veche românească ieşi primenită, lămurită, sfinţită. Pentru Cuvântul Domnului fusese însă un nou calvar, început prin 1661; o ciudată Golgotă, care nu se va încheia nici în 1688, ci abia la Blaj, în 1795; o rătăcire sau un periplu simbolic, care pare a se fi întrupat într-o treime misterios sugerată, *deofiinţă,* prin cele trei tălmăciri româneşti ale Bibliei. Astfel, aşa a fost să fie, din nou, ca limba românească să-şi ctitorească identitatea şi la Blaj.

Simetric şi complementar, se poate afirma că *Biblia de la Blaj* face parte din lupta de emancipare a românilor din Transilvania, o „corolă de minuni” formată din *Supplex Libellus Valachorum* (1791), din Adunarea Naţională de la Blaj (1848), din *Proclamaţia de la Blaj,* numită, de fapt, „Petiţia naţională adoptată de Adunarea de la Blaj, prin care sunt exprimate revendicările românilor transilvani”; din *Pronunciamentul de la Blaj* (1868); din *Memorandum* (1892), care a marcat apogeul luptei de emancipare a românilor din Transilvania secolului al XIX-lea. Mişcarea memorandistă va deveni, astfel, cea mai importantă acţiune naţională, care pregăteşte Marea Unire de la 1918. Este important, cred eu, să observăm, să admirăm, să studiem cu responsabilitate şi acribie academică această splendidă arhitectură a istoriei noastre. Doar în felul acesta, îmi permit să cred, vom putea înţelege vizionarismul contemporanilor noştri de odinioară – Simion Bărnuţiu, Andrei Şaguna, August Treboniu Laurian, George Bariţiu şi mulţi alţii –, care vor rămâne contemporanii noştri, atât timp cât vom fi în stare să le întreţinem focul sacru; voinţa de libertate, unire şi identitate. Doar în felul acesta, sper, am putea cuprinde logica progresivă şi unitatea acestor evenimente istorice, care sunt şi evenimente ale conştiinţei noastre politice şi identitare. Prima adunare politică a românilor din Transilvania, condusă de Alexandru Papiu-Ilarian şi de Simion Bărnuţiu, a avut loc pe Câmpia Libertăţii de la Blaj, pe 30 aprilie 1848. Era o zi sfântă, Duminica Tomii. Cei peste 40 000 de oameni, ţărani, intelectuali, clerici, orăşeni, mici nobili, de pe întregul teritoriu al Transilvaniei, se adunaseră aici, pentru că de mai bine de o lună citeau şi reciteau *Proclamaţia* preotului greco-catolic Simion Bărnuţiu către români, redactată la Sibiu în 12/24 martie 1848 şi diseminată înaintea Marii Adunări de la Blaj, prin care îi îndemna să militeze pentru drepturile lor ca naţiune. Venise timpul. Clopotele chemau oamenii pe Câmpia Libertăţii. Crăişorul munţilor, Avram Iancu, avea să cucerească mulţimea adunată, vorbindu-le pe limba lor şi îndemnându-i subtil la luptă: „Uitaţi-vă pe câmp, românilor! Suntem mulţi ca cucuruzul brazilor! Suntem mulţi şi tari.” La care cele peste 40 000 de suflete chinuite i-au răspuns într-un glas: „Noi vrem să ne unim cu Ţara!”

Aceşti oameni vor acorda un vot asumat, responsabil, cu valoare simbolică exemplară, celor 16 „punturi ale naţiunii române transilvane”. Voi relua numai primul punct din această Petiţie, care este încă vie, actuală şi ilustrează geniul vizionar al liderilor români: „Naţiunea română, răzimată pe principiul libertăţii, egalităţii şi fraternităţii, pretinde independenţa sa naţională în respectul politic ca să figureze în numele său ca naţiune română, să-şi aibă reprezentanţii săi [...] în proporţiune cu numărul său, să-şi aibă dregătorii săi în toate ramurile administrative, judecătoreşti şi militare în aceeaşi proporţiune, să se servească cu limba sa în toate trebile ce se ating de dânsa, atât în legislaţiune, cât şi în administraţiune”.

Cred că singurul autor care a reuşit să pătrundă profunzimile sufletului românesc din acel moment astral numit Blaj şi a reuşit să transcrie drama şi speranţele acelor oameni, care continuă să fie exilat din manualele şi cărţile de istorie, este Simion Bărnuţiu. La 14 mai 1848, ţine un discurs, puţin spus, memorabil; un discurs epocal, în Catedrala din Blaj. Iată, câteva fragmente ca omagiu adus acelor oameni, care nu mai sunt, deşi ar fi meritat să fie veşnici. Nădăjduiesc, totuşi, că au rămas geniile tutelare ale neamului şi Ţării noastre...

Care naţiune de pe pământ nu s'ar ridica de la mic până la mare, când îşi vede numărate zilele vieţii? Libertatea unui popor este bunul lui cel mai înalt şi naţionalitatea e libertatea lui cea din urmă; ce preţ mai are viaţa lui după ce şi-a pierdut tot ce îl face demn să mai fie pe pământ? […] Ţineţi cu poporul toţi, ca să nu rătăciţi, pentru că poporul nu se abate de la natură, nici nu-l trag străinii aşa de uşor în partea lor, cum îi trag pe unii din celelalte clase, cari urlă împreună cu lupii şi sfâşie pe popor împreună cu aceştia; nu vă abateţi de la cauza naţională de frica luptei; cugetaţi că alte popoare s-au luptat sute de ani pentru libertate. [...]

***Aşa Fraţilor!** Aduceţi-vă aminte atunci că vor striga din mormânt străbunii noştri: Fiilor! Noi încă am fost nu odată în împrejurări grele, cum sunteţi voi astăzi; noi încă am fost înconjuraţi de inamic în pământul nostru, cum sunteţi voi astăzi, şi nu de multe ori am suferit doară şi mai mari rele decât voi; fost-am cu Goţii, dar nu ne-am făcut Goţi; fost-am cu Hunii, dar nu ne-am Hunit; fost-am cu Avarii şi nu ne-am Avarit; fost-am cu Bulgarii şi nu ne-am Bulgărit; cu Ruşii şi nu ne-am Ruşit; cu Ungurii şi nu ne-am Ungurit; cu Saşii şi nu ne-am Nemţit; ci ne-am luptat ca Români, pentru pământul şi numele nostru ca să vi-l lăsăm vouă împreună cu limba noastră cea dulce ca cerul sub care s'a născut; nu vă nemţiţi, nu vă ruşiţi, nu vă unguriţi nici voi, rămâneţi credincioşi neamului şi limbii voastre; apăraţi-vă ca fraţii cu puteri unite în pace şi în război; vedeţi cum ne-am luptat noi pentru limba şi Romanitatea noastră; luptaţi-vă şi voi şi le apăraţi ca lumina ochilor voştri! [...] Dixi et salvavi animam meam.* [Simion Bărnuţiu, *Discursul ţinut în catedrala din Blaj la 2/14 maiu, 1848.* Bucureşti. Editura Librăriei Socec &Co., 1909, pp. 246-248]

Aceste învăţături, actuale şi proaspete, ale lui Simion Bărnuţiu către fiii lui din viitorul Ţării, au fost de-a lungul istoriei noastre zbuciumate, ca toate istoriile popoarelor, când uitate, când interzise, când repuse la loc de cinste, în pridvorul sufletului, când transformate în rugăciune, ascunse sub obroc sau asumate cu vocea şi inima dârză. Aceste rostiri au binemeritat jertfa celor care şi-au închinat viaţa idealurilor noastre naţionale. Aceste rostiri, luminate de Duhul Sfânt, vor dispărea odată cu ultimul român, cu ultimul susur de izvoare, cu ultimul dor de la marginea mării, cu ultimul suspin al Anei lui Manole. Adică, niciodată!

***Cum îşi permit aceşti impostori** să vorbească în numele poporului români şi să semneze o DECLARAŢIE care certifică teza maghiară propovăduită de atâta amar de vreme că românii şi ungurii au venit în Transilvania în acelaşi timp?*

Despre ce autonomie politică îşi permit să vorbească inconştienţii „umanitarişti şi democraţi”? Nu au avut oare toate drepturile ungurii în România, până la instalarea dictaturii lui Ceauşescu? Când a fost vreo Universitate ungurească la Cluj, pentru a o reinstaura?

Trebuie să recunoaştem cu franchetă că ungurii au obţinut o mare victorie prin această declaraţie şi suntem convinşi că vor şti să o speculeze în viitor.

Trăim zile de mare amărăciune şi dacă nu am cunoaşte perfect inconştienţa celor de mai sus, ar trebui să-i tratăm ca trădători, aşa cum îi consideră cei din ţară, ai căror conducători se pot împăuna astăzi ca singurii apărători ai drepturilor româneşti. Este posibil să oferi pe tavă impostorilor de la Bucureşti această şansă, de a arăta poporului român trădarea Exilului?

Ce să mai vorbim de primirea lor în audienţă, la cel ce vrea încă să mai domnească în România, cu preţul oricăror sacrificii?

Felicitaţi de Regele Mihai, care vrea să fie ţinut la curent cu orice nouă trădare şi care s-a îmbulzit să dea un interviu Televiziunii maghiare, confirmând astfel încă o dată susnumita „Declaraţie”, românaşii noştri sunt atât de inconştienţi, încât se mândresc cu „progresismul” lor şi sunt gata să ne „lipească” o nouă etichetă, pe care să scrie: „naţionalişti şovini”!

„Majestatea Sa Regele Mihai” voieşte astăzi să formeze un nou guvern „Petru Groza”, de data aceasta în exil? Are comunişti şi are şi liberali, să-i stăpânească sănătos. Ce contează „stângismul”, dacă are iz gorbaciovean?

Astăzi „Majestatea Sa”, care joacă din plin cartea „comunismului umanitar”, poate să formeze oricând un guvern în Exil, cu Paul Goma prim-ministru şi cu Dinu Zamfirescu la externe! Nu ar fi decât o reeditare a lui 6 Martie 1945. Va avea în viitor şi sprijinul televiziunii „umanitare şi progresiste” româneşti, condusă de Virgil Ierunca şi Monica Lovinescu, care nu au întârziat să-şi dea adeziunea la noua vânzare a României. Istoricii Mihnea Berindei şi Matei Cazacu vor scrie despre istorica declaraţie de la Budapesta binecuvântată de către „Majestatea Sa”.

Suntem naţionalişti şi nu ne este ruşine să o afirmăm, dar nu şovini, rasişti, nazişti sau antisemiţi, aşa cum aceşti domni ne etichetează.

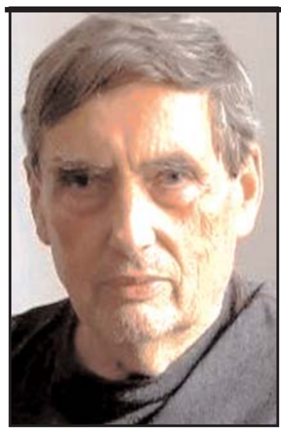
***Vrem înţelegere cu ungurii** într-un spirit de deplină egalitate, aşa cum românii au dovedit-o între cele două războaie, dar spunem că nu noi (exilul), ci numai Ţara, Liberă şi Democratică, poate lua decizii, pe care să le transforme în Declaraţii, Convenţii şi Tratate şi ştim că nu ne este permis nouă, celor din Exil, să întreprindem astfel de acţiuni.*

În interesul unei apropieri româno-maghiare trebuie depuse toate eforturile, de către întreg exilul românesc, dar această apropiere trebuie să vizeze lupta în comun pentru eliberarea ţărilor noastre de comunism. Toate neînţelegerile între cele două naţiuni trebuie discutate într-un spirit nou, atunci când ţările noastre vor fi libere. Dorim din suflet o înţelegere cu ungurii, dar aceasta nu poate fi realizată decât de cei îndrituiţi să o facă. (*Stindardul românilor* (München), nr. 28, noiembrie 1989. Apud M. Ungheanu, *Un război civil regizat?* (*Redefinirea revoluţiei*), Bucureşti, Edit. Romcartexim, 1997, pp. 439-444.)

Diaspora română face parte de drept din istoria şi cultura noastră, trebuie să-i preluăm ca atare, marea majoritate făcând cinste ţării lor de origine. Dar credem că-i necesar să-i preluăm critic, amintind şi de faptele lor regretabile, cum e cazul semnatarilor acestei *Declaraţii.* Îi considerăm eroi, le organizăm festivaluri, ştergem cu buretele acţiunile lor antiromâneşti (nu anticomuniste), sunt consideraţi repere morale. (Despre Ion Raţiu sau I. Pantazi s-a scris tot atât de mult?!)

→

Istoria de lângă noi

Eduard Pamfil şi cercul de bionică de la Timişoara

Dan D. FARCAŞ

Am rememorat în precedentele articole strădaniile începute în 1963, împreună cu Vasile Baltac, pentru a realiza simulări de reţele neuronale pe calculatorul MECIPT-1. În martie 1964, după ce obţinusem câteva rezultate în rularea unui prim model, aveam încă nenumărate nedumeriri şi semne de întrebare, privind anumite detalii – pentru noi esenţiale – ale funcţionării creierului. Cărţile pe care le-am consultat nu ne dădeau răspunsurile dorite. Între altele, nu eram lămuriţi cu mecanismele inhibiţiei care, aşa cum le găseam descrise în manuale, nu puteau funcţiona într-o simulare. Aşa am ajuns la concluzia că trebuie să ne sfătuim neapărat cu un bun neurolog.

Cunoştinţele noastre ne-au convins că cel mai bun neurolog din oraş este de fapt un psihiatru – profesorul Eduard Pamfil, şeful catedrei de neuropsihiatrie de la Institutul (azi Universitatea) de Medicină. La seminariile săptămânale ale grupului nostru de bionică de la politehnică veneau, sporadic, şi doi studenţi, dintre care unul era de la facultatea de medicină. Prin el am ajuns la distinsul profesor şi la mâna sa dreaptă, conferenţiarul Ştefan Stössel, care-l va urma la conducerea catedrei.

Profesorul Eduard Pamfil (1912-1994) era născut la Geneva (din care cauză numele său era de fapt Edouard) şi este considerat azi creatorul psihiatriei antropologice din România. Tatăl său, Gheorghe Pamfil, a fost decanul Facultăţii de Farmacie din Cluj, iar mama, Jeanne, era de origine franceză. Eduard Pamfil a urmat studiile liceale la Geneva şi cele de medicină la Cluj. S-a specializat în neurologie la Bucureşti, sub îndrumarea profesorului Nicolae Ionescu-Siseşti (1888-1954), şi la Paris, într-un stagiu antebelic, cu neurologul Jean Lhermitte (1877-1959) şi cu psihiatrul Paul Guiraud (1882-1974), iar ulterior, după cel de-Al Doilea Război Mondial, cu Henry Ey (1900-1977).

S-a reîntors în ţară în 1948 şi, după o scurtă perioadă în care a fost funcţionar la Ministerul Sănătăţii, s-a mutat, în 1950, la Timişoara, unde a înfiinţat disciplina de psihiatrie a Facultăţii de Medicină. Apoi, din 1950 până în 1978, cu unele întreruperi, a fost şeful acestei discipline.

Între anii 1956-1959 a fost profesor la Facultatea de Medicină din Cluj, de unde a fost eliminat din cauza manifestărilor studenţeşti din 24 ianuarie 1959, ocazionate de aniversarea centenarului Unirii. Ca urmare, între anii 1959-1963 a fost mutat în oraşul Siret, fiind însărcinat cu organizarea unei unităţi medico-sociale pentru handicapaţii mental. Din 1963 s-a întors la Timişoara, unde a rămas profesor până la pensionarea sa, în 1977. După moartea lui Eduard Pamfil, în 1994, Clinica de Psihiatrie din Timişoara a primit numele său.

Mulţi îl considerau cel mai bun psihiatru din ţară, dar la această calitate se adăuga o cultură imensă, mai ales filosofică, o bonomie indispensabilă meseriei sale, dar şi o doză de spirit boem.

Prima discuţie cu Pamfil şi Stössel, pe de o parte, Baltac şi cu mine pe cealaltă, a avut loc pe 25 martie 1964 şi a durat o oră şi jumătate. Cei doi au fost entuziasmaţi şi ne-au propus să colaborăm. Până pe la mijlocul lunii iulie această colaborare s-a materializat prin întâlniri săptămânale, la început mai mult cu doctorul Stössel, şi acesta o personalitate de o mare erudiţie. Întâlnirile aveau loc mai ales în cadrul unui seminar de specialitate care se ţinea la spitalul de neuropsihiatrie, aflat pe atunci într-o vilă vizavi de facultatea de medicină. În iulie 1964 am făcut chiar şi o prezentare la acest seminar, cu ideile şi rezultatele noastre.

După vacanţă, am reluat colaborarea. Discuţiile noastre erau bizare. Fiecare dorea altceva şi nimeni nu era lămurit ce vor de fapt ceilalţi. Noi, între altele, voiam să primim răspunsuri la câteva întrebări punctuale, legate de aspecte mai obscure ale funcţionării creierului, dar la fiecare problemă pe care o ridicam, obţineam replici din care înţelegeam că cei doi n-au înţeles prea bine întrebarea noastră. Ei aveau de asemenea, pe partea lor, o serie de idei privind modelarea pe calculatorul electronic, idei pe

care noi nu prea le consideram interesante. Totuşi, nu ne-am descurajat şi ne-am întâlnit un timp, în continuare, în fiecare marţi, la ora şase sau şapte după-amiaza, pentru a vedea cum am putea avansa.

După sărbătorile de iarnă, în februarie 1965, când am reluat discuţiile, am hotărât, de comun acord, să instituţionalizăm şedinţele noastre, în fiecare marţi, de la şapte la nouă seara, invitând orice persoană interesată din oraş.

Plagiind o idee similară din tinereţile lui Einstein, Stössel a propus să numim reuniunile noastre „Academia Veselă”, termen care însă nu a prins. Am oscilat apoi între „neurocibernetică” şi „bionică”, rămânând la acesta din urmă, cu definiţia-amendament că „numim bionică ceea ce facem noi”. Făcusem şi un regulament, care nu cred să fi fost oficializat vreodată, dar din ciorna căruia merită să dau două citate: „Cercul de bionică din Timişoara îşi desfăşoară activitatea în cadrul Uniunii Societăţilor de Ştiinţe Medicale, filiala Timişoara, şi a Societăţii de Ştiinţe Matematice, filiala Timişoara, supunându-se regulamentelor de funcţionare ale acestor societăţi” şi „Obiectivul acestor studii este elaborarea unor modele matematice, lingvistice etc. ale proceselor nervoase şi psihice, care să poată fi folosite atât în practica biologică şi medicală, cât şi în tehnică”.

La început, la fiecare şedinţă participau cam zece persoane. Între acestea venea, destul de regulat, şi Baltac. El a început însă, după un timp, să se scuze, ca mai târziu să renunţe complet. Mai venea Minerva Bocşa de la facultatea de matematică, Samuel Abraham, specialist în lingvistica matematică, mai mulţi psihiatri de la facultatea de medicină, între care Radu Silveanu, Mircea Lăzărescu, cel care va fi şeful catedrei începând din 1983, soţia lui, ca şi tânărul medic Doru Ogodescu, ulterior autor al unor cărţi de răsunet. Dar treptat au venit şi matematicieni, biologi, chimiştii Ervin Sallo şi Ştefan Elias şi chiar pictori. Veneau şi studenţi, de regulă invitaţi de cineva. Sallo ne caracteriza, destul de potrivit, ca „asociaţie pentru gimnastică mentală”.

Pe lângă personalităţile deja amintite, la început au participat, de la universitate, şi fizicianul Zeno Schlett, apoi matematicianul Mircea Reghiş (ulterior profesor emerit), cu care am discutat unele aspecte matematice ale modelului. El mi-a atras, de pildă, atenţia asupra faptului că tendinţa, observată, spre echilibru a reţelei neuronale simulate era echivalentă cu rezolvarea prin iteraţii a unui sistem de ecuaţii. El mai era nemulţumit şi de maniera empirică a abordării pe care am utilizat-o în modelare. Dar împreună cu Reghiş am realizat şi o lucrare cu titlul „Probleme matematice ale modelării reţelelor neuronale” pentru simpozionul *Cibernetica şi aplicaţiile ei* ţinută la Universitatea din Timişoara, în 13-14 mai 1966. Notez doar că, la acelaşi simpozion, profesorul Al. Rogojan a prezentat comunicarea „Realizări ale Centrului de Calcul IPT” având doi coautori: pe Baltac şi pe mine.

I-am adus la seminarul de bionică şi pe colegii mei matematicieni de la MECIPT: pe Gavril Gavrilescu, pasionat de dezbateri filosofice, ca şi pe Ştefan Măruşter, care însă – spirit dedicat abstracţiilor matematice – a abandonat repede, considerând că e o pierdere de timp. A mai venit şi matematicianul Toma Gaşpar, fost asistent al lui Grigore C. Moisil, stabilit pentru un timp la catedra de matematici de la facultatea de electrotehnică.

În 1966, şedinţele de marţi de la clinica de neuropsihiatrie au continuat chiar şi vara, cu o scurtă întrerupere de vacanţă. Dezbăteam probleme foarte diverse, de la mecanismele neuronului la memorie, de la psihologia genetică la codul genetic şi de la teoriile învăţării la teoria informaţiei sau la lingvistică matematică. Desigur, în acest timp am obţinut şi o seamă de informaţii dintre cele necesare modelării. În şedinţele „colectivului de bionică” se recenzau şi se discutau adesea ultimele apariţii în domeniile care ne interesau. Una dintre ipotezele care mi-au trezit interesul a fost cea a unei reţele specializate, numită „mnemon”, descrisă de un englez, J.Z. Young, în 1965, în urma studiul creierului de octopus (caracatiţă). Am mai menţionat într-un episod anterior că am folosit ideea într-un model simulat pe calculator. Primul loc în care mi-am expus rezultatele în acest sens a fost tot la „seminarul de bionică”, în nu mai puţin de cinci şedinţe succesive, cărora le-a urmat un articol publicat la Berlin.

Asistenţa devenise treptat relativ numeroasă, circa douăzeci de persoane, umplând o săliţă cu o masă mare la mijloc şi o tablă pe unul dintre pereţi. Dintre participanţi, cam zece erau prezenţi cvasipermanent, şezând în dreptul mesei, ceilalţi ocazional, pe scaunele din jurul pereţilor.

Comparativ cu „dialogurile între surzi” de la început, acum ne înţelegeam tot mai bine, iar nivelul problemelor dezbătute era tot mai elevat. Acest fapt se datora însă unui vocabular „interdisciplinar” pe care ni l-am elaborat între timp fără să ne dăm seama şi care ne transformase într-un fel de „clan cu un jargon aparte”. Mulţi dintre cei ce veneau pentru prima oară nu înţelegeau mare lucru din cele discutate, deci se fereau să ia cuvântul. Unul dintre participanţii activi, fiind detaşat un timp la un spital dintr-o altă localitate, atunci când s-a întors a făcut următoarea remarcă, pe care n-am uitat-o: „eu am lipsit şase luni de aici, iar între timp voi aţi învăţat chineza”.

→

Dacă pe Mihail Sadoveanu îl condamnăm pe drept pentru *Mitrea Cocor* (deşi, se zice că n-a scris-o, doar a semnat-o), dar îl considerăm un scriitor clasic, de ce n-am proceda aşijderea şi cu unele personalităţi din diaspora? De ce în toate antologiile sau în studiile despre diaspora românească sunt apreciaţi doar unii români din exil? De ce nu şi istoricii sau oamenii politici care-au militat pentru românism? Sau Marian Popa, exilat în Germania, autorul *Istoriei literaturii române de azi pe mâine* (Fundaţia „Luceafărul”, 2001, vol. 1-2)?!

Ion Raţiu a mai făcut un gest notabil, de mare intelectual, patriot român. Revenit în ţară după 1990, a convenit cu Ion Iliescu (căruia i se cere proces penal) să nu-l primească, ca rege, pe Mihai de România, întrucât s-ar fi pus în aplicare imediat textul *Declaraţiei de la Budapesta.* Să ne reamintim că şi Radu Câmpeanu s-a exprimat că dacă fostul rege Mihai vrea să se întoarcă în Ţară spre a conduce spre posteritate să candideze la preşedinţia României.

Andrei Păunescu ne avertiza să nu devenim „popor de somnoroase păsărele”. Cântăm *Deşteaptă-te, române!,* dar în zadar. Sfântul Ioan Paul cel Mare (Papa Ioan Paul al II-lea, cu origini româneşti) ne-a elogiat, numind România „Grădina Maicii Domnului”. Dar noi ce facem? Când urmăm urarea lui Eminescu: „Sus cu naţia”?

Onisifor Ghibu, un revoluţionar ardelean basarabean

Raia ROGAC, Ion CONSTANTIN

Destinul şi personalitatea profesorului Onisifor Ghibu sunt conjugate şi integral întrupate în ideea de românism, idee care, în accepţia cărturarului ardelean, se identifică cu zbuciumata istorie a întregului neam românesc. Onisifor Ghibu s-a născut la 31 mai 1883, din părinţi ţărani, în satul Sălişte, de lângă Sibiu, în Transilvania, care pe atunci făcea parte din Imperiul Austro-Ungar. Cu privire la Săliştea Sibiului, O. Ghibu s-a destăinuit într-un rând că: „Datorez satului meu natal tot ce este solid în fiinţa mea fizică şi intelectuală".

Sălişteanului Ghibu îi plăcea să se considere „revoluţionar şi prin ereditate". Ţinând cont de devotamentul dovedit pe parcursul întregii sale vieţi faţă de marile idealuri ale poporului, prin curajul şi temeritatea cu care se avânta în luptă pentru apărarea şi promovarea lor, Onisifor Ghibu ar putea fi considerat pe bună dreptate un revoluţionar înnăscut, dacă vocabula şi-ar păstra neîntinată aura sa din dicţionare, fără ca semnificaţia să-i fi fost profanată de acţiunile şi faptele imorale ale aventurierilor bolşevici care şi-au însuşit acest nume.

Ca fiu al Ardealului – această vatră sau leagăn al românismului – Onisifor Ghibu a asimilat în chip organic tradiţiile şi visul de libertate şi unitate naţională, atât de caracteristice acestei părţi de românitate, aflate secole în şir sub călcâiul asupririlor străine. De aceea, apare cât se poate de firesc faptul că anume ardelenii au fost printre primii şi cei mai săritori la nevoie dintre fraţii de sânge care le-au venit întru ajutor basarabenilor, înstrăinaţi şi ei, în momente de grea cumpănă şi în condiţii decisive ale istoriei.

Cum a devenit Basarabia în viaţa viitorului mare cărturar clujean a doua, după Ardeal, baştină a sa? După cum a spus-o în repetate rânduri, Onisifor Ghibu se mândrea cu „obârşia" sa parţial basarabeană. În Basarabia, din părinţi ardeleni transhumanţi, s-a născut bunica după tată, Zosima Puşchilă; tot aici (în judeţul Cahul) se născuse vărul său Ioan N. Roman, mai târziu, cunoscut luptător dobrogean; un alt văr al cărturarului, Dumitru Ghibu, îşi doarme somnul de veci în cimitirul din oraşul Chişinău. Toate acestea, împreună cu altele, explică de ce, în martie 1917, O. Ghibu va decide: „Basarabia pentru familia mea nu este o ţară străină, ea ne este oarecum a doua patrie. Cum pe cea dintâi – Transilvania – deocamdată am pierdut-o, intră acum pe primul plan cea de-a doua. Voi merge acolo, deci, ca un fiu al ei, aşa cum i-au fost bunica mea şi celelalte rudenii – şi spre a-i cere nu pur şi simplu ocrotire pentru aceste vremuri de bejenie, ci pentru a-mi relua acolo activitatea naţională pe care nu o mai pot desfăşura în Transilvania..."

Onisifor Ghibu face studiile universitare la Universitatea din Bucureşti (1905-1906), ca discipol al lui Nicolae Iorga, Dimitrie Onciul, Ioan Bogdan şi Ioan Bianu, fiind profund marcat de atmosfera şcolii pozitivist-critice promovate de revista *Convorbiri Literare*. Debutul ştiinţific şi l-a făcut ca istoric al culturii în 1905, cu prima sa lucrare publicată în volum *Limba nouălor cărţi bisericeşti, o paralelă între vechea şi noua cultură românească*, în care, mai întâi, scoate în relief rolul *Noului Testament de la Bălgrad* (1648) şi al *Bibliei de la Bucureşti* (1688), care „au pus temelia adevărată şi nestrămutată a limbii literare româneşti".

O. Ghibu şi-a desăvârşit studiile pedagogice la universităţile din Budapesta, Strasbourg, Heidelberg, München, Viena şi Jena (1908-1909), unde a avut şansa de a-şi lărgi informaţiile şi viziunea asupra istoriei, prin contactul nemijlocit cu savanţi de renume din acest domeniu şi cu operele lor. În perioada studenţiei la Budapesta, Bucureşti şi Jena, O. Ghibu a avut colegi din toate zonele locuite de români asupriţi: bucovineni, basarabeni, dobrogeni, macedoneni, timoceni ş.a., cu care a intrat în strânse relaţii.

În anul 1909, la Universitatea din Jena şi-a susţinut doctoratul în filosofie, pedagogie şi istorie universală, cu teza *Der moderne Utraquismus oder die Zweisprachigkeit in der Volkschule* (*Utracvismul modern sau bilingvismul în şcoala populară*). La reîntoarcerea în ţară, O. Ghibu era deja un spirit european prin pregătire, mentalitate, ierarhie de valori stabilită prin reflecţie îndelungată şi interes pentru problemele culturale ale timpului său. În anul 1910 a fost numit inspector al şcolilor Arhiepiscopiei Ortodoxe a Transilvaniei (Sibiu), în 1912 secretar al secţiei şcolare ASTRA şi membru în comitetele redacţionale ale revistelor *Luceafărul, Românul* şi *Transilvania.* Prin funcţiile pe care le-a îndeplinit în domeniul învăţământului, între 1910-1914, Onisifor Ghibu a condus şi îndrumat efectiv şcoala românească din subordinea Arhiepiscopiei ortodoxe a Transilvaniei, într-o perioadă în care ofensiva deznaţionalizatoare era la apogeu.

Aflat în luptă deschisă cu autorităţile guvernamentale, în toamna anului 1914, după izbucnirea Primului Război Mondial, Ghibu a trecut Carpaţii şi s-a stabilit împreună cu familia la Bucureşti, iniţiind în Ţara liberă o campanie civică pentru eliberarea Transilvaniei. Aici fondă *Tribuna,* împreună cu C. Bucşan şi Gh. Popp, deveni membru al redacţiilor *Revistei generale a învăţământului*, al *Buletinului Casei şcoalelor* şi al *Gazetei Ostaşilor.*

Pentru intensa activitate publicistică desfăşurată în favoarea intrării României în război alături de Antanta, în vederea eliberării Transilvaniei, O. Ghibu este condamnat la moarte, în contumacie, de către un Tribunal Militar din Cluj, împreună cu un grup de oameni de cultură din care au făcut parte şi Octavian Goga, Octavian Tăslăoanu, Avram Imbroane.

În toamna anului 1916, evoluţia nefavorabilă a războiului îl sileşte pe Onisifor Ghibu să se refugieze în Moldova. Pentru prima dată, el calcă în Basarabia, la 7 decembrie 1916, când ajunge la Chişinău, unde stă timp de două zile, aflându-se în drum spre Odessa, şi alte două zile la întoarcerea din Odessa (19-20 decembrie 1916). El se aruncă în vâltoarea revoluţiei la 12 martie 1917, când trece din nou în Basarabia, de această dată împreună cu întreaga familie (avea trei copii mici – cel mai mare, Octavian, având puţin peste patru ani). Împrejurările în care Onisifor Ghibu ajungea la Chişinău au fost absolut conjuncturale şi, examinate ulterior, din perspectiva succesiunii evenimentelor, ele ţin de acele „momente astrale" ale istoriei care „nu pot fi explicate prin documente sau analize savante".

Cărturarul ardelean şi-a dat seama că, în timp ce în Transilvania avea loc o adevărată „renaştere a sufletului naţional, prin istorie, prin limbă, prin conştiinţa originii romane a poporului român, a continuităţii lui în Dacia şi a drepturilor lui imprescriptibile pe plaiurile acestea", într-o epocă în care pe orizontul vieţii ardelene apărea o pleiadă întreagă de luptători pentru naţionalitate precum corifeii Şcolii ardelene – Samuil Micu Clain, Gheorghe Şincai, Petru Maior ş.a. –, în Moldova totul se reducea la „cultura religioasă cu orientări tot mai înteţite spre Rusia". Pe de altă parte, Onisifor Ghibu a înţeles că, în ansamblul ei, chestiunea Basarabiei nu era doar o problemă de litigiu perpetuu româno-rus, asemănătoare celei franco-germane din Alsacia-Lorena, italo-austriece din Tirolul de Sud etc. Sau numai o problemă specială a naţiunii române. El considera, pe bună dreptate, că „problema Basarabiei constituie un capitol organic din străduinţele bimilenare ale gintei latine de a se menţine la porţile Orientului zbuciumat de o mentalitate aparte. În evoluţia ei istorică, problema Basarabiei a împărtăşit pe deplin soarta ramurii orientale a Latinităţii strivite aproape cu totul de angrenajul marilor forţe politice ale slavismului, ale germanismului şi ale turanismului".

La sosirea în Basarabia, în martie 1917, „Pentru întâia oară în viaţa mea – mărturisea Onisifor Ghibu, am simţit în acele clipe, puternic, în sufletul meu unitatea totală a neamului românesc, care nu poate fi îngrădită de stipulaţiile formulate de politicieni şi de diplomaţi în tratatele de război, şi nu mai putea fi redusă nici la întinderea din *Doina* lui Eminescu, de la Nistru pân`la Tisa, şi trecea, năvalnic, chiar dincolo". Ghibu era surprins şi de urmările nefaste ale regimului crunt de rusificare şi înstrăinare a basarabenilor şi transnistrenilor de neamul românesc. Cel mai crunt lovite erau cultura şi limba naţională, conştiinţa de neam, credinţa.

→

Un detaliu pitoresc în această ambianţă îl reprezenta câinele Touche al lui Pamfil, care asista la toate şedinţele noastre, stând cuminte sub masă. Avea faima că începe să latre ori de câte ori cineva spunea o prostie (desigur, din punctul de vedere al „membrilor activi"), după care urmau, evident, hohotele de râs, ceea ce îl făcea pe neinspiratul intervenient să fie mai atent altă dată. Faptul se confirma într-un chip atât de miraculos încât am ajuns să ne întrebăm care ar putea fi mecanismul. Profesorul Pamfil era mult prea distins să se preteze la farse, aşa că singura explicaţie plauzibilă a rămas că o prostie, spusă în plen, ridică nivelul de adrenalină al asistenţei, iar câinele – cu mirosul său atât de fin – simte imediat că urmează un conflict, la care se cădea să ia şi el parte.

M-am despărţit de acest cerc în 1967, când m-am mutat la Bucureşti, dar sămânţa aruncată de noi a rodit în continuare, fiind una dintre pietrele de temelie ale „şcolii de la Timişoara" formată în jurul profesorului Pamfil în următorii ani.

Merită să reproduc în acest sens şi un fragment cules din *Wikipedia:* „Eduard Pamfil a fost o personalitate de cultură universală, considerat un adevărat umanist, un om mare (Ştefan Bertalan), un ultim renascentist al secolului (Ilie Stepan). Opera lui cuprinde şi lucrări de artă grafică. Cercul de bionică, organizat şi găzduit de el la Timişoara în anii 1970, unde s-au discutat curente şi tendinţe noi în diferite discipline ştiinţifice şi culturale, a avut o influenţă susţinută asupra intelectualilor care au participat, printre ei artişti şi literaţi." Se pare deci că în mentalul colectiv perioada anilor 1960 e azi uitată.

În perioada şederii la Paris, Pamfil a studiat şi chitară clasică. La Timişoara, obişnuia să liniştească bolnavii agitaţi cântându-le din acest instrument; iar în perioada la care m-am referit era prezent, seară de seară, şi în culisele unui teatru experimental pentru a acompania jocul actorilor. Virtuozitatea sa a fost atât de larg recunoscută încât a fost numit după el Concursul Internaţional de chitară „Eduard Pamfil" (*Eduard Pamfil International Guitar Competition*) şi Festivalul Internaţional de Chitară Clasică Sinaia (*Sinaia International Guitar Festival*), care are loc anual, de aproape trei decenii.

În ianuarie 1965, într-o conversaţie particulară, profesorul mi-a spus – „toţi medicii sfârşesc prin a se molipsi de boala pacienţilor lor, iar noi psihiatrii nu facem excepţie". Spirit boem, firea sa l-a făcut să-şi risipească toate bunurile materiale. Ultimii ani de viaţă i-a petrecut într-o cămăruţă pusă la dispoziţia sa în spitalul de neuropsihiatrie din Timişoara, înconjurat de grija şi dragostea discipolilor săi. Aici l-am întâlnit şi eu ultima oară.

Istoria de lângă noi

Scopul pe care şi l-a propus încă de la început O. Ghibu a fost acela de a stopa procesul artificial de înstrăinare a românilor de la ethosul lor şi redeşteptarea naţională prin emancipare de sub povara ignoranţei şi a deznaţionalizării exercitate de ţarism, dar şi de sub influenţa lozincilor revoluţionare ce invadaseră Imperiul Rus, „nepotrivite sufletului poporului român”, după cum nota cu îndreptăţire profesorul ardelean. O. Ghibu, în spiritul înaintaşilor Şcolii Ardelene, a crezut cu tărie în imensele resurse ale sufletului unui popor, care pot determina schimbări şi evoluţii de neexplicat, „adevărate minuni”. El s-a încadrat în lupta destinată trezirii conştiinţei naţionale, contribuind la opera de naţionalizare a învăţământului şi la introducerea alfabetului latin în şcoală şi administraţie, acţionând în strânsă unire cu patrioţii basarabeni Pantelimon Halippa, Ioan Pelivan, Vasile Stroescu, Vladimir şi Dimitrie Bogos, Grigore Cazacliu, N.N. Alexandri, Simeon Murafa, Elena Alistar şi mulţi alţii.

Din martie 1917 până în decembrie 1918, Onisifor Ghibu a desfăşurat o bogată activitate în domenii esenţiale ale vieţii sociale basarabene precum: renaşterea activităţii politice pe baza realităţilor concrete din Basarabia, organizarea pe baze naţionale a educaţiei şi instrucţiei, editarea de publicaţii de largă informaţie sau de strictă specialitate, promovarea culturii româneşti şi a personalităţilor ei autentice, reorientarea vieţii spirituale a obştilor săteşti, încurajarea afirmării elementului românesc în domeniul industriei şi afacerilor etc. O atenţie prioritară a acordat Onisifor Ghibu cadrelor didactice din şcolile Basarabiei, lucru de înţeles dacă ţinem seama de formaţiunea sa de bază. În termenii pedagogiei moderne, el a iniţiat în condiţii deosebit de vitrege un proces de „formare a formatorilor” – concept promovat în prezent de structurile din Consiliul Europei care se ocupă de integrarea europeană.

La iniţiativa marelui pedagog transilvănean, în aprilie 1917, a fost creată Asociaţia naţională a învăţătorilor basarabeni, care împreună cu Partidul Naţional Moldovenesc şi „Societatea pentru cultura românilor din Basarabia”, în constituirea cărora s-a implicat profund, au fost elementele de organizare structurală care au permis desfăşurarea procesului de redeşteptare naţională a românilor de peste Prut, ce a culminat cu actul de la 27 martie 1918, prin care s-a proclamat revenirea acestui străvechi pământ românesc la România. Onisifor Ghibu a reuşit să modeleze mai întâi sufletele învăţătorilor pentru a obţine acea stare de exaltare şi entuziasm care să sfărâme straturile resemnării, care a condus la obţinerea unei eficienţe maxime a cursurilor pentru pregătirea învăţătorilor basarabeni din vara şi toamna anului 1917. În cadrul acestor cursuri desfăşurate la Chişinău, Bălţi şi Soroca, s-au predat intensiv şi într-o concepţie modernă pentru acea vreme lecţiile de literatură şi limbă română, istoria românilor, folclor şi muzică corală românească. O atenţie specială s-a acordat problemelor de metodică şi didactică ale învăţământului în limba maternă, limba română. O. Ghibu a adus în Basarabia o tipografie cu litere latine cu ajutorul căreia s-au tipărit lucrările şi publicaţiile necesare desfăşurării programului didactic. Una dintre cele mai importante, *Abecedarul moldovenesc*, era tipărită în peste 100 000 de exemplare. Din România, el a reuşit să strângă manuale care au fost răspândite apoi în toate şcolile basarabene, la începutul anului şcolar 1917-1918: „Am cumpărat pe banii proprii câteva mii de Abecedare, cărţi de citire, istorii, geografii şi aritmetici pentru şcolile primare – golind toate librăriile din Iaşi şi ducând peste Prut o pradă pe cât numai s-a putut de bogată, ceea ce a permis apoi cursurilor de învăţătură să se desfăşoare în condiţii relativ satisfăcătoare”. Anul şcolar 1917-1918 a însemnat o resurecţie a spiritului neamului românesc în majoritatea localităţilor din Basarabia locuite de români. Căci flacăra aprinsă la Chişinău, Bălţi şi Soroca s-a răspândit în mai toate casele românilor de peste Prut. Pe bună dreptate, Onisifor Ghibu conchidea că „acele cursuri de limbă, de istorie, de literatură, de cântare şi, mai presus de toate, de conştiinţă românească, au trezit Basarabia ca prin minune din letargie, fără discursuri, fără tirade, fără propagandă, fără agitatori şi fără partizani, numai şi numai prin contactul cu sufletul neamului şi cu fraţii buni care îl reprezentau”.

Tot lui Onisifor Ghibu îi datorăm editarea primei publicaţii româneşti specializate pentru problemele de pedagogie, psihologie, didactică şi metodică din Basarabia. Revista pedagogică *Şcoala Moldovenească,* apărută la începutul lui iunie 1917, a fost de fapt singura publicaţie de profil care apărea în spaţiul spiritual românesc în acea perioadă. În primele pagini ale publicaţiei au fost inserate poeziile *Limba românească* de G. Sion, *Pe-al nostru steag e scris unire* de A. Bârseanu, *Graiul neamului* de George Coşbuc, *Limba noastră* de A. Mateevici, cât şi schiţe din istoria învăţământului din Basarabia, informaţii la zi, apeluri, rezoluţii şi alte mărturii documentare despre diversele forme de organizare ale românilor basarabeni în vederea obţinerii drepturilor pierdute prin ocuparea la 1812 a provinciei lor de către Rusia. De remarcat faptul că imnul tuturor românilor, *Deşteaptă-te, române!* de Andrei Mureşanu, a fost tipărit în paginile revistei de două ori, în nr. 1 – cu grafie chirilică, iar în fascicola cu nr. 2-4 – în grafie latină. Numerele acestei publicaţii reprezintă tulburătoare cronici ale renaşterii spiritualităţii româneşti în Moldova de la est de Prut prin intermediul şcolii naţionale. În numerele 5 şi 6 din 1917 ale acestei reviste s-au publicat două documente deosebit de importante pentru întreg cursul dezvoltării ulterioare a învăţământului românesc din Basarabia. Este vorba de *Instrucţie şi program de învăţământ pentru şcolile cu două clase din Basarabia*, pe care Ghibu însuşi le-a considerat peste timp „pietre la temelia şcolii moldoveneşti”.

Un alt periodic editat de Onisifor Ghibu la Chişinău a fost ziarul săptămânal *Ardealul* (*Transilvania*), a cărei apariţie fusese anunţată încă pentru ziua de 1 iulie 1917, fiind aşteptată îndeosebi de transilvănenii prizonieri de război la ruşi, dar al cărei prim număr a văzut lumina tiparului abia la 1 octombrie 1917, întârzierea fiind cauzată de dificultăţile procurării şi transportării tipografiei româneşti de la Iaşi la Chişinău. Destinată la început „pentru românii transilvăneni aflători în Rusia”, gazeta săptămânală *Ardealul* a devenit în scurt timp o publicaţie basarabeană cu tendinţe general româneşti. Iar începând cu nr. 7 din 12 noiembrie 1917, periodicul avea specificat subtitlul „gazetă naţională”. Demn de consemnat este şi faptul că *Ardealul* a fost unicul ziar cu caractere latine ce a apărut pe parcursul anului 1917.

În contextul noilor realităţi politice, la 24 ianuarie 1918, când se aniversa Unirea Principatelor şi era proclamată Republica Autonomă Moldovenească, săptămânalul *Ardealul* devine cotidianul cu denumirea *România Nouă,* având subtitlul *Organ de propagandă pentru unirea politică a tuturor românilor,* Onisifor Ghibu fiind primul militant pentru unirea tuturor românilor într-un singur stat. Ideologia cotidianului *România Nouă* era ilustrată şi de componenţa comitetului de conducere al ziarului, acesta fiind alcătuit din reprezentanţii tuturor provinciilor locuite de români. Ultimul număr al acestei publicaţii va apărea în ziua Marii Uniri de la Alba Iulia, la 1 decembrie 1918.

Caracterul său de luptător pentru românismul de pretutindeni îl făcu iubit pe Onisifor Ghibu în toate casele românilor, oriunde ar fi fost ele înălţate. Conceptute ca publicaţii promotoare ale idealului naţional, *Ardealul* şi *România Nouă* au înregistrat o filă memorabilă în istoria luptei pentru înfăptuirea unităţii spirituale şi politice a tuturor românilor. Activitatea societăţii culturale „Făclia”, desfăşurarea primelor serbări naţionale la Chişinău, deschiderea primei şcoli româneşti şi inaugurarea primului cinematograf românesc în capitala Basarabiei, turneul Teatrului Dramatic din Iaşi şi primele turnee la Chişinău ale lui George Enescu şi Mihail Sadoveanu – iată doar o parte din evenimentele de referinţă ale vieţii naţionale în Basarabia anului 1918, ce şi-au găsit o amplă reflectare în paginile ziarelor *Ardealul* şi *România Nouă*. Din registrul abonaţilor ziarului *Ardealul* rezultă că el era citit în toate judeţele Basarabiei, cât şi peste Nistru, inclusiv la Dubăsari şi Tiraspol.

Pe lângă consistenta sa activitate publicistică, Onisifor Ghibu s-a implicat profund în demersurile întreprinse de confraţii săi basarabeni la nivelul vieţii publice, pentru redeşteptarea naţională a românilor din această parte a Moldovei. Astfel, în Programul Partidului Naţional Moldovenesc, partid fondat împreună cu patrioţii basarabeni din jurul săptămânalului *Cuvânt Moldovenesc*, O. Ghibu a privit „elementul moldovenesc de peste Nistru ca o entitate inseparabilă de cel dintre Nistru şi Prut”.

→

Poeme de jar – De la Nistru pân’ la Tisa

Basarabie

Dumitru Matcovschi

La margine de lume,
venit din vremi bătrâne,
un plai cu dulce nume
înălţător rămâne.
Aici o vatră sfântă
la sânul ei ne strânge
şi doina când se cântă
o lume toată plânge.

Ne încălzeşte lutul,
ne-alină două ape,
pătimitor, trecutul
într-un oftat încape;
o iarbă-nrourată
ascunde veche rana,
ni-i soarta zbuciumată,
oricând basarabeană.

Avem un nuc şi-i verde,
şi-n pragul casei creşte,
cu nucul nu ne pierdem,
de moarte ne păzeşte;
la prunci suntem cu gândul
şi nu dorim războaie,
noi semănăm pământul
şi aşteptăm o ploaie.

Basarabia, Basarabia
Frate şi soră, mamă şi tată
Basarabia, Basarabia
Scumpă icoană, în inimi purtată
Trecută prin foc şi prin sabie,
furată, trădată mereu,
eşti floare de dor, Basarabie,
eşti lacrima neamului meu.

(Reluare din revista *Natura,* Chişinău, nr. 11 (381), noiembrie 2023, pag. 16.)

Primeşte-mă acasă, Românie!

(Scrisoare din Basarabia)

Angela Mândâcanu

Primeşte-mă acasă, Românie!
Am obosit ca un copil orfan,
Primeşte-mă, măicuţă Românie,
Eşti ultima speranţă ce-o mai am!

Fă-mi loc în casa ta ca la o fiică
Şi pune flori pe masă-n Casa Mare,
M-am săturat atât să-mi fie frică,
Mi-e dor în suflet de o sărbătoare.

M-au tot furat, minţit şi chinuit,
Mi-au alungat copiii şi nepoţii,
Mi-au ordonat forţat ca să te uit,
Dar nu pot, maică!-aştept în dreptul porţii…

Primeşte-mă acasă, Românie!
Am obosit ca un copil orfan,
Primeşte-mă, măicuţă Românie,
Eşti ultima speranţă ce-o mai am!

(Reluare din revista *Natura*, Chişinău, nr. 12 (382), decembrie 2023, pag. 1.)

Istoria de lângă noi

După Unirea Basarabiei, din martie 1918, Onisifor Ghibu şi-a continuat activitatea de militant, la Chişinău, pentru unirea cu Ţara şi a Bucovinei, şi a Transilvaniei – visul de veacuri al românilor de pretutindeni, realizat la 1 decembrie 1918, la Alba-Iulia. Imediat după Marea Unire, a fost chemat înapoi în Transilvania, unde trebuiau rezolvate grelele probleme legate de noua stare de lucruri. Este numit secretar general al resortului de instrucţie din Consiliul Dirigent, fiind ales şi deputat în Marele Sfat al Transilvaniei. Între altele, el a organizat întregul sistem şi întreaga reţea de şcoli, care, până atunci, cu excepţia unei reţele de şcoli primare confesionale româneşti, fuseseră ungureşti. A fost o operă de mare importanţă, pe care el a reuşit s-o rezolve în condiţii neaşteptat de bune, un mare număr de şcoli de stat de toate categoriile, precum şi Universitatea din Cluj reuşind să-şi înceapă cursurile, în româneşte, încă din toamna anului 1919. Devenit profesor de pedagogie al Universităţii din Cluj, el a acţionat pentru organizarea ei pe baze româneşti. Pentru ridicarea prestigiului noii instituţii de învăţământ superior, intervine şi reuşeşte să-l aducă în ţară pe marele savant Emil Racoviţă, ajutându-l să înfiinţeze la Cluj primul institut de speologie din lume. Tot acum, Onisifor Ghibu a fost ales membru corespondent al Academiei Române.

După 1918, nu a întrerupt legăturile cu Basarabia şi cu foştii lui camarazi de luptă. El a adus, în fiecare an, tineri basarabeni la studii superioare la Cluj, ca bursieri; a scris, în periodice transilvănene, despre fruntaşii basarabeni şi a condus examene de bacalaureat, în fiecare an, la licee din Basarabia. În vara anului 1923, profesorul clujean petrecea câteva săptămâni la Orhei şi în unele localităţi ale judeţului cu acelaşi nume, în calitate de preşedinte al comisiei de examinare a absolvenţilor celor două licee din Orhei. La rugămintea lui Vasile Maho, directorul unuia din licee, el ţinea, în faţa intelectualităţii locale, o conferinţă despre mitropolitul şi cărturarul ardelean Andrei Şaguna, de la moartea căruia se împlineau, la sfârşitul lui iunie, 50 de ani. Un an mai târziu, în vara lui 1924, O. Ghibu revenea la Chişinău, ca preşedinte al comisiei de capacitate de pe lângă Liceul nr. 2 din localitate. În acel an izbutea să adune în jurul revistei *Societatea de mâine* din Cluj câţiva dintre mânuitorii de condei ai Basarabiei, ca N.N. Alexandri, Pantelimon Halippa, Dr. Daniel Ciugureanu, Dimitrie Bogos, C. Popescu şi T. Jireghie.

Îngrijorat de influenţa pe care începuse să o aibă propaganda subversivă de peste Nistru asupra unora din locuitorii minoritari, a intervenit, în calitatea pe care o avea de preşedinte al Secţiei şcolare a vestitei asociaţii culturale transilvănene ASTRA, ca aceasta să-şi extindă activitatea şi în Basarabia. La propunerea lui Octavian Goga, susţinută şi de reputatul filolog Sextil Puşcariu, profesorul Onisifor Ghibu a fost numit comisar general al ASTREI pentru Basarabia. În această calitate el desfăşoară, din martie 1926 până în octombrie 1927, o vastă activitate culturală, imprimând ASTREI basarabene pecetea unei adevărate academii militante. Odată cu revenirea la Chişinău, reeditează ziarul *România nouă* şi scoate săptămânalul *Cuvântul moldovenesc,* ca organ al ASTREI pentru ţărănime. Prin acţiunile sale, ASTRA basarabeană s-a impus în conştiinţa opiniei publice ca organism cultural viabil şi dinamic, ca centru spiritual naţional de prestigiu, ca focar care adunase în jurul său întreaga intelectualitate şi întreaga populaţie de bună credinţă a ţinutului. În toamna anului 1927, cu misiunea îndeplinită – organizarea ASTREI basarabene, sub preşedinţia vechiului său prieten şi tovarăş de luptă Ioan Pelivan – s-a înapoiat la catedră, la Cluj.

Anul 1940 a fost, după cum se ştie, unul din cei mai dramatici ani din întreaga istorie a poporului român: în iunie, ca urmare a ultimatului dat de Moscova în baza Pactului Molotov-Ribbentrop, URSS a răşluit fulgerător Basarabia, Nordul Bucovinei şi ţinutul Herţa – o adevărată tragedie, pe care moldovenii de peste Prut au simţit-o mai cumplit decât oricine pe pielea lor. Rămâne memorabilă telegrama pe care O. Ghibu a trimis-o atunci preşedintelui Parlamentului român, în legătură cu acel act barbar. N-a trecut mult timp şi, la sfârşitul lui august, prin dictatul de la Viena, graţie înţelegerii între aceiaşi doi dictatori, care stătuse şi la originea ultimatumului din iunie, România a pierdut şi nord-vestul Transilvaniei. În aceste condiţii, trebuind să părăsească Clujul, împreună cu Universitatea, familia lui Onisifor Ghibu s-a refugiat la Sibiu.

În iunie 1941, România a intrat în războiul împotriva URSS, pentru dezrobirea teritoriilor ocupate de aceasta în anul precedent. O. Ghibu reia legăturile cu Basarabia, iar în perioada 1941-1944 face mai multe deplasări la Chişinău, Tiraspol şi Odessa, venind cu numeroase şi valoroase iniţiative privind culturalizarea, în spirit naţional, mai cu seamă a raioanelor din stânga Nistrului. La 14 octombrie 1941, la Tiraspol, a avut loc deschiderea Institutului Ştiinţific Român. La manifestare, alături de dr. Nicolae Lupu şi Pantelimon Halippa – foşti miniştri, a participat şi profesorul Onisifor Ghibu, care a vorbit în numele Universităţii de la Cluj şi al ASTREI de la Sibiu.

După venirea la guvern a grupului de comunişti impus din afară, în martie 1945, printre cei care au fost ridicaţi într-o noapte de către „poliţia poporului" a fost şi Onisifor Ghibu. Neanchetat şi nejudecat, a fost trimis în lagărul de deţinuţi politici de la Caracal, unde a stat închis 222 de zile. Chiar şi în atmosfera sumbră din lagăr, Basarabia şi oamenii ei au rămas în inima şi conştiinţa distinsului om de cultură. La 20 august 1945, el reînvia, în jurnalul său, pe o notă nostalgică fraternă, evenimentele răscolitoare de demult: „Douăzeci şi opt de ani de la asasinarea neuitaţilor mei prieteni A. Hodorogea şi S. Murafa, la Chişinău, şi de la data de când eu îmi socotesc viaţa ca un dar dumnezeiesc, pe care trebuie să-l iau aşa cum e. Gândul mă poartă pas cu pas, cu 28 de ani în urmă, la Basarabia mea neuitată. Dumnezeu s-o aibă în paza lui!"

La scurtă vreme după ieşirea din lagăr, în toamna anului 1945, O. Ghibu a fost epurat din universitatea al cărei ctitor era, apoi a fost eliminat din Academie şi toate scrierile sale au fost puse pe lista publicaţiilor interzise. Motivul principal pentru care a fost scos din viaţa publică era acuzaţia de naţionalism, antisovietism şi antimaghiarism, dar cel mai mult „deranjase" regimul activitatea pe care o desfăşurase în Basarabia.

Sfidându-i pe liderii comunişti mondiali, Ghibu avea să fie arestat din nou şi condamnat la cinci ani închisoare corecţională, fiind închis între 10 decembrie 1956 şi 18 ianuarie 1958. A scăpat în urma intervenţiei dr. Petru Groza, cu numai câteva zile înainte de moartea acestuia. O. Ghibu a continuat să scrie şi să se preocupe, în particular, de problemele cultural-educative şi politice ale ţării, până la încetarea sa din viaţă, la 31 octombrie 1972, la Sibiu, unde se află şi înmormântat în cimitirul din Dumbravă. Conform dispoziţiilor testamentare simbolice, a ţinut să fie înfăşurat, în sicriu, cu steagul tricolor, care a fluturat, în anul 1918, pe clădirea redacţiei ziarului său, *România nouă,* steag pe care îl păstrase cu sfinţenie. A lăsat, pregătite, tot pentru a i se pune în sicriu, câte un exemplar din nr. 1 al ziarelor *Ardealul* şi *România nouă,* pe care le-a considerat, în scrierile sale, cele mai bune lucrări educative din viaţă. În fine, i-a fost pusă sub căpătâi o pungă din in cu vreo 20 de săculeţe mici, conţinând pământ din toate teritoriile locuite de români şi din principalele locuri din ţară, de care a fost legat.

Până în 1944, i-au fost tipărite circa 100 de lucrări şi circa 1500 de studii şi articole răspândite în aproape 150 de periodice, în domeniile educaţie, pedagogie, istorie naţională, istorie şi politică şcolară, politică minoritară, istorie şi politică bisericească, bilingvism, istoria culturii, literatură şi memorialistică. Despre probleme legate de Basarabia, bibliografia sa cuprinde aproape 500 de titluri. Începând din 1945, Onisifor Ghibu nu a mai putut publica nimic în ţară, fiind marginalizat, iar lucrările şi operele sale de o viaţă au fost cenzurate şi scoase din circulaţie. Desconsiderat, deşi într-o oarecare măsură temut de putere şi de cei ce se învârteau în jurul ei, Onisifor Ghibu a rămas mai departe credincios datoriei faţă de poporul său şi faţă de conştiinţa sa. În această perioadă de ostracizare, el nu a pregetat să facă o seamă de intervenţii scrise, note, memorii, studii adresate unor autorităţi din ţară sau de peste hotare, în legătură cu realităţile din ce în ce mai îngrijorătoare din România. El ataca problemele mari ale zilei, inclusiv cele privind pe fraţii din stânga Prutului, despre care are un mare număr de însemnări de o deosebită valoare documentară.

Postum i-au apărut mai multe lucrări, cea mai mare parte cu caracter memorialistic. O selecţie din acestea s-a publicat în revista *Europa şi neamul românesc,* de la Roma, în intervalul 1983-1989, sub titlul *Gânduri pe tema Basarabiei.* Primul volum al *Memoriilor* sale, intitulate *Pe baricadele vieţii,* purtând subtitlul *Anii mei de învăţătură*, acoperă perioada de formare a sa, până în 1910, şi a apărut la Editura „Dacia" din Cluj, în primăvara anului 1981.

După 1990 au fost publicate lucrări valoroase aparţinând lui Onisifor Ghibu, inclusiv intervenţiile sale trimise conducerii de stat comuniste şi unor organisme internaţionale în problemele politice ale zilei. Din seria de volume aparţinând marelui cărturar menţionăm: *Oameni între oameni,* Editura Eminescu, 1990; *Ziar de lagăr. Caracal. 1945*, Bucureşti, 1991; *Chemare la judecata istoriei,* vol. I şi II, 1993; *În vâltoarea revoluţiei ruseşti. Însemnări „zilnice" ale unui ardelean, martor ocular – şi mai mult decât atât – al revoluţiei ruseşti în anii 1917-1918, începând cu ziua de 12 martie şi până în ziua de 6 august 1917,* Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1993; *Pagini de jurnal 1968-1972,* Editura „Albatros", 1996; *De la Basarabia rusească la Basarabia românească,* Editura „Semne", Bucureşti, 1997.

De la Onisifor Ghibu s-au păstrat documente de arhivă de o inestimabilă valoare pentru cercetarea ştiinţifică. Cel mai probabil, este vorba despre singura arhivă personală privitoare la Basarabia şi la moldovenii de peste Nistru care s-a păstrat. Spre deosebire de mulţi alţi participanţi la evenimentele din 1917-1918, care şi-au distrus, după 1944, toate urmele despre activitatea lor, el n-a ars nimic, nici atunci, nici mai târziu. Cunoştea prea bine, ca istoric, valoarea documentelor, aşa încât, cu tot enormul risc de a-şi pierde libertatea şi chiar viaţa, el nu a distrus nimic din arhiva sa. Ca om de vastă cultură şi de ştiinţă, un enciclopedist care a ştiut să preţuiască valoarea înscrisurilor, el a păstrat cu grijă orice hârtie care i-a căzut în mână. Aşa se explică imensul fond arhivistic strâns de-a lungul vieţii, pe care urmaşii lui l-au predat Arhivelor Naţionale din Bucureşti, unde formează „Fondul Onisifor Ghibu", cu două inventare, nr. 1835 şi 1836.

După foarte puţin timp de la evenimentele din decembrie 1989, care au marcat căderea regimului comunist în România, au avut loc primele contacte oficiale între reprezentanţi ai organelor locale de la Bucureşti şi Chişinău, cu responsabilităţi în domeniul cultural. În aprilie 1990, o delegaţie a CPUN al Capitalei, avându-l în componenţă şi pe consilierul şef-adjunct al Inspectoratului pentru Cultură al Municipiului Bucureşti, scriitorul Paul Caravia, a avut întâlniri oficiale la Uniunea Scriitorilor, la Academia de Ştiinţe a RSS Moldova, la Universitate şi la Primăria municipiului Chişinău, chiar în ziua instalării reprezentantului Frontului Popular ca primar al capitalei moldave. Cu acest prilej s-a convenit să se încheie cât de curând un protocol de colaborare între cele două primării şi s-a stabilit ca imperativ de primă urgenţă să se ofere carte românească din domeniile educaţiei, ştiinţei şi culturii.

În mai 1990 s-au desfăşurat activităţile cunoscute sub denumirea de *Podul de Flori,* prima şi remarcabila manifestare de redobândire a încrederii frăţeşti între românii de pe cele două maluri ale Prutului. Cu acel prilej, pentru prima oară de la schimbarea regimului politic din ţară avea să treacă Prutul cel care va juca un rol deosebit de însemnat în înfiinţarea viitoarei Biblioteci „Onisifor Ghibu", nimeni altul decât fiul cel mare al ilustrului cărturar şi luptător naţional transilvănean, dr. Octavian O. Ghibu. Având-se în vedere lipsa acută de carte românească cu grafie latină resimţită în cadrul bibliotecilor din Republica Moldova, Inspectoratul pentru Cultură al Municipiului Bucureşti şi Biblioteca Municipală au iniţiat încă din anul 1990 un program cultural vizând organizarea unei biblioteci publice la Chişinău. Demersurile întreprinse pentru înfiinţarea unor biblioteci româneşti în Basarabia se desfăşurau într-o perioadă fastă, un sprijin important găsindu-se atunci la prim-ministrul RSS Moldova din acea vreme, Mircea Druc, la ministrul Culturii şi Cultelor, Ion Ungureanu, la ministrul Educaţiei, Nicolae Mătcaş. Astăzi, în cadrul Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu" din Chişinău sunt nouă biblioteci-filiale de carte românească: „Transilvania", „Onisifor Ghibu", „Ovidius", „Târgovişte", „Târgu Mureş", „Alba Iulia", „Maramureş", „Ştefan cel Mare", „Liviu Rebreanu".

Inaugurarea Bibliotecii „Onisifor Ghibu" a avut loc la 15 ianuarie 1992, în ziua aniversării marelui poet naţional Mihai Eminescu. Inaugurarea s-a bucurat de o asistenţă extrem de numeroasă, care a participat la o festivitate de înaltă ţinută, onorată de prezenţa mai multor personalităţi din România şi din Republica Moldova.

→

Istoria de lângă noi

Vom aminti numai de o parte dintre cei care au luat cuvântul (în ordinea în care au fost invitaţi la microfon): Ion Ungureanu, ministrul Culturii şi Cultelor din Republica Moldova – care a şi condus întreaga festivitate în mod deosebit de original şi de plăcut; Ion Vartic, subsecretar de stat la Ministerul Culturii din România; Nicolae Costin, primarul Chişinăului; arh. Sorin Gabrea, viceprimarul Bucureştilor; ing. Mihai O. Ghibu, fiul cel mai tânăr al lui Onisifor Ghibu; de asemenea, criticul Laurenţiu Ulici, director al revistei *Luceafărul;* Paul Caravia, consilier cultural la Inspectoratul pentru Cultură al Municipiului Bucureşti; Florin Rotaru, consilier teritorial la Ministerul Culturii al României; Iulian Filip, şeful Direcţiei Culturale a Municipiului Chişinău; Lidia Kulikovski, directoarea Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu" din Chişinău ş.a.

Biblioteca Municipală „Mihail Sadoveanu", denumită ulterior Biblioteca Metropolitană Bucureşti, a acordat un sprijin susţinut Bibliotecii Publice „Onisifor Ghibu", încă de la constituire, atât în plan logistic, pentru formarea şi dezvoltarea colecţiilor de publicaţii, asigurarea materialelor necesare operaţiunilor biblioteconomice, cât şi în cel al resurselor umane, prin pregătirea şi perfecţionarea colegilor moldoveni în tehnicile şi practicile de specialitate româneşti. De asemenea, au fost organizate, anual, manifestări culturale comune, consacrate unor teme majore ale istoriei, culturii şi civilizaţiei româneşti. În cadrul proiectului de colaborare dintre cele două biblioteci *Făuritorii unităţii naţionale – seria Basarabia,* cuprinzând ediţii de documente, studii şi monografii consacrate marilor personalităţi, care au avut un rol de seamă în lupta naţională pentru Unirea Basarabiei cu România, au fost realizate exegeze ştiinţifice valoroase, precum volumele (toate publicate la Editura Biblioteca Bucureştilor): Ion Constantin, Ion Negrei, *Pantelimon Halippa – tribun al Basarabiei* şi Ion Constantin, *Pantelimon Halippa neînfricat pentru Basarabia,* 2009; Ion Constantin, *Gherman Pântea între mit şi realitate*, 2010; Ion Constantin, Ion Negrei, Gheorghe Negru, *Ioan Pelivan părinte al mişcării naţionale din Basarabia*, 2011; Raia Rogac, *Punţi de suflet. Interviuri,* 2011; Raia Rogac, Ion Constantin, *Biblioteca „Onisifor Ghibu": două decenii de istorie Monografie,* 2012 ş.a.

Ctitorul Bibliotecii „Onisifor Ghibu" – Octavian Ghibu, chiar de la începutul Renaşterii Naţionale în Basarabia, şi-a dorit deschiderea la Chişinău a unei instituţii de carte, dar şi a unui centru cultural. Nu ştim dacă şi le-a dorit în spaţii diferite sau încadrate în unul singur. Cu toată certitudinea însă, Biblioteca „Onisifor Ghibu", în timp, a devenit cu adevărat un Centru cultural de reîntregire a Neamului. Nu sute, ci mii de manifestări, de-a lungul anilor s-au desfăşurat sub sacralitatea simbolurilor unităţii de neam: limba română, alfabetul latin, istoria românilor, valorile literare, datinile şi tradiţiile, la care au participat personalităţi notorii de pe ambele maluri ale Prutului. Aici parcă se mai aud vocile şi încă nu s-au şters urma paşilor lui Ioan Alexandru, Marin Sorescu, Adrian Păunescu, Grigore Vieru, Gheorghe Ghimpu, Antonie Plămădeală, Ion Vatamanu…, nume care au devenit legendă pentru toţi românii de pretutindeni şi care au sfinţit prin vizitele lor acest spaţiu mirific al Cărţii.

Prin Decizia Primăriei Chişinău nr. 16/21 din 22.07.1998, străzii Salvador Allende din sectorul Buiucani al Capitalei i se atribuie numele Onisifor Ghibu, inaugurarea căreia a avut loc în cadru festiv, printre oaspeţii din România aflându-se şi Constanţa Ghibu, preşedinta Fundaţiei „Onisifor şi Octavian Ghibu".

Autorităţile municipale Chişinău au decis în anul 1997 atribuirea numelui Onisifor şi Octavian Ghibu unui scuar din spatele Muzeului Naţional de Arte, la intersecţia străzii Puşkin cu 31 august 1989, unde a fost înălţat un monument celor doi mari cărturari şi luptători, realizat de artistul Gheorghe Adoc, iar planurile amplasamentului au fost realizate de arhitectul Nicolae Bulzan. Dezvelirea monumentului a avut loc la 31 mai 1998, în ziua de naştere a lui Onisifor Ghibu.

Prin Decizia Primăriei Municipiului Chişinău nr. 4/17 din 25 februarie 1999, Gimnaziului Nr. 4 din sectorul Buiucani al Capitalei i se conferă numele „Onisifor Ghibu". De la 1 septembrie, acelaşi an, instituţia obţine statut de liceu.

O altă instituţie preuniversitară care poartă numele lui Onisifor Ghibu este primul liceu din Orhei, fondat în 1993. La 18 mai 1996, Liceului Teoretic din Orhei i se conferă numele marelui pedagog şi om de cultură Onisifor Ghibu. La solemnitatea festivă prilejuită de acest eveniment au fost prezenţi Excelenţa Sa, Ambasadorul României la Chişinău, dl Marian Enache, dna Constanţa Ghibu, dl Mihai Ghibu, oameni de ştiinţă şi cultură din R. Moldova şi România. Cu această ocazie, în curtea liceului a fost inaugurată o compoziţie monumentală „O palmă de pământ – Basarabia" în memoria iluştrilor cărturari şi militanţi ai culturii şi învăţământului românesc Onisifor şi Octavian Ghibu.

Semn(al) de carte

Florin Horvath, *Ospăţul cuvintelor,* Editura Ighemonicon, Bucureşti, 2024

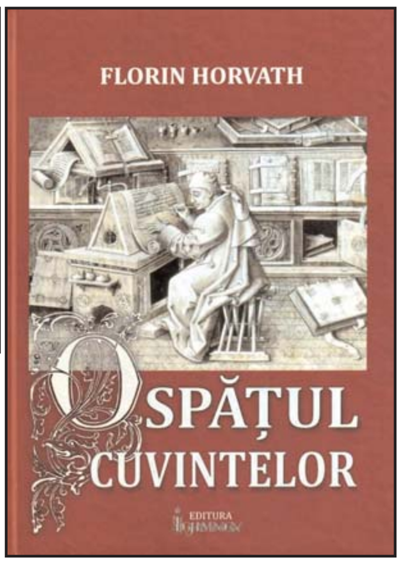
Cartea începe cu o Notă (pag. 3):

Asigur pe toţi cititorii romanului că această carte este o operă de ficţiune. Orice asemănare cu locuri sau persoane existente nu este decât o pură întâmplare. **(Autorul)**

...iar pe coperta a patra, sub fotografia autorului, apare următoarea precizare:

Până azi, nefiind, niciunde, ceva scris despre acest „Ospăţ al Cuvintelor" găzduit de magii din Munte în anul 2024, las cititorului fiorul de străluminare, născător de tainică nădejde în izbăvirea ţării şi a românilor de pretutindeni, întorşi la ţărâna strămoşească în anul Domnului, 2100.

Reluăm mai jos Epilogul romanului (pag. 282-284). (Gh. Păun)

Când Domnul a văzut că poporul Său era pe cale a pieri, pentru că nu vedea Lumina Vieţii, El a ales pe cei mai buni pentru a face să strălucească Lumina Vieţii în faţa fiilor oamenilor.

Aceşti aleşi au fost numiţi Magi, pentru că ei învăţau pe cei ce căutau Lumina, vindecau pe cei bolnavi, ca buni şi inimoşi lecuitori şi cunoscători ai plantelor şi tainelor. Se adunau mereu în tot cel de al optulea an, să sărbătorească cu îngerii miracolul de a fi în cuprinderea legilor pământeşti.

În anul 2100 de la întoarcerea în chip omenesc al lui Iisus Mântuitorul, ei vor auzi pe Dumnezeu rostind „Cea mai veche revelaţie":

Ţi-am vorbit când te-ai născut
Ţi-am vorbit la prima ta privire
Ţi-am vorbit la prima ta vorbă rostită.
Ţi-am vorbit la primul tău gând
Ţi-am vorbit la prima ta dragoste
Ţi-am vorbit la primul tău cântec.

Îţi vorbesc prin iarba păşunilor
Îţi vorbesc prin arborii pădurii
Îţi vorbesc prin văi şi dealuri
Îţi vorbesc prin munţii sfinţi.
Îţi vorbesc prin ploaie şi zăpadă
Îţi vorbesc prin valurile mării
Îţi vorbesc prin roua dimineţii.
Îţi vorbesc prin pacea serii
Îţi vorbesc prin splendorile soarelui
Îţi vorbesc prin stelele strălucitoare
Îţi vorbesc prin furtună şi nori.
Îţi vorbesc prin tunet şi fulger
Îţi vorbesc prin culorile curcubeului...

Îţi voi vorbi când vei fi singur
Îţi voi vorbi prin înţelepciunea străbunilor.
Îţi voi vorbi la sfârşitul timpului
Îţi voi vorbi când tu vei fi văzut îngerii mei
Îţi voi vorbi în toată eternitatea.
Îţi spun: fii liniştit să ştii
Că Eu sunt Dumnezeu...

Uimirea ce-l cuprinde e dincolo de el... S. socoteşte în gând... Se luminează iute, înţelegând ce era de înţeles: după 152 de etape a câte opt ani, adică în 2016, manuscrisul s-a întors în munte, locul unde va odihni fără a fi ţinut sub cheie sau în dosul unor gratii ale unei biblioteci secrete. Va fi la îndemâna oricui va binemerita a-l cerceta, intrând în Grota Tradiţiei. Mai ştie S. că inimile tuturor vor tresălta înţelegând că nimic nu e întâmplător: 2016 înseamnă un ecart de timp, faţă de anul 800 al apariţiei Codexului, de exact 1.216 ani, adică de 152 de etape de reuniuni ale manuscriptelor şi vechilor scrieri, aici în munte.

Sărbătoarea aceasta a fost stabilită luând în numărătoare câte o reuniune la fiecare opt ani, începând cu anul naşterii lui Iisus = Cuvântul. Reuniunea se ţine în faţa tuturor celor aflaţi în Munte, învăţăcei, lecuitori sau Magi, moment în care se arată tuturor cele mai deosebite manuscrise, scrieri sau consemnări fundamentale adunate din vechime în Grota Tradiţiei...

Mai mult, exact peste opt ani, la noua sărbătoare din 2024, se vor îngemăna simboluri de mare taină. Anul 2024 înseamnă, sub aspect ezoteric al numeraţiei, 2 + 2 + 4 = 8. Este anul de referinţă pentru România, deoarece, respectând corespondenţa dintre literele din alfabet şi numere pentru ROMÂNIA, ca în alfabetul ezoteric, se obţine 35, adică 3 + 5 = 8. Număr socotit sacru de daci încă din străvechime [a se cerceta volumul *Vămile Devenirii* de acelaşi autor]. Deci manuscrisul nu s-a întors întâmplător aici în Munte, ci la 152 de etape de câte opt ani ale sărbătorii vechilor scrieri de mare valoare. Dar 152 conduce la 1+ 5 + 2 = 8. Va fi o mare bucurie pentru el, S., să le explice tinerilor învăţăcei că atunci, în 2024, se arată an bun pentru ţară, un an în care în Munte se va celebra ritualul la cel de al 253-lea festin de aleasă ţinută spirituală de la naşterea Domnului (2024 : 8 este egal cu 253). Sărbătoare la care, după „Cina Celor Aleşi", vor putea să ia parte şi lecuitorii, şi învăţăceii la „Ospăţul Cuvintelor", amintind de puterea Cuvântului Viu, care este Domnul cel Nou – Mântuitorul Christos. „Ospăţul Cuvântului" ţine socoata cea mai bună peste vremi a ideii că nimeni nu poate sechestra Cuvântul, ci el rămâne gata oricând a ne redeştepta întru speranţa căii către Lumină...

„Ospăţul Cuvintelor" din 2024 va închide lunga şi zbuciumata poveste a unui manuscris care a deşteptat şi făcut să răbufnească răul lăcomiei de-a lungul a 1.224 de ani, „Codex Aureus" (2024 – 800). Alături de el a stat cu malefica-i prezenţă şi acel „Testament al Nebunului" pe care, cu bună ştiinţă, S. l-a îndepărtat din Munte, oferindu-l Bisericii în contra „Evangheliei Eseniene". Lângă „Testamentul Nebunului" era şi „Evanghelia lui Toma" şi „Ritualul lui Iacov", modificate în mod defăimător de Isaac, diplomatul mesager al lui Carol cel Mare către Harun-al-Rashid. Toate aceste manuscrise au cerut preţ greu încă de la-nceput. Întâi gemenii Gad şi Anav, feciorii lui Levi, ucişi odată cu Beato de Liebana, călugărul învăţat. Apoi preţul dat de Filip August al II-lea cu boala sa de la Acra. Au urmat miile de occitani ucişi la Beziers, din ordinul papei. A urmat moartea lui Filip cel Frumos, a lui Nogaret şi a Papei Clement al V-lea, blestemaţi de Jaques de Molay pe când ardea pe rug. A plătit tot cu viaţa, asasinat, Galeazzo Maria Sforza, ducele Milanoului, apoi contele Dumitru Horvath, Matei Corvinul, cneazul Ioan Cîndea de Haţeg, vornicul Toma, monsegnorul Dieter Teusch şi cardinalul Cristofor Migazzi, din Viena. Nu uşoare au fost presiunile făcute de toţi factorii de manifestare ai lăcomiei şi toate cele suportate începând cu episcopul Batthyany şi continuând cu cei de după 1945, de a căror soartă se va pronunţa voia Domnului, până în zilele noastre, când lanţul se va întrerupe la „Ospăţul Cuvintelor" din 2024.

Urmuziana

O nouă fotografie a lui Urmuz

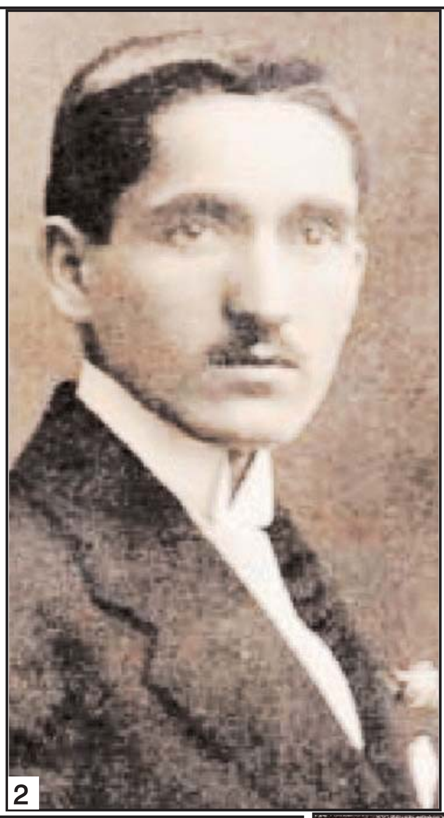
Aurelian BĂDULESCU

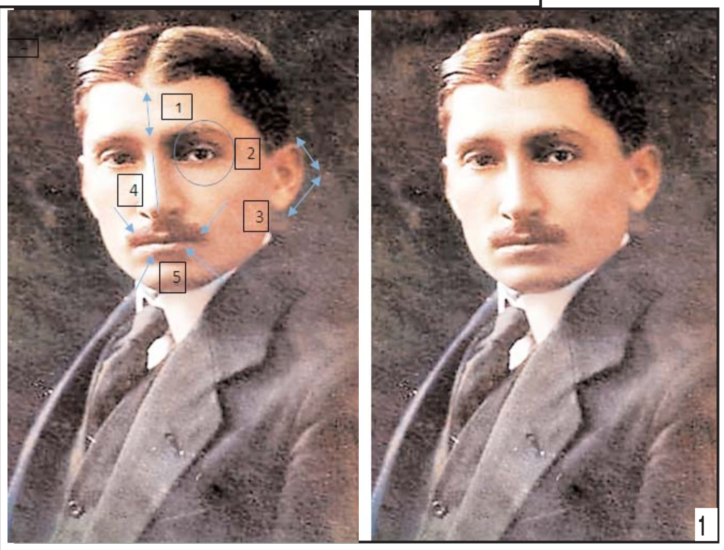
Titlul anterior ar fi meritat un semn de exclamare la sfârşit, pentru că nu este un eveniment frecvent descoperirea unei fotografii inedite a unui scriitor-personaj precum Urmuz, neatestată, dar dovedită *criminalistic* (alt semn de exclamare) că chiar îl reprezintă pe Urmuz. Este vorba despre o fotografie achiziţionată online de Ducu Gheorghiescu – detalii în cartea sa *Pe urmele lui Urmuz. Incursiuni biografice,* Editura Nouă, Bucureşti, 2023, pag. 104, secţiunea 4.4. *Mărturii vizuale* (pp. 98-104). Reiau paragraful relevant: „În 1913, pe 14 august, patru tineri se fotografiau la atelierul Fotoglob din Bucureşti. Imaginea (Foto 25 [numărul din carte; aici, Fig. 14, la pagina următoare]), intrată printr-o fericită întâmplare în colecţia autorului acestei lucrări, se dezvoltă atipic, descendent, stil *scara măgarului* din copilărie. Glumeţ, şugubăţ, urmuzian. Cel mai mic dintre ei, cel din dreapta, cu chip de spiriduş şi cu o floare la buzunarul de la piept, ar putea fi Urmuz. Rămâne ca viitorul să confirme sau nu această ipoteză.” Iar viitorul a venit, norocos, la întâlnire, prin intermediul criminalistului de remarcabil palmares (a se vedea un articol de prezentare şi un scurt interviu în revista *Poliţia Română,* trimestrul III/2023, www.poli tiaromana.ro/ro/revista-politia-romana, pp. 15-17) Aurelian Bădulescu. Atât analiza printr-un program software de specialitate, dar mai ales analiza morfologică, au dus la concluzia că, da, „spiriduşul” din dreapta este acelaşi cu persoana din fotografiile deja cunoscute (puse în circulaţie din 1970 de Saşa Pană), deci este Urmuz! Felicitări „detectivului” online-arhive-biblioteci Ducu Gheorghiescu, mulţumiri artistului criminalist Aurelian Bădulescu. (Gh. Păun)

Nu forma exterioară este reală. Ceea ce este real este numai esenţa. Este cu totul imposibil să exprimi, astăzi, ceva real, doar prin imitarea suprafeţelor exterioare ale lucrurilor. (Constantin Brâncuşi)

Plecând de la fotografia cea mai cunoscută a lui Urmuz, cea din Fig. 1 (din 1915), vom face mai întâi o scurtă analiză morfo-fiziognomică a scriitorului, „înainte-mergător” al mişcărilor de avangardă, apoi vom stabili identitatea cu cel din fotografia (din august 1913) recent descoperită de Ducu Gheorghiescu (*Pe urmele lui Urmuz. Incursiuni biografice,* Editura Nouă, Bucureşti, 2023, pag. 104) – Fig. 2 aici, parte din Fig. 14.

2

1

Mai întâi vă amuz, apoi sunt ursuz!

Metoda portretului vorbit reprezintă un sistem ştiinţific de descriere şi comparare a semnalmentelor, utilizat de instituţiile de aplicare a legii pentru identificarea unei persoane. Încă din sec. XV, Leonardo da Vinci, precursor al metodei descrierii, sistematizează organele corpului uman după diverse tipuri: drepte, concave, convexe. În prezent, metoda face parte dintr-un domeniu amplu, denumit arta criminalistică (*forensic art*), care cuprinde, pe lângă portretul vorbit, reconstrucţia facială post-mortem după craniu, portretul post-mortem, îmbătrânirea facială a copiilor dispăruţi, recunoaşterea facială din exploatarea camerelor de supraveghere.

Morfologia facială criminalistică este o metodă de lucru utilizată în identificarea facială, în cadrul expertizelor criminalistice de portret, care se bazează, în principal, pe evidenţierea caracteristicilor faciale individuale.

Fiziognomonia este o disciplină având ca obiect cunoaşterea caracterului omului după fizionomie (Johann Kaspar Lavater). Considerată o pseudo-ştiinţă, pot afirma, că pentru mine, fizionomia sau fiziognomia reprezintă o ştiinţă nativă şi intuitivă, cu valoare de adevăr, dincolo de cuvinte, îmbogăţită fiind de experienţa generată de miile de fizionomii observate în timpul vieţii, din pasiune pentru chipul uman, portretul în lut, caracterologie şi artă criminalistică. Este un stil simplu şi porneşte de la ideea că totul este sunet, vibraţie şi lumină. Totul este energie în mişcare. Astfel şi energia care animă omul se supune legilor universale. Această energie capătă forme geometrice existente peste tot în univers, forma fiind efect al esenţei, dar nereprezentând realitatea, ci interfaţa (Brâncuşi). Chipul uman îl percep ca pe o poartă

3

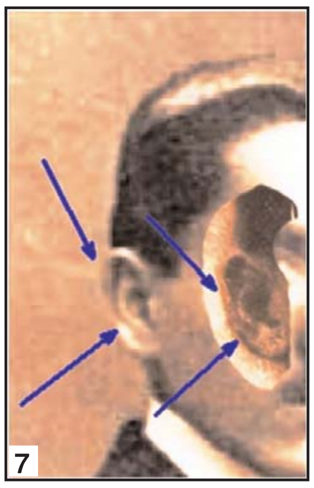
4

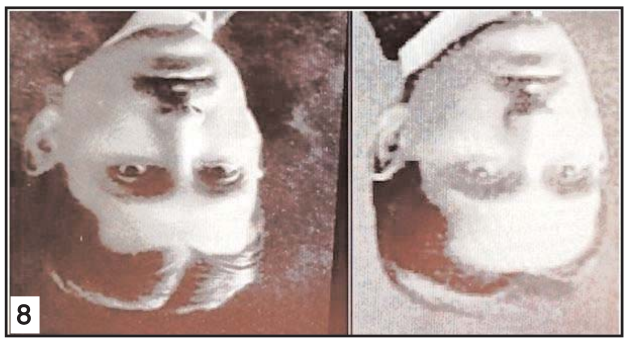
5

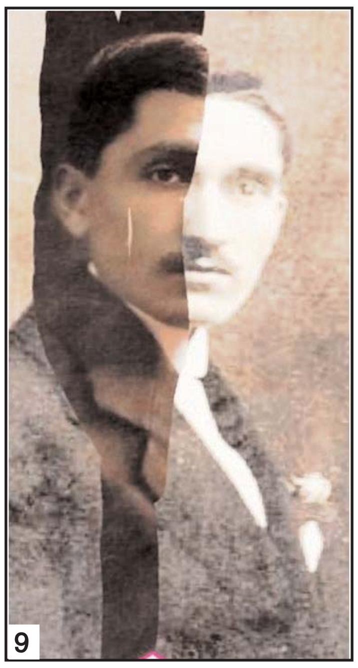
6

7

8

9

spre energia sufletului uman, dar şi ca o cheie caracterologică materializată într-o hartă a geometriei faciale, cu convexităţile şi concavităţile ei spaţiale, reprezentată de mişcarea unei energii compacte, dar ataşată la întreg, care alcătuieşte individul, mişcare de la punctul A la punctul B, distanţă încrustată în harta 3 D a fizionomiei umane, puncte-limite caracterologice, mişcare de pulsaţie a liberului-arbitru, care are o configuraţie sacră şi unică în univers.

Exemple: linia dreaptă simbolizează pacea, liniştea, continuitatea, calmul, lipsa de zgomot, tăcerea; linia curbă simbolizează protecţia, afecţiunea, empatia, grija, sprijinul, ocrotirea, aripile protecţiei; liniile paralele simbolizează dreptatea, adevărul, justeţea; triunghiul simbolizează Divinitatea, Sfânta Treime, aspiraţiile, înclinaţiile, tendinţele; cercul simbolizează plinul, desăvârşitul, neştirbitul, întregul, compactul, închiderea cercului.

Combinând toate aceste metode de identificare şi descriere facială, un portret caracterologic al lui Urmuz, a cărui lume interioară reprezintă un mister, arată astfel.

Elemente faciale caracteristice (Fig. 1): forma capului ovală, frunte îngustă (1), sprâncene arcuite (2), păr aranjat, ureche cu depărtare de cap mijlocie (3), dorsul nasului drept (4), gura prognată, prognatism inferior (5)

Portretul fiziognomic rezultat din analiza acestor elemente este următorul.

Agăţat în mare parte în celest, se „scurge” spre teluric. Limitat în a înţelege lumea, protectiv cu cei dragi, detaşat de lume prin geniul creator, pedant, iubitor de justeţe şi justiţie, vocal, scrie şi spune lucrurilor pe nume.

Trăieşte condiţia omului de geniu, neînţeles pentru societate. Nu este de acord cu părerile şi sfaturile celor din jur, prieteni, părinţi, încrezându-se doar în părerea proprie. Mândru de ceea ce scrie şi face, este nemulţumit de lipsa de apreciere a celor din jur.

Sclipeşte prin talent şi genialitate, încearcă să se amuze de ceilalţi prin genul bizar pe care îl creează, dar nu ştie să nu se supere la lipsa de reacţie şi de apreciere pentru opera sa. De fiecare dată când realizează că este neînţeles, brusc devine capricios, ursuz, nemulţumit, sentimente care îl fac depresiv, suferind mult, influenţabil fiind şi de cuvintele negative spuse de apropiaţi.

Pleacă urechea în mod vulnerabil sub linia care desparte binele de rău, utilizând informaţia pentru a se autopedepsi şi nu optimist.

→

Urmuziana

Nemulţumit de societate, evadează din lumea înconjurătoare într-o lume fictivă, prin alunecări bruşte şi scurte, care-i caracterizează întreaga viaţă, dar şi moartea.

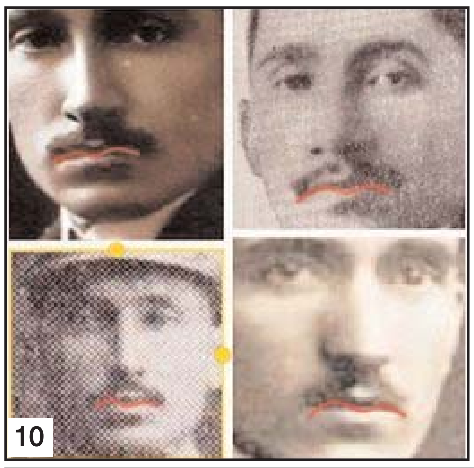
Aşa cum în operă trece din lumea reală în lumea fictivă brusc, asemănător procedează şi cu părăsirea voluntară a vieţii în moarte.

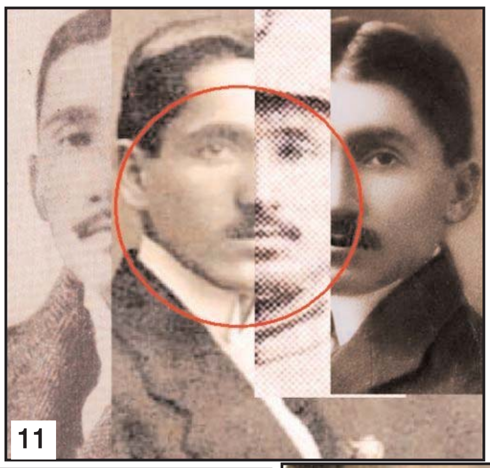
Am putea sintetiza toate acestea prin fraza: „Eu vreau să vă amuz, dar dacă nu mă înţelegeţi şi nu mă apreciaţi, devin ursuz!”

Trecem acum la stabilirea identităţii persoanei din fotografia nr. 2, comparând-o cu fotografiile din Fig. 1, 3 (din 1914) şi 4 (din 1915, spune Saşa Pană în *Urmuz, Pagini Bizare,* Editura Minerva, Bucureşti, 1970).

Pentru a clarifica această chestiune este nevoie de comparaţia şi analiza morfologică a semnalmentelor persoanelor reprezentate în fotografii, prin analizarea atât a elementelor faciale generale (care caracterizează mai multe persoane), cât şi a celor individuale. Comparate cu ajutorul unei aplicaţii informatice de potrivire facială, a rezultat o estimare de 83 la sută puncte de asemănare între fotografia în litigiu şi fotografiile pentru comparaţie. Scorul este foarte bun, deosebirile constatate putând fi din cauza mai multor factori cu care specialiştii domeniului se întâlnesc destul de des în activitatea recunoaşterii faciale: diferenţa de vârstă, obiectiv foto diferit, distanţa de fotografiere, luminozitate, poziţia subiectului etc. Analiza morfologică ne poate oferi în continuare răspunsul.

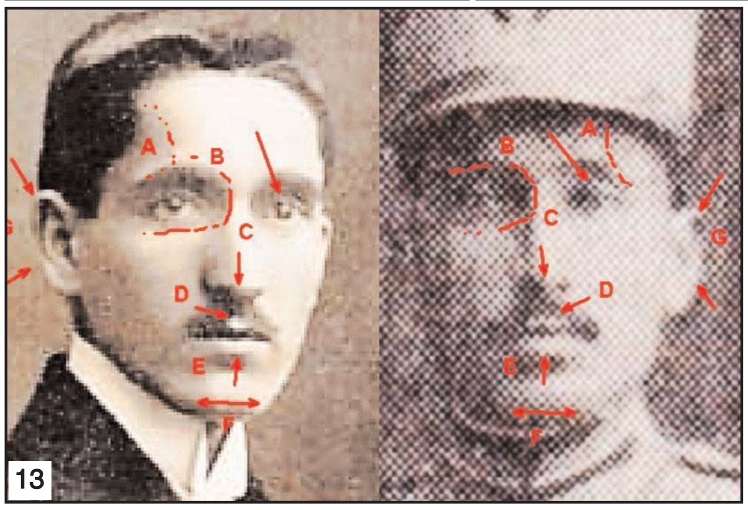
Să examinăm Figurile 5 şi 6 (îmbucşare ½ foto nr. 2 – stânga, cu ½ foto nr. 1, dreapta, cu inversare foto nr. 2), 7 (comparaţie între urechea stângă, foto nr. 2, cu urechea dreaptă foto nr. 1; se observă acelaşi desen auricular marcat de unicitatea helixului superior şi posterior), 8 (comparaţie între foto nr. 2 şi foto nr. 1, cu rotire 180 de grade pentru observarea

10

11

12

13

14

din altă perspectivă a asemănărilor sau a deosebirilor faciale), 9 (suprapunere foto nr. 2 cu foto nr. 1 inversată; se observă continuitatea liniară a trăsăturilor faciale), 10 (gura cu buza inferioară prognată, cu tuberculul buzei superioare în formă de V, care generează o comisură *unică* a gurii, rezultând aceeaşi expresie specific „urmuziană”), 11 (îmbucşare ½ foto nr. 2 – stânga, cu ½ foto nr. 4, dreapta), 12 (părul; se observă aceeaşi cărare a părului şi aceeaşi linie a inserţiei părului pe lateralul frontalului capului).

În urma acestor comparaţii, am stabilit că există asemănări între elementele faciale generale şi individuale* din fotografia nr. 2 şi celelalte fotografii reprezentându-l pe Urmuz (Fig. 13): forma generală a capului, forma boselor frontale, dorsul nasului (C), umbra care se formează în orbită, între sprâncene şi rădăcina nasului* (B), ochii adânciţi în orbite marcaţi de o pleoapă cărnoasă, umbra care se formează pe lateralul osului frontal şi sfenoid* (A), columella (C), filtrum* cu vârful în V descoperit de mustaţă, buza inferioară prognată*, lăţimea bărbiei şi forma ei (F), unghiul mandibular, desenul auricular, marcat de unicitatea helixului superior şi posterior, aceeaşi mustaţă, aceleaşi sprâncene, aceeaşi poziţionare a osului zigomatic, aceeaşi comisură a gurii.

Concluzia pe care o trag de aici este că fotografia nr. 2 reprezintă imaginea aceleiaşi persoane ca fotografiile nr. 1, 3 şi 4: URMUZ.

[N. red.: Ar fi interesant acum dacă ar putea fi identificat şi vreunul dintre cei trei prieteni ai lui Urmuz din fotografia nr. 14.]

Semn(al) de carte

Sara Mina, coordonator, *Cinci cinici,* Editura Biscara, Bucureşti, 2024

Impulsionată de evenimentele anului trecut, când s-au celebrat 140 de ani de la naştere şi 100 de la moartea lui Urmuz, scriitorul născut în Oraşul Regal şi considerat părintele multor curente avangardiste, mi-am promis că nu va trece primăvară, de se va putea, fără câteva pagini inspirate de Urmuz, care să poarte sigla Editurii Biscara.

Dintre cei care au răspuns invitaţiei mele (şi cărora le mulţumesc), am ales doar cinci purtători ai omagiului vernal din 2024 [Elena Căpăţână, Angela Dina-Moţăţăianu, Ella Poenaru, Sebastian-Alexandru Popa, Irina Tihan] (…). Textul urmuzian de la care s-a plecat a fost *După furtună*. (Sara Mina, în Nota editorului)

Aureliu Goci, *De la Caragiale, prin Urmuz spre avangarda europeană,* Editura Betta, Bucureşti, 2024

Această lucrare este un studiu introductiv, o incursiune în bogatul fenomen al literaturii româneşti şi europene de avangardă. Caragiale, Urmuz, Tristan Tzara, Eugene Ionesco şi alţii (...) iniţiază demersul meu. Am încercat să urmăresc doar intenţiile renovatoare, elementele care leagă aceste creaţii într-o schiţă de analiză premergătoare unei lucrări de anvergură, aşa cum merită această mişcare literară. (…)

Agentul unificator şi semnificant dintre operele citate este Urmuz; acesta face legătura între Caragiale ca referinţă clasică şi o artă poetică avangardistă, derivaţie neprevăzută a operei Marelui Maestru. Astfel, sarcasmul lui Caragiale devine grotesc urmuzian şi mai apoi absurd eugenionescian, „onorabilii” cetăţeni sunt, la Urmuz, un Stamate, erou al unui destin neprevăzut .(…) (Autorul, în Argument)

Romulus Sălăgean, *Epigrame,* Editura Eikon, Bucureşti, 2024

Noul volum de poezii satirice al poetului Romulus Sălăgean, apare la doi ani după volumul *Ultimele fabule închipuite ale lui Urmuz în imaginarul autorului,* epigramele fiind, evident, contaminate de spiritul lui Urmuz. Autorul nu ascunde acest lucru, din contră, parcă ostentativ face aluzie la paginile bizare ale lui Urmuz. Astfel, încă de la prima pagină, cartea are ca motto chiar epigrama lui Urmuz. Singura. Aşa cum de altfel este şi fabula *Cronicari,* unică (la propriu şi la figurat), autorul prin parafrazare valorificându-le pe ambele, la un nivel artistic sui-generis. De asemenea, unele titluri de capitole sunt simbolice în acest sens, precum: „Din Mantaua lui Urmuz” şi, nu în ultimul rând, „Urmuzogramele”, concepute atât în spirit, cât şi în formă, „à la Urmuz”. (Şt. Vida Marinescu, în prefaţă)

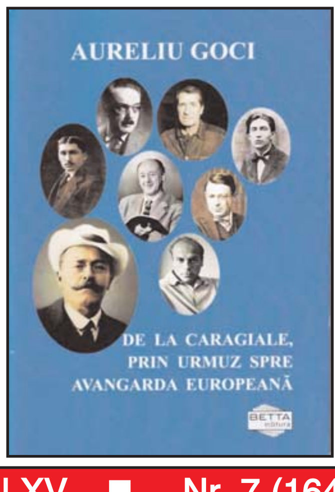
Romulus Sălăgean, *Parodii,* Editura Eikon, Bucureşti, 2024

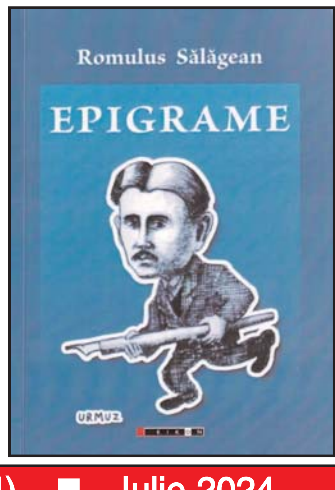
Poetul şi publicistul Romulus Sălăgean, prin acest nou volum de *Parodii,* confirmă încă o dată că este un polemist şi un parodist de forţă, riguros racordat la principiile sale de „Gică-Contra”. Astfel, autorul ne oferă un evantai de moravuri grele, gen Academia Caţavencu, un veritabil şi ingenios „SATYR-IKON”, atotcuprinzător, al viciilor etern-românesti, dezvăluind o lume „nebună, nebună, nebună”, care a luat-o razna „di tot”! (Ştefan Vida Marinescu pe coperta a patra)

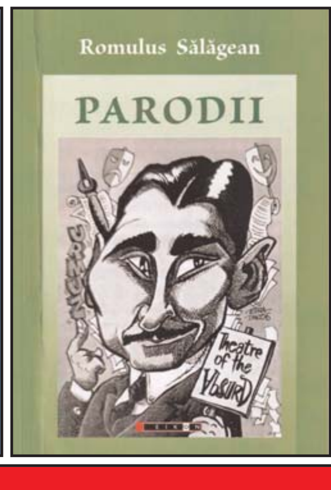
Elis Râpeanu, *Epigrama – emblemă a umorului românesc,* Editura Pim, Iaşi, 2024

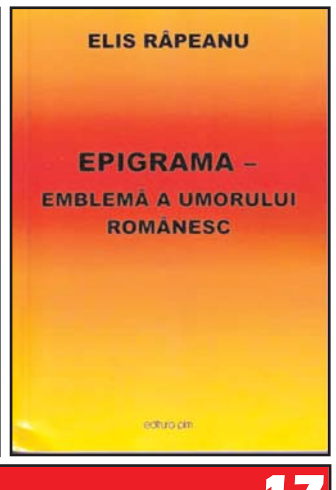
Epigrama e o specie literară buclucaşă (nu gen literar, cum obişnuiesc unii să-i întrebe pe intervievaţi, de parcă pe lângă cele trei genuri – *liric, epic şi dramatic* – ar mai exista al patrulea). E clevetitoare, înţeapă cu săgeata, e totuşi balerină care cu iscusinţă face piruete pe poante, dar nu pe vârful piciorului, ci pe vârful ideii. Şi nu există zonă, aspect, realitate din viaţa omului, ca individ şi ca societate, obiceiuri, greşeli, păcate etc. în care să nu-şi bage vârful condeiului. (Autoarea, în prefaţa la carte, „Epigrama – specia literară care ne acaparează”)

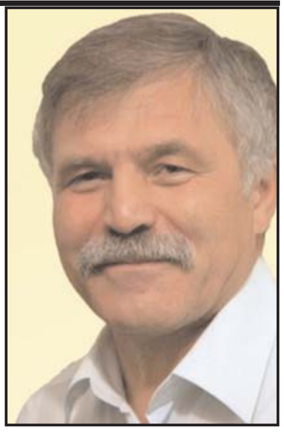

Ziua înrobirii, 28 iunie 1940

Alecu RENIŢĂ

Despre ziua de 28 iunie 1940 au curs râuri de minciună în Basarabia şi în spaţiul sovietic şi, din păcate, mai continuă să curgă. Ideologia comunistă şi propaganda sovietică au transformat tragedia unui popor dezmembrat şi umilit la el acasă în mare sărbătoare oficială şi bucurie pentru „eliberatori” şi sclavi.

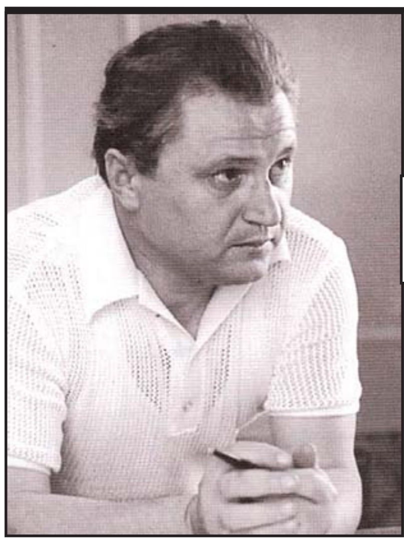
Oricare alt punct de vedere, în afară de cel al Moscovei, asupra zilei de 28 iunie, însemna pentru orice moldovean excluderea din viaţa socială, prigonire, închisoare şi Siberia. Spaima de a spune adevărul despre ziua de 28 iunie 1940 a fost atât de mare pentru autorităţi, academie şi savanţi încât şi astăzi, după 33 de ani de „independenţă”, se tace sau se perpetuează minciunile din timpul Uniunii Sovietice.

Adevărul transformat de către KGB în subiect-tabu este, ca orice adevăr, foarte simplu: la 26 iunie 1940 statul sovietic a înaintat un ultimatum statului român prin care cerea categoric ca România să renunţe paşnic la o parte din teritoriul său naţional în favoarea URSS, adică să cedeze Basarabia şi Bucovina de Nord (Ţinutul Herţa nu fusese inclus în ultimatum). În caz contrar, URSS va intra în război împotriva României. La fel, din documente, se vede laşitatea clasei politice; se cunoaşte cum regele României, Carol II, a decis să cedeze fără lupte Basarabia, Bucovina de Nord şi Ţinutul Herţa. Până astăzi, părerile sunt împărţite cât de „înţelept” au procedat regele-trădător şi guvernanţii de atunci, dar acea decizie a însemnat nu numai dezmembrarea teritorială a României, a statului unitar naţional şi sfâşierea poporului român în două, ci şi un adevărat genocid pentru românii părăsiţi, care au fost deznaţionalizaţi, împrăştiaţi, deportaţi şi exterminaţi fizic în gulagurile siberiene şi închisorile comuniste.

Cea mai urâtă minciună scornită de Kremlin despre ziua de 28 iunie a fost că în acea nenorocită şi blestemată zi din vara anului 1940, noi, românii basarabeni şi bucovineni, am fost salvaţi şi eliberaţi de către ruşi de sub talpa nemiloasă şi jugul ocupanţilor români. Cărţile şi manualele ticluite de „eliberatori” chifteau de ură împotriva românilor şi a României, ţară burgheză care „s-a folosit de slăbiciunea imperiului ţarist din 1917 şi a ocupat Basarabia, rupând-o cu forţa de la Rusia”. Din acele manuale jegoase, amestecate cu o oribilă propagandă antiromânească, s-au scurs cele mai toxice deşeuri care au otrăvit mintea, sufletul şi cugetarea a milioane de fraţi, care încetul cu încetul au devenit ostaticii teoriei staliniste că moldovenii şi românii sunt două naţiuni diferite şi vorbesc două limbi diferite, că România ar vrea să-i asimileze, să-i transforme pe moldoveni în români etc. În fiecare clipă, oră, zi, săptămână, timp de o jumătate de secol, ţi se băga pe gât propaganda sovietică (radio, TV, presa scrisă, manuale, întruniri, evenimente) că jandarmul român are insomnie şi stă în tufarii de pe dreapta Prutului şi aşteaptă momentul potrivit ca să treacă râul şi să ocupe Basarabia. De fapt, nu erai considerat cetăţean sovietic deplin dacă, fiind moldovean, nu îţi scăpărau ochii de ură atunci când rosteai cuvântul România. Şi după prăbuşirea URSS, „şefii de stat” Lucinschi, Voronin şi Dodon s-au comportat ca nişte lingăi şi scule ale Moscovei, ca nişte fosile tipice ale propagandei sovietice. Fiind portavoce a Rusiei, misiunea lor a fost să păstreze pentru Basarabia statutul de colonie şi gubernie, să perpetueze îndoctrinarea băştinaşilor, să promoveze deschis sau camuflat românofobia şi ura faţă de tot ce e românesc de la Nistru şi până la Tisa, scuipând venin împotriva propriului popor.

Indiferent pe ce parte a Prutului locuieşti, libertatea îţi oferă şansa să cunoşti adevărul şi să gândeşti în afara narativelor ruseşti staliniste sau putiniste. La 28 iunie 2024 se împlinesc 84 de ani de când Rusia sovietică a dezmembrat România şi poporul român. Uniunea Sovietică a dispărut, dar nu şi nedreptăţile pe care le-a făcut împotriva unităţii naţiunii române. Minciunile despre „eliberarea” Basarabiei şi Bucovinei de către tancurile sovietice vor trece definitiv în manualele de psihiatrie, iar ziua de 28 iunie va fi declarată zi de doliu naţional în tot spaţiul românesc. Chiar şi după reîntregirea Ţării, românii vor avea nevoie de mult curaj pentru a reabilita Istoria şi Adevărul, inclusiv faptul incontestabil că Rusia imperială a început războiul împotriva României la 28 iunie 1940, iar Armata Română nu a făcut altceva la 22 iunie 1941 decât să reîntoarcă Ţării teritoriile răpite.

Oricât de adânc ar fi somnul nepăsătorilor de pe ambele maluri ale Prutului, ziua de 28 iunie va fi ca un dangăt de clopot în memoria tuturor celor care au păstrat fiinţa românească în timpuri de restrişte, dar şi ca un avertisment tuturor celor care se dezic de Neamul şi de Ţara lor.

Răsărit de Luceafăr

Victor TELEUCĂ

> Eminescu este stâlpul de foc ce ne duce
> prin pustiul arid spre propria noastră
> cunoaştere, imaginara Ţară a Făgăduinţei.

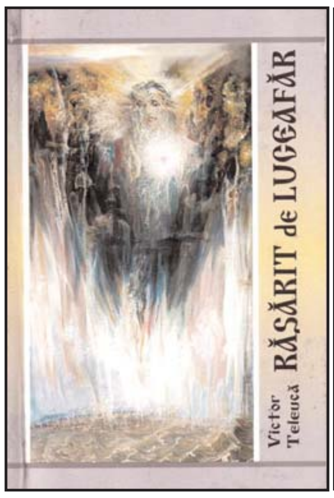
Îl suna din vremi un bucium, cornul, clopotul din turnul vechiului saturn de codru neurnit mereu din loc cu a lui întunecime plin de mândră adâncime şi de veghe taciturnă dintr-o linişte nocturnă;

îl suna un tainic foc, îl sunau bătrâni stejarii, îndărătnicii şi cruntţii;

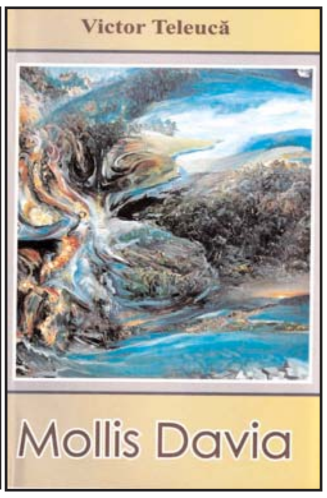
munţii-mândrii şi cărunţii îi puneau pe gândul frunţii umbra lor să se anunţe, când îl aşezau la masă plin de strigăt şi-ndoială şi că el muia nu pana, ci un deget în cerneala sângelui şi-l ascuţea cât mai mult, mai mult să doară – vara, toamna, primăvara, iarna cu deosebire, când a cerului sclipire gerul l-aşeza pe geamuri, iar pe geamuri dalbe ramuri şi urca la sobă preţul;

el îşi aştepta dezgheţul în îndelunga-nsingurare şi vedea cum prin perete mândrul bourul apare, coborând din stema ţării, în perete să rămână herb făcut să lumineze, coarnele-i erau lumină, ochii bourului, negri, îl priveau iscoditori, el să fie unsul vremii când păşeşte vremuri darmă! El simţea sub frunte gândul cum se simte prafu-n armă, mai simţea cum se revarsă arsă lumea-ntr-o alarmă până-atunci necunoscută şi de care te-nfiori şi-auzea cum demiurgul stă cu bezna în dispută, creşteau clopote-n alamă, cornul în scântei de săbii şi venea să-i bată-n masă tot argintul viu al mării, neştiutele corăbii, cu tristeţe încărcate, ce porneau spre nicăiurea aducând de nicăiurea dintre flăcări foc s-aleagă şi îl fremăta pădurea, clipa cât o eră-ntreagă şi din şuierul de frunză, şi din fluier de poveşti, el cu fiecare cântec se năştea atunci, fireşte, însă nu era întregul, erau numai emineştii cu mulţimea lor de g(h)iersuri şi de doine şi de moine care dulci şi-amar răsună, căutând cu tot firescul celui încercat de soartă şi-ntr-o noapte de furtună frământată de lumină, ca într-un focar de lună să se-adune unul singur, botezându-l Eminescu;

desfăcând o rază-n patru, fiecare iar, la rându-i, o mai desfăcea în patru, ca să caute în nimbul razelor cum creşte timpul şi cu zeii făcând teatru, din lumina lor obscenă, îi punea să joace-n scena lumii lui şi să-i recheme, le da replica la vreme când se dezmorţea din frigul gândului, şi el o vină şi lumina din lumină se isca a treia, alta, cosmică, dogoritoare, zburători cu chip de fluturi se-ntorceau spre începuturi, fulger încăput în noapte, dar şi într-un strop de rouă şi de-acuma de la sine fiecare rază nouă iar se desfăcea în patru şi-n a trudei nepieire, luminând în timp şi spaţiu, un nesaţiu de iubire care schimbă veşnic vremea într-o altă viscolire însetată de frământuri;

din noian de nălucire, scutura frunze de cânturi, frunza-n cântece s-o schimbe într-un codru dus de gânduri, bourul ce sta-n perete, avea coarne-n semilună, luna-n cap Aliotmanul, nelăsându-se bătut;

bun a fost să fie anul, prima dată-n vers intrase univers neşters de vremuri şi-ntre vremuri nu se pierde, tot pornind din frunză verde, din iertare de păcate, de ciocniri a două vârste într-un suflet ce se-mplină, crezând timpul nemurire, isca eposul vorbirii cu un fel de multă vină;

între litere lumină turna să se-nchege bine, spus apoi să lumineze din cetatea vorbei noastre ca prin antici metereze, umbra lui era Ciobanul fără oi şi fără nume, sumbră ea-i venea din urmă ca să-l apere de lume pentru lume să-l păstreze şi cu lumea să se-ndrume şi prin lume să se cheme;

din aceeaşi noapte plină de-adevăruri şi misteruri s-a făcut mai mândră-n ceruri steaua ce-n apus de soare din adânc de bolţi răsare, cea fără a şti ce-i moartea, el, pândit de Lucifer, să-i dea soartă de Luceafăr, înger răzvrătit ce vine dintr-un timp din nou născut;

raza ce se-mparte-n patru sub magia vorbei simple care sufletul ni-l umple, împletindu-ni-l cu lumea unei lumi ce el pe scut o aduce dintr-o luptă-n care graiul s-a născut şi-a rămas în devenire când şi sfânt de nemurire şi timp sfânt de regăsire pentru-acest pământ ce-ncape într-un fulger de cuvânt;

când se revărsară zorii şi-adormi pe cele scrise fruntea lui mai grea ca munţii, nici el nu-şi închipuise care lege se alege din cuvinte şi din vise, un ceva ce n-are capăt, un simbol din vremi cernut, altfel nu era ce este şi ce-a fi cu timp şi spaţiu într-o soartă încăput; dormea bouru-n perete şi pe capul lui temut care-a stat în stema ţării, Lucifer lucea tăcut, raza împărţită-n patru raze tot atât de multe iar se desfăcea în patru şi din nou în patru iar desfăcându-se în patru chiar atunci, neprevăzut, timpul îndărăt se-ntoarce renăscând de la-nceput.

1988

(Publicat în *Literatura şi Arta* la 16 iunie 1988)

În imagini, copertele vomulelor *Răsărit de Luceafăr*, *Car frumos cu patru boi*, *Mollis Davia*, toate apărute la Editura Universul din Chişinău, în anii 2010, 2011 şi, respectiv, 2012. Concepţie şi efort financiar: Dumitru şi Mariana Gabura. Coperte şi ilustraţii de Ion Daghi.

Podul de reviste

Referinţe critice la poemul *Răsărit de Luceafăr*

O închinare lirosofică la Luceafăr

În diferite perioade şi ţinând cont de spiritul Timpului (*zeitgeist*-ul hegelian), poeţii români s-au raportat la Eminescu în formule personale inerente: de imnificare, de empatie, de confesiune, de legământ moral şi spiritual. Unele au devenit „de crestomaţie” sau, precum se mai obişnuieşte să se spună astăzi, „canonice”. Avem în vedere cunoscutele poeme-cântece, expresii memorabile, de la Gheorghe Melidon, din vremea când „geniul” (aşa îl numeşte curajos acest autor) era încă în viaţă, la Vlahuţă, Arghezi, Blaga, Sorescu, Stănescu, Păunescu sau Vieru.

Victor Teleucă a găsit, inspirat, formula sa unică de *închinare lirosofică la Luceafăr,* înveşmântată într-un text prozopoematic, care, în afară de tonalitatea de solemnitate imnică, menţinută în ritm muzical, clasicist, cadenţat şi în formule uşor arhaizate, cronicăreşti sau biblice, conţine şi motive filosofice, precum cel al luminii din lumină, deci al începuturilor genezice ale universului, al „disputei Demiurgului cu bezna”, al unităţii fiinţei omului cu natura, al singurătăţii, tristeţii şi morţii, al părţii şi Întregului, al sorţii şi al scenei lumii, al acelui *theatrum in mundi* pe care-l găsim în *Glossă, Memento mori,* în *Scrisori* şi în alte poeme, al timpului şi spaţiului, al neliniştii, frământării, iubirii („nesaţiului de iubire”), al Adevărului, pe care l-a căutat în artă, în viaţă, în politică, al graiului, care, după cum spune Heidegger, filosoful de care era pasionat şi Eminescu cel evocat şi invocat, este „casa fiinţei noastre”, al visului şi „eternei reîntoarceri” nietzscheene („timpul îndărăt se-ntoarce renăscând de la început”).

Prozopoema, am putea să-i spunem şi eseu lirofilosofic, are ca motto o vibrantă afirmaţie gnostică: „Eminescu este stâlpul de foc ce ne duce prin pustiul arid spre propria noastră cunoaştere, imaginara Ţară a Făgăduinţei”, ne vorbeşte, în proporţii miniaturale despre Univers, Neam, Istorie, care ne-a făurit ca oameni-plugari, păstori, plăsmuitori şi de balade precum *Mioriţa* şi *Meşterul Manole*, de „ghiersuri şi de doine”, creatori de valori de felul axial al lui Eminescu şi despre veşnicul miracol al „răsăririi de Luceafăr”, simbol-alegorie şi pentru autorul *Luceafărului,* mit şi dramă existenţială.

Răsărit de Luceafăr este cântecul de lebădă al unui poet român care a creat la modul intelectual al lirei, care a slujit cauza neamului său şi a limbii pe care o credea, ca şi Stănescu, „patria sa”.

Al unui poet, care, împreună cu faimoasa generaţie şaizecistă, ne-a întors la Rădăcini, în epoca lui Decebal şi a Mollis Daviei, şi ne-a reîntors la sacru şi la toate valorile adevărate.

(Acad. Mihai Cimpoi, 12 aprilie 2024)

Poemul *Răsărit de Luceafăr* este un veritabil tur de forţă dionisiac, cu învolburări expresionist-plutonice, într-o retorică evocând marile expansiuni eminesciene din *Memento mori*, deasupra cărora pluteşte seninătatea luminii luciferice… Cu siguranţă, va trece, de-acum încolo, printre cele mai frumoase poezii inspirate de geniul eminescian.

Excepţională este energia din adâncuri de codri şi din mări în atingere cu gerul cerului, din care se naşte un nou univers, cel eminescian al simbolurilor naţionale (bourul voievodal, bunăoară) peste care oblăduieşte Demiurgul, oglindit în arheii focalizaţi în hyper-eon, pe-deasupra-mergătorul, metamorfozat liturgic, la rându-i, din Lucifer în Luceafăr:

„El simţea sub frunte gândul cum se simte prafu-n armă, mai simţea cum se revarsă arsă lumea-ntr-o alarmă până-atunci necunoscută şi de care te-nfiori şi-auzea cum demiurgul stă cu bezna în dispută, creşteau clopote-n alamă, cornul în scântei de săbii şi venea să-i bată-n masă tot argintul viu al mării, neştiutele corăbii, cu tristeţe încărcate, ce porneau spre nicăiurea aducând de nicăiurea dintre flăcări foc s-aleagă şi îl fremăta pădurea, clipa cât o eră-ntreagă şi din şuierul de frunză, şi din fluier de poveşti, el cu fiecare cântec se năştea atunci, fireşte, însă nu era întregul, erau numai emineştii cu mulţimea lor de ghiersuri şi de doine şi de moine care dulci şi-amar răsună căutând cu tot firescul celui încercat de soartă şi-ntr-o noapte de furtună frământată de lumină, ca într-un focar de lună să se-adune unul singur, botezându-l Eminescu.”

Această autoplăsmuire stihinică a geniului armonic eminescian e altceva decât memorabila imagine din soresciana *Trebuiau să poarte un nume*. Limba română şi stihiile cerului şi pământului l-au plăsmuit pe Eminescu, nu invers, ca şi transfigurarea finală din Lucifer în Luceafăr: „Din aceeaşi noapte plină de-adevăruri şi misteruri s-a făcut mai mândră-n ceruri steaua ce-n apus de soare din adânc de bolţi răsare, cea fără a şti ce-i moartea, el, pândit de Lucifer, să-i dea soartă de Luceafăr, înger răzvrătit ce vine dintr-un timp din nou născut”.

Cuvântul din titlu „răsărit” are alte conotaţii decât simplul eveniment nocturn al ivirii Luceafărului pe boltă. Răsărire echivalează cu o cosmogeneză de felul celei din *Scrisoarea I.* Estet şi filosof deopotrivă, Victor Teleucă vede naşterea armoniei eminesciene ca poieză în misterioasa cameră cu pereţi de oglinzi despre care vorbeşte, în manuscrise, Eminescu, în care litere, sunete şi cuvinte se oglindesc infinit în infinitul luminii: „Raza ce se-mparte-n patru sub magia vorbei simple care sufletul ni-l umple, împletindu-ni-l cu lumea unei lumi ce el pe scut o aduce dintr-o luptă-n care graiul s-a născut şi-a rămas în devenire cânt şi sfânt de nemurire şi timp sfânt de regăsire pentru-acest pământ ce-ncape într-un fulger de cuvânt”. Pământul (eminescian, desigur) care încape într-un fulger de cuvânt este cea mai puternică imagine a poemului, vrednică de forţa geniului eminescian. În viziunea lui Victor Teleucă, poezia, fiind limbă singularizantă în limbajul comun, este, la rându-i, stăpână a poetului, nicicum poetul stăpân al poeziei.

Filosofia poetică a lui Victor Teleucă dezvoltă impresionant conceptul de încercare, scriitorul dând una dintre cele mai adânci definiţii ale vieţii: încercarea de a nu muri, sintagmă preluată şi în titlul unuia dintre valoroasele sale volume (1980). Textele lui Victor Teleucă mustesc de energia antitezelor eminesciene, de unde provine şi apetenţa lui pentru oximoron, chiasm şi alte figuri ale contradictoriului, chiar dacă uneori dă impresia că se află în primejdia de a se pierde printre sofisme, acuză care, altminteri, i s-a adus şi lui Noica. În noianul de antiteze ale existenţei, Noica s-a descurcat prin crearea unei alte logici, pe care a numit-o logica lui Hermes. Teleucă are, la rându-i, intuiţia „lirosofică” a stării T, a terţului ascuns (Basarab Nicolescu), pe care a identificat-o la margine de existenţă.

(Theodor Codreanu, *În oglinzile lui Victor Teleucă,* Editura eLiteratura, 2017)

Sărbătoare a cuvântului inspirat

Când am citit primul alineat al poemului *Răsărit de Luceafăr* al lui Victor Teleucă – „Îl suna din vremi un bucium, cornul, clopotul din turnul vechiului saturn de codru…” – , ne veni în minte o altă preafrumoasă realizare poetică, de data aceasta a lui Marin Sorescu, în care autorul afirmă că tot ce a existat înainte de a apărea geniul poeziei româneşti „trebuiau să poarte un nume,/ Un singur nume…” şi „li s-a spus/ Eminescu”. Or, aceasta a venit ca răspuns la o lungă aşteptare şi pregătire istorică. Este o parte a esenţei ambelor poeme – al lui Victor Teleucă şi al lui Marin Sorescu. Dar… între nominalizatele capodopere lirice e şi o deosebire principială, care constă în modalităţile principial diferite ale autorilor de a se exprima. Poetul de peste Prut procedează oarecum epic, acumulează amănunte şi detalii, ca „au existat nişte oameni simpli/ Pe care-i chema: Mircea cel Bătrân, Ştefan cel Mare,/ Sau mai simpli: ciobani şi plugari…/ Au mai existat şi nişte codri adânci…”, care „trebuiau să poarte un nume…”, revelaţia din final constând într-o încoronare a îndelungatei fermentări şi frământări, pe când demnul său confrate basarabean se exprimă preponderent metaforic, servindu-ne un text de o splendoare cu totul aparte: pe Eminescu „îl suna un tainic foc, îl sunau bătrâni stejarii, îndărătnicii şi cruntii”, iar, ca urmare a istoricelor aşteptări/chemări, Poetul „muia nu pana, ci un deget în cerneala sângelui şi-l ascuţea cât mai mult, mai mult să doară – vara, toamna, primăvara, iarna cu deosebire, când a cerului sclipire gerul l-aşeza pe geamuri…” Ba la început au fost „numai emineştii (aici pluralul neobişnuit şi litera minusculă au sensuri adânci!) cu mulţimea lor de ghiersuri şi de doine şi de moine…”, pentru ca toţi predecesorii genialului poet, la o răscruce a istoriei noastre, „într-un focar de lună să se-adune unul singur, botezându-l Eminescu” (abia aici litera majusculă intră în drepturile sale!).

La prima vedere, textul e prozaic, dar aceasta e forma absolut exterioară a aşezării metaforelor în şirul lor eminamente poetic, de o densitate ideatică surprinzătoare, de vreme ce în devenirea sa Poetul se afirma „desfăcând o rază-n patru, fiecare iar la rându-i o mai desfăcea în patru ca să caute în nimbul razelor cum creşte timpul şi cu zeii făcând teatru, din lumina lor obscenă, îi punea să joace-n scena lumii lui şi să-i recheme, le da replica la vreme când se dezmorţea din frigul gândului…”, până din acea „lumină din lumină” se isca a treia, alta, „cosmică, dogoritoare…” Ne pomenim în situaţia de a nu cuteza să întrerupem citatul şi de a nu putea „traduce” în limbaj pur noţional semnificaţiile metaforelor: totul e marcat de inefabil, de ceva ce nu se lasă „prins” în cuvintele noastre comune. Alinându-ne cu ideea străveche, a lui Dante Alighieri, despre cele patru sensuri ale operei autentice (literal, metaforic, moral, anagogic), rămânem în continuare vrăjiţi de textul în care Poetul „între litere lumină turna să se-nchege bine”, şi „să lumineze din cetatea vorbei noastre ca prin antici metereze…”, pentru a savura cum „din aceeaşi noapte plină de-adevăruri şi misteruri (corect: mistere; licenţă poetică) s-a făcut mai mândră-n ceruri (anume din nevoia de rimă perfectă a recurs Victor Teleucă la „varianta” de plural „misteruri”!) steaua ce-n apus de soare din adânc de bolţi răsare, cea fără a şti ce-i moartea…”

Întreg poemul *Răsărit de Luceafăr* este o meditaţie neordinară asupra evoluţiei istoriei înseşi a naţiunii noastre până să dea Lumii steaua fără de moarte, azi mândrie a tuturor românilor, şi asupra fenomenului complex, indescifrabil în toate şi definitiv, care poartă „un singur nume” – Eminescu. Este o sublimă sărbătoare a cuvântului inspirat.

O menţiune absolut necesară şi multisemnificativă: poemul a fost scris în 1988, când la noi încă nu existau condiţii propice unei gândiri şi expresii care şi în prezent, în unele privinţe, ni se par de-a dreptul temerare. Şi – atenţie! – noua carte a lui Victor Teleucă se încheie cu un Tabel cronologic doldora de informaţie nu doar constatativ-cognitivă, ci capabilă să deschidă perspective corecte de înţelegere a creaţiei unuia dintre slujitorii de frunte ai contemporaneităţii noastre.

(Ion Ciocanu, revista *Florile Dalbe*, 22 noiembrie 2011)

Mihai Tican Rumano

Ioan PĂUNESCU

La începutul acestui an, ne-au vizitat la Câmpulung nişte rude apropiate, care veneau din satul muscelean Berevoieşti. La un moment dat, una din verişoare a început să evoce personalitatea fostului lor vecin, Mihai Tican Rumano, scriitor de faimă mondială al literelor româneşti, spunând că a fost uitat de generaţia de azi, deşi, prin tot ce făcuse, se afirmase atât drept scriitor patriot, cât şi ca un democrat şi globalist, de parcă ar fi trăit în zilele noastre.

După ce musafirii au plecat, am reluat, la câteva zile, discuţia şi cu alţi cunoscuţi, care mi-au confirmat că ruda mea avea dreptate. Aşa că, am început să fac investigaţii, concluzionând că umbra de întuneric asupra acestui om a coborât prea repede după dispariţia sa şi pe nedrept.

M-am dus mai întâi la Biblioteca Municipiului Câmpulung, crezând că acolo voi găsi un material bibliografic bogat, despre una din personalităţile muscelene, o adevărată lumină a literaturii de călătorii în ţinuturi exotice (şi nu numai), care a scris cu succes nu numai în română, dar şi în alte limbi de circulaţie internaţională (spaniolă, franceză). Cu greu cei de la bibliotecă mi-au adus o carte scrisă de Mihai Tican Rumano (*Monştrii apelor*, o republicare din 1958) şi câteva volume, publicate de diverşi intelectuali localnici, în care era relatată destul de sumar activitatea scriitorului. Am plecat dezamăgit.

Apoi, m-am dus la Muzeul Municipiului Câmpulung, unde ştiam că există o donaţie foarte importantă făcută de Mihai Tican, 247 de obiecte de artă – tablouri pictate în ulei, acuarelă, creion, tuş, de pictori români de valoare, sculpturi ş.a. O doamnă de la muzeu mi-a spus ceva mai multe despre personalitatea donatorului, prezentându-mi pe scurt viaţa, creaţia şi modul cum a făcut donaţia. A ţinut să precizeze că în depozitul muzeului se găsesc şi numerele în limba română ale săptămânalului *Dacia* (publicat de Mihai Tican în Spania, în perioada 1934-1935, în limbile română, spaniolă şi franceză). Întrebând-o dacă aripa muzeului în care sunt expuse tablourile donate este frecventată de vizitatori, mi-a spus că nu prea sunt mulţi amatori de artă, deşi o asemenea ocazie, de a vedea tablouri de pictori români importanţi adunaţi la un loc, e ceva rar chiar pentru oraşe mult mai mari decât Câmpulungul.

Cam atât am descoperit în Câmpulung, oraş atât de iubit de Mihai Tican, încât şi-a donat o parte din agoniseala de o viaţă, pentru ca gustul de frumos să se amplifice prin vizionarea operelor plastice ale unor creatori români importanţi în pictură, sculptură.

M-am dus în comuna Berevoieşti. Mai întâi pe Valea Satului, unde există casa memorială Mihai Tican Rumano, o bojdeucă cu două cămăruţe, acoperită cu şiţă, în care a văzut lumina zilei marele scriitor şi care are pe peretele dinspre stradă o placă din marmură pe care stă scris:

Aici s-a născut
MIHAI TICAN RUMANO
scriitor, ziarist şi explorator
1893 – 1967

Vrând să vizitez casa, mi s-a spus că nu prea am ce vedea. A rămas doar ceva mobilier, cărţile şi alte piese din hârtie au fost scoase şi aruncate, pentru că se distruseseră: vechimea, umezeala sau uscăciunea le deterioraseră iremediabil, camerele nefiind prevăzute cu climatizare sau cu instalaţie de păstrare a unui ambient corespunzător conservării obiectelor în încăperi pe o perioadă de timp îndelungată.

Accesul la muzeul sătesc Berevoieşti, unde se găseşte expusă cea de-a doua donaţie a lui Mihai Tican, constând în principal din 174 de tablouri, pictură în ulei, acuarelă, creion, reprezentând creaţii ale unor artişti plastici români, nu era nici ea uşor accesibilă, aşa că am renunţat s-o vizitez.

La Berevoieşti există şi o Societate Cultural-Ştiinţifică Mihai Tican Rumano, înfiinţată în 1971. Este singura instituţie care încearcă să păstreze vie personalitatea acestui localnic printre locuitorii satului (şi nu numai). Dar şi această asociaţie se loveşte de lipsa de fonduri şi sprijin.

Mihai Tican s-a născut la 2 iulie 1893 în Berevoieşti Pământeni, judeţul Muscel. Era fiul lui Nicolae Tican (1853 – 1896), ţăran şi tăietor de lemne, şi al Saftei (1865 – 1940), ţărancă. Ambii erau neştiutori de carte. Ei au avut 5 copii: Filofteia (1880 – 1908), Gheorghe (1883 – 1964), Ion (1888 – 1908), Mihai I (1891 – 1892) şi Mihai II (1893 – 1967), viitorul scriitor.

Familia Tican se trăgea dintr-un sat de lângă Sibiu. În 1812, Ion Tican, bunicul transilvănean al viitorului scriitor, ziarist şi explorator, a trecut cu turma de oi din Ardeal în Muntenia. Se pare că aici, în Berevoieşti, s-a îndrăgostit de o fată frumoasă şi a luat-o de nevastă, întemeind astfel o familie trainică. Cu această femeie, Ion a avut trei băieţi: Ilie, Ion şi Neculae. Fiul cel mic, Neculae, a fost tatăl lui Mihai Tican Rumano. Neculae a murit de tânăr, la numai 44 de ani. La dispariţia sa, Safta a rămas văduvă cu patru copii: Filofteia (16 ani), Gheorghe (13 ani), Ion (8 ani) şi Mihai (3 ani). Copiii şi mama au fost siliţi să îndure mulţi ani de mizerie, fiecare copil încercând de la o vârstă fragedă să-şi câştige existenţa sau să o ajute pe mamă cu puţinii lor bani, câştigaţi cu trudă.

Când a ajuns la vârsta de a merge la şcoală, învăţătorul satului, Florian Dragomirescu, l-a primit cu drag în clasa întâi. Îi era milă de orfanul de tată Mihai Tican, care era un băiat isteţ, posedând o memorie bună. În unele zile lipsea de la şcoală, fără ca mama sa să ştie. Îi plăcea să colinde pe dealurile pline de verdeaţă, să meargă la scăldat, chiulind de la orele de clasă. Iarna lucrurile erau mai complicate, căci Safta Tican avea pentru cei patru copii doar două perechi de opinci, care trebuiau purtate prin rotaţie pentru a merge afară pe uliţă prin zăpadă. Vara era simplu, copiii umblau desculţi.

În 1906, Mihai Tican termină şcoala primară şi mama sa hotărăşte să-i facă un rost în viaţă. Avea aproape 14 ani şi împreună cu mama decide să intre băiat de prăvălie la magazinul negustorului Gheorghe Răgădună din Câmpulung. Prăvălia se găsea în centrul oraşului. Oraşul nu-i era total necunoscut copilului, căci toată familia Saftei venea de Sfântul Ilie la Bâlci aici. Acum însă era altceva, părăsea satul şi casa părintească pentru mult vreme. Peste ani va scrie: „Din contactul cu cartea, cum şi vizitele anuale în oraşul Câmpulung mi-am deschis ochii şi mi-am dat seama că există o altă lume şi altfel de viaţă, deosebită de cele în care trăisem până atunci. Aflasem că pământul ăsta mare cuprinde mai multe ţări grupate în continente, despărţite între ele prin mari întinderi de ape – mări şi oceane... Şi gândul evadând a devenit obsesie. Curiozitatea de a vedea lumea, de a-i cunoaşte tainele şi minunile ei mă chinuia, mă chema ca o magie, care până la urmă m-a înarmat cu curaj…”

Începuse călătoriile pe coasta dealurilor ce înconjurau Berevoieştiul şi va ajunge până în America de Sud, Africa, Mexic, Canada, în Asia Mică, India, Insulele Filipine, Noua Zeelandă şi Europa. Vremurile grele, sărăcia de acasă l-au îndemnat să plece în lume, în această lungă călătorie.

La jupânul Răgădună n-a stat mult. N-a putut să se adapteze şi a plecat, intrând slugă la un om mai avut din sat. Dar aşa cum a spus-o mai sus, a luat hotărârea să plece să cunoască lumea cea mare.

La începutul anului 1908, părăseşte Berevoieştiul, ajunge la Câmpulung, plecând apoi la Bucureşti şi de acolo la Constanţa, unde se îmbarcă clandestin pe un vapor. După plecarea navei, echipajul îl va descoperi în magazia vasului şi, pentru că nu avea cu ce să-şi plătească călătoria şi cazarea, este angajat ca ajutor de bucătar. Cu acest vapor străbate ruta maritimă Marea Neagră – Istanbul – Strâmtoarea Bosfor – Marea Egee – Mediterana – ocolul Siciliei prin canalul Siciliei – intrarea în Marea Tireniană până în Golful Napoli.

Pentru a obţine banii necesari traiului, în oraşului Napoli se va angaja mai întâi la un cârnăţar, apoi paznicul măgarului unui vânzător ambulant, pentru ca să ajungă vânzător la un pălărier.

A fost o experienţă de viaţă interesantă, punându-şi la lucru abilitatea de a învăţa limbi străine (în cazul de faţă, limba italiană), fapt ce l-a ajutat să-şi îmbunătăţească conversaţia cu autohtonii.

În vremurile acelea, anii de dinainte şi după 1900, mulţi italieni părăseau ţara de baştină îndreptându-se spre alte ţinuturi ale lumii, pentru a începe o nouă viaţă, mai prosperă, scăpând de sărăcie. Una din ţările lumii cu suprafaţă mare, propice agriculturii şi puţin populată, era Argentina. Pe un vapor cu această destinaţie s-a îmbarcat în 1908 şi Mihai Tican, nutrind dorinţa de a scăpa de nevoi şi totodată arzând de nerăbdare de a vedea şi alte zone ale planetei.

După o călătorie lungă, cu o escală în Africa, a reuşit să ajungă în ţara pentru a cărei destinaţie se îmbarcase, vasul ancorând în portul Buenos Aires. Aici, tânărul sosit a îndurat multe nevoi, din lipsă de bani şi cunoştinţe în rândul localnicilor. A făcut foamea, a trebuit să înveţe limba spaniolă, să practice tot felul de meserii prost plătite (lustruitor de ghete, hamal, să cureţe străzile, latrinele etc.), să doarmă prin parcuri. Într-o dimineaţă, o familie formată din soţ şi soţie se plimba, plângându-şi singurul lor fiu care murise de curând. În drumul lor, l-au găsit pe Mihai dormind pe o bancă în parc. Văzându-l murdar, cu hainele rupte şi foarte slab (din cauza lipsurilor), li s-a făcut milă şi l-au luat la ei acasă, l-au hrănit şi îmbrăcat după care practic l-au adoptat, ajutându-l să-şi continue studiile. În scurt timp, Mihai Tican a învăţat bine şi corect spaniola. A citit mult în această limbă şi destul de curând şi-a uimit profesorii prin inteligenţa sa nativă şi prin aptitudinea de a învăţa limbi străine. Poate că acest episod din copilăria viitorului scriitor explică cum un pui de ţărani analfabeţi din Muscel, cu numai patru clase primare, a reuşit să vorbească fluent şi corect spaniola şi să fie capabil mai apoi să scrie şi să publice în ziarele argentiniene. În plus, a reuşit să stăpânească, pe lângă spaniolă şi română, franceza, italiana, portugheza şi greaca. Obişnuinţa de autodidact o va practica cu mult succes întreaga viaţă.

Cu experienţa de viaţă acumulată până atunci, cu spiritul de observaţie ascuţit şi cu dorinţa de a călători, va găsi subiecte interesante, pe care le va trimite ziarelor de limbă spaniolă din Argentina şi La Plata, articole interesante şi atractive pentru cititorii argentinieni. A devenit în scurt timp un autor citit cu plăcere şi căutat de amatorii de lectură de aventuri şi călătorii. În anii petrecuţi în Argentina a avut o existenţă tulburătoare. În 1913–14, pasionat călător, a vizitat Mexicul şi Canada, s-a dus până în Noua Zeelandă şi Antile.

De remarcat este faptul că avea doar 19 ani când a început să publice în spaniolă însemnări de călătorie în revistele din La Plata (*El Echo*) şi Buenos Aires (*Carras y Carretas, Pensa de Buenos Aires*), semnând cu numele Michel Tican – mai târziu va adăuga în continuare şi Rumano (Românul).

→

In memoriam

Tot în Argentina îşi va publica şi prima carte, în 1916. Este dedicată României şi avea titlul *Despre pământul drag al patriei mele* (până în zilele de azi nu a fost tradusă în limba română), în două volume. Tot în acest an, aflându-se în România, este recrutat şi trimis pe front, căzând la scurt timp prizonier la nemţi, în luptele din Ardeal. Aceştia îl trimit să lupte pe frontul din Alpi. Într-o noapte, trece la francezi. Apoi reuşeşte să revină în ţară, prin Mediterana. În 1917, îl găsim ca translator de limba franceză şi şofer pentru trupele franceze din ţara noastră.

Să poposim puţin, investigând relaţiile lui Mihai Tican Rumano cu femeile.

În ianuarie 1914 se căsătoreşte cu Floarea Şandru, o ţărancă din satul Godeni, învecinat cu Berevoieştiul, cu care are un copil, Neculae Tican, născut pe 30 aprilie 1916. Căsătoria n-a rezistat, soţia şi fiul s-au întors la Godeni. Nu se mai ştie nimic despre ei, doar actul de divorţ care poartă o dată târzie, anul 1930, certificând că cei doi soţi s-au despărţit.

După Primul Război Mondial, are o aventură cu fiica directorului Fabricii de chibrituri „Filaret” din Bucureşti, Sărăţeanu, cu care are o fetiţă, botezată de unchiul scriitorului, care era brutar în Capitală.

Tot imediat după război, francezii l-au ajutat să ajungă la Paris. Aici are o relaţie amoroasă cu o pianistă de la Teatrul Naţional. Cu banii oferiţi de artistă, pleacă în Italia, la Napoli. Aici, peste câţiva ani (era în 1923), convinge o frumoasă italiancă să vină cu el în România. Pe vapor, în drum spre Istanbul, s-a născut un băiat Antonio (Toto), care la maturitate va deveni medic veterinar şi va locui în Bucureşti, în apropierea tatălui. Născându-se pe pământ turcesc, turcii voiau să-i dea cetăţenie turcă, iar mama copilului pe cea italiană. În final, neînţelegerea s-a rezolvat, copilul primind cetăţenia română şi numele de Tican.

În 1931, se va căsători cu acte a doua oară. Soţia, doamna Elena Silvia Tican (fostă domnişoara Petrescu), de profesie avocat, va convieţui cu el până la moarte. Cu doamna Silvia Tican, scriitorul n-a avut copii.

De remarcat că, deşi lui Mihai Tican i-au plăcut şi alte femei, doamna Silvia, soţia lui, „închizând” ochii, discret, a trecut cu vederea aventurile amoroase ale soţului.

În 1923, scriitorul se va întoarce din nou în Argentina. Acolo, în portul La Plata, îl întâlneşte pe belgianul George Laffite, care era reprezentantul unei case de comerţ, legând cu acesta o strânsă prietenie, foarte utilă în timpul peregrinărilor pe care le vor face cei doi în Africa. În acest scop, ei vor traversa Oceanul Atlantic şi vor întreprinde o uluitoare călătorie pe Continentul Negru, în partea occidentală şi centrală a lui (1923 – 1924).

Mihai Tican Rumano se va destăinui mulţi ani mai târziu: „Din toate ţinuturile vizitate, cel mai drag dintre toate mi-a fost Africa. De ce? N-aş putea spune. A fost peste puterea mea de înţelegere.”

Timp de 13 luni va colinda Africa Occidentală, explorând Senegalul, Mauritania, Guineea, Guineea Bissau, Sierra Leone, Coasta de Fildeş, Congo, Angola, Nigeria, Gabon, Liberia. După terminarea acestui traseu se va opri la Madrid. Se stabileşte în Spania, unde va sta cu intermitenţe la Barcelona timp de aproape 9 ani (1924 – 1931).

În 1925 va face o expediţie de-a lungul fluviului Congo.

Din 1927, colaborează cu articole şi reportaje de călătorie în periodicele din Barcelona şi Madrid: *El Dia Grafica, Heraldo de Madrid, El Sol, La Libertad, A.B.C.* Colaborarea durează până în 1930.

Din 1929 până în 1930, la Madrid, scoate într-un tiraj însemnat un săptămânal ilustrat, *Dacia,* plin cu informaţii despre România. Ziarul apare în limbile spaniolă, franceză şi română. În această gazetă vor publica din România Nicolae Iorga, Liviu Rebreanu, Ion Minulescu, Cezar Petrescu, Victor Eftimiu ş.a. Mihai Tican va scrie articole despre folclorul românesc, despre arta populară şi decorativă din ţara noastră şi va aduce cititorilor şi alte informaţii despre România.

La Barcelona îi vor apărea cele mai multe cărţi în limba spaniolă (din păcate, unele nici până azi n-au apărut traduse în limba română). Sunt primele memoriale de călătorie ale lui Mihai Tican Rumano: *La vida del blanco en la tiera del negro* (*Viaţa albului în ţinutul negrului*) – a apărut şi în limba română la editura Universul; *Perdidos entres las fieras* (*Pierduţi printre fiare*); *El hombre mono y sus mujeres* (*Omul maimuţă şi femeile sale*)*; Las danza de los canibales* (*Dansul canibalilor*)*; El monstra del agua* (*Monstrul apelor*)*; El lago de los elefantes* (*Lacul elefanţilor*)*; En el corazon de la selva virgen* (*În inima pădurii virgine*).

În ţară, trimitea impresii de călătorie la ziarele *Universul* şi *Curentul.*

În articolul „Un explorator român necunoscut în România – Mihai Tican Rumano”, în ziarul *Curentul* din iunie 1928, Cezar Petrescu scria: „...Sprinteneală de gând, fluiditate în frază, o ageră ascuţime de a deţine cuvântul plastic şi caracteristic, observaţie educată şi întreţinută de lecturi diverse, mult dar al pitorescului, umor şi sensibilitate. Avem de-a face nu numai cu un om mereu ispitit de necunoscut şi de riscul aventurii, dar şi de un scriitor autentic.”

În perioada 1928 – 1929 este ataşat de presă onorific al ţării noastre la Madrid, desfăşurând o activitate impresionantă în favoarea României.

În ţara sa natală, România, în anul 1930, la Editura Cartea Românească apare *Lacul cu elefanţi,* prefaţat de spaniolul Manuel Rivas, iar la Editura Universul apare în română *Sărbătoarea luptelor cu tauri, regulile şi istoricul lor* (titlul spaniol: *Corida. Arte, sangre y pasion*), cu o scrisoare introductivă

SATUL RUCAR

şi prefeţe de Liviu Rebreanu, Corneliu Moldoveanu, I. Har şi Ionescu Sion. Tot în acelaşi an şi la aceeaşi editură publică jurnalul de călătorie *Peisaje iberice.*

În 1931 se decide să se întoarcă definitiv în ţară. Devine director al ziarului *Universul.*

Va continua să publice în ţară, timp de mai bine de 10 ani: reportaje, anchete sociale, interviuri, note de drum.

Ca o recunoaştere a meritelor sale literare, Mihai Tican Rumano devine, în anul 1932, membru al Societăţii Scriitorilor Români.

În 1932, apare volumul *Misterele continentului negru* (în două ediţii succesive). În 1933, publică un volum de peregrinări prin Delta Dunării, sub titlul *Icoane dunărene. Dunărea, delta şi taina bălţilor.* În 1934, porneşte într-o călătorie pe ruta marină care cuprindea partea de est a Africii: Istanbul – Bosfor – Marea Marmara – Marea Egee – Pireu – Beirut – Haifa – Alexandria – Port Said – Marea Roşie – Djubouti – Abisinia.

Solidar cu poporul etiopian atacat de Italia fascistă, în 1935 îi apare volumul monografic *Abisinia,* prefaţat de Radu Rosetti. Lucrarea va fi tradusă şi în Spania: *Viaje a traves de la Etiopia de hoy.* Drept recunoştinţă, împăratul Haile Selassie îi conferă decoraţia în grad de ofiţer Steaua Etiopiei, considerându-l pe Tican cel mai bun prieten al său.

În perioada 1935 – 1936, împreună cu soţia sa, Silvia, va face o excursie în Spania, unde publică articole în favoarea guvernului republican spaniol. Preşedintele Spaniei, Alcado Zamora, îi decernează medalia „Cavaler al ordinului Republicii”.

În 1936, în România îi apare volumul *Spania de azi.*

Despre Mihai Tican Rumano, marele literat şi filosof spaniol Miguel de Unamuno (1864 – 1936) va spune: „A făcut cunoscute valorile spiritualităţii româneşti în Spania şi a celor spaniole în România.”

În 1936, publică volumul *Sub soarele Africii răsăritene,* iar în 1937 cartea *Bario Chino,* prefaţată de Liviu Rebreanu.

În 1938, îşi publică amintirile, în volumul *Argentina,* ţară unde şi-a petrecut o parte din adolescenţă.

În 1940, îi apare lucrarea *Mănăstirile noastre,* tradusă şi în limba spaniolă.

Până în 1946 a fost corespondent român de presă pentru limbile spaniolă şi portugheză.

Până în 1946, a colaborat printre altele la ziarele: *Curentul, Universul, Vestea* (Câmpulung Muscel), *Rampa, Muscelul nostru, Ordinea, Ilustraţiunea Românească, Gorjanul, Săptămâna CFR, Neamul nostru, Voiaj, Izbânda, Adevărul, Revista vânătorilor, Răsăritul* (Chişinău), *Politica socială.*

După 1940 şi până la moarte (1967), n-a mai scris lucrări importante. După 1945, colaborarea cu presa dintre cele două războaie mondiale încetase, publicaţiile respective fiind suspendate, relaţiile sale cu străinătatea deranjau, la care s-au adăugat şi alte necazuri, în principal, suferind foarte mult atunci când, dintr-o eroare judiciară, soţia sa Silvia a fost judecată şi condamnată, fiind trimisă la Canal. În 1950 se îmbolnăveşte de o boală gravă de plămâni, care-l va chinui timp de 17 ani.

În anii ’50 şi ’60, deşi n-a fost complet neglijat, scrierile sale mai vechi au ajuns mai greu la cititori. Abia în 1957 îi este reeditată o primă carte, în Colecţia Cutezătorii, *Lacul de elefanţi,* iar în 1958, în aceeaşi colecţie a Editurii Tineretului, i se tipăreşte cartea *Monştrii apelor.* Ambele cărţi au fost revăzute şi completate de autor.

În anul 1959, Mihai Tican Rumano donează muzeului din Câmpulung un număr de 170 de tablouri (azi sunt 247, dna Silvia Tican şi scriitorul donând ulterior şi altele), în ulei, acuarelă, tuş şi cărbune, de pictori români, şi 27 de sculpturi. La Berevoieşti, locul de naştere al scriitorului, a înfiinţat un muzeu de artă plastică rurală, donând 174 de tablouri.

În 1964, are loc o întâlnire impresionantă, la sediul Guvernului Român, a împăratului Haile Selassie cu Mihai Tican Rumano. S-au îmbrăţişat şi şi-au spus vorbe frumoase (în spaniolă), ca doi vechi prieteni.

Postum, în 1969, la Editura Ştiinţifică apare volumul *La vânătoare în Congo,* iar în 1971, Editura Sport-Turism publică postum volumul *Hoinărind prin ţară.*

În afara includerii în volume antologice de călătorii a unor capitole din cărţile marelui scriitor, nu găsim pentru această perioadă decât evocări sumare (în scris sau radiofonice) despre Mihai Tican Rumano.

După 1989, situaţia este şi mai dramatică. Scriitorul Valeriu Borda va publica volumul *Pe urmele lui Mihai Tican Rumano,* în 1992, iar în 2003, Costea Mănoiu publică volumul memorial (110 ani de la naşterea scriitorului) *Mihai Tican Rumano.*

Singura instituţie care l-a promovat constant pe Mihai Tican Romano este Societatea Cultural-Ştiinţifică cu acelaşi nume, înfiinţată în 1971 la Berevoieşti. Ea este cea care a organizat şi organizează manifestări culturale dedicate consăteanului lor. Tot la iniţiativa acestei organizaţii, în 2004, şcoala în care a învăţat scriitorul a primit numele de „Mihai Tican Rumano”.

Societatea Cultural Ştiinţifică este singura care a sprijinit apariţia a două cărţi (*Vraja Africii* şi *Sub soarele Africii răsăritene*), singurele volume din opera lui Mihai Tican Romano publicate în anii aceştia.

În 1950, scriitorul, ziaristul şi exploratorul Mihai Tican Rumano contractase o boală incurabilă de plămâni (cord pulmonar), care-l va chinui până la moarte. A decedat în dimineaţa zilei de 20 martie 1967, la orele 5 şi 15 minute, în locuinţa sa din Cotroceni (str. Dr. Leonte, nr. 11). În ziarul *România Liberă*, nr. 6974 din 21 martie 1967, la rubrica „Decese”, s-a scris: „Avocat Sylvia Elena Tican, soţie, Dr. Antonio şi Doina–Victoria Tican cu fetiţa lor, copii şi nepoţi, împreună cu familiile înrudite, anunţă încetarea din viaţă, după o lungă şi grea suferinţă, a scumpului lor MIHAI TICAN-RUMANO, scriitor. Înhumarea – miercuri 22 martie 1967, ora 17, Cimitirul Belu, serviciul religios făcându-se la domiciliul defunctului în str. Dr. Leonte, nr. 11, ora 16.”

→

Simion Stoilow, o emblemă a matematicii româneşti

Eufrosina OTLĂCAN

Simion Stoilow, al cărui nume îl poartă Institutul de Matematică al Academiei Române, este o personalitate uriaşă, şi nu doar pentru matematica românească, în care este creator de şcoală. Academician Simion Stoilow şi-a servit cu devotament ţara şi profesia, a ocrotit, cu toate mijloacele care i-au stat în putinţă, colegi şi tineri cercetători, a contribuit în mod esenţial la afirmarea internaţională a şcolii româneşti de matematică. Vom prezenta succint această mare personalitate, reliefând meritele ştiinţifice şi trăsăturile sale umane.

Simion Stoilow s-a născut în Bucureşti, la 2/14 septembrie 1887, şi s-a stins din viaţă la 4 aprilie 1961. Tatăl său, numit tot Simion Stoilow, colonel, participant la războiul de independenţă din 1877, a devenit apoi general al armatei române. Comandant o vreme al garnizoanei Craiova, s-a căsătorit cu craioveanca Olga, născută Greceanu. Familia a avut cinci copii: Olga, Paulina, Simion, Constantin şi Grigore.

Despre copilul Simion Stoilow, elev la Şcoala Obedeanu între anii 1895 şi 1899, apoi la Liceul Carol I din Craiova până în 1907, găsim documente în cartea biografică intitulată *Simion Stoilow,* scrisă de doi mari matematicieni români, Cabiria Andreian Cazacu şi Solomon Marcus.

Familia era una fericită până la moartea tatălui, în 1901. Căldura sufletească caracterizează legătura între toţi membrii familiei, pornită de la faptul că între părinţii celor cinci copii era o profundă afecţiune. Copilul Simion era alintat cu apelativul Miciu, aşa cum îşi semnează scrisorile către părinţi. Era un copil normal, nu arăta o precocitate anume, dar avea o curiozitate spontană în legătură cu tot ce vedea şi auzea. După obiceiul timpului, ca în orice familie înstărită, copiii aveau guvernantă de limba franceză sau germană. În familia Stoilow se vorbea mult în limba franceză, cele mai multe scrisori între membrii familiei sunt scrise în această limbă, de aceea erau familiarizaţi cu cultura franceză, pe care matematicianul Simion Stoilow o va redescoperi în anii următori, trăind la studii în Franţa.

În 1907, după bacalaureat, Simion Stoilow pleacă la Paris şi, renunţând la gândul de a se face inginer, se înscrie la Facultatea de ştiinţe a Universităţii Sorbona. Aici îi are profesori pe celebrii matematicieni Émile Picard, Henri Lebesgue, Émile Borel, Edouard Goursat şi Jaques Hadamard. După 3 ani îşi ia licenţa în matematici. În următorii 4 ani îşi termină teza de doctorat, dar, din cauza războiului, este concentrat în ţară, ca ofiţer, aşa că îşi va trece doctoratul după 2 ani, în iunie 1916.

Teza sa de doctorat, *Sur une classe de fonctions de deux variables définies par les équations linéaires aux derivées partielles,* este publicată de Editura Gauthier-Villars la Paris în acelaşi an 1916.

După obţinerea doctoratului, Stoilow se întoarce în ţară şi este ofiţer de geniu al armatei române, activ până la sfârşitul războiului, în 1918.

Ca matematician, sub influenţa lucrărilor de topologie pe care le lansau Fréchet, Hausdorff, Borel, Aleksandrov, Uryson, Luzin, Lebesgue, Denjoy, Stoilow abandonează tema tezei de doctorat şi desfăşoară activitate de pionierat în teoria topologică a funcţiilor analitice. Lucrarea sa de sinteză, *Leçons sur les principes topologiques de la théorie des fonctions analitiques,* este tipărită în colecţia *Monographies sur la théorie des fonctions,* Gauthier-Villars, Paris, 1938, şi este deseori citată de cercetătorii domeniului.

Ca autor, Simion Stoilow are 102 titluri publicate, între care 62 conţin contribuţii originale în cercetarea matematică, urmând apoi monografii, lucrări didactice, articole dedicate unor nume mari ale matematicii, precum Ţiţeica, Bolyai, Lobacevski, Lebesgue, S. Sanielevici, D. Pompeiu, David Emmanuel, Gh. Demetrescu, E. Borel, Alexandru Proca, sau lucrări despre gândirea matematică: axiomatica în matematica modernă, infiniţii mici. Între 1914 şi până la sfârşitul celui de Al Doilea Război Mondial, Stoilow avea 72 de lucrări, aproape toate cu rezultate noi în matematici, multe dintre acestea fiind publicate în reviste de specialitate din Franţa.

Despre opera matematică a lui Simion Stoilow, Cabiria Andreian Cazacu, membru de onoare al Academiei Române, a publicat *Sur l'œuvre mathématique de Simion Stoilow* în Lecture Notes in Mathematics, vol. 1013, Springer-Verlag, Berlin, 1983, şi volumul *Analysis and Topology,* dedicat memoriei lui Simion Stoilow, la World Scientific Publishers în 1998, iar împreună cu academician Solomon Marcus, în 1983, volumul *Simion Stoilow,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.

Creaţia ştiinţifică a lui Stoilow a impus imortalizarea numelui său în istoria mondială a ştiinţei, unde sunt înscrise: „teorema lui Stoilow", „teorema de descompunere Stoilow", „compactificarea Stoilow", „suprafeţele Iversen-Stoilow".

Marele aport al lui Stoilow rămâne creaţia sa întinsă în domeniul topologiei funcţiilor analitice. Introducând noţiunea de *transformare interioară,* Simion Stoilow pune în evidenţă proprietăţile structurale şi calitative ale funcţiilor analitice, cu ajutorul teoriilor topologice moderne şi face caracterizarea topologică a funcţiilor analitice. Caracterizarea topologică a suprafeţelor riemanniene făcută de Stoilow în baza noţiunii sale de transformare interioară, prezentată la Congresul internaţional al matematicienilor în 1936, la Oslo, a lăsat o puternică impresie asupra participanţilor. Teoremele şi noţiunile introduse de Simion Stoilow sunt frecvent citate de matematicieni străini.

Chiar înainte de Al Doilea Război Mondial, între 1931 şi 1937, realizările sale şi sintezele din domeniul teoriei topologice a funcţiilor analitice l-au făcut pe Simion Stoilow invitatul multor centre universitare europene. Astfel, în ianuarie 1931 ţine două conferinţe la Bruxelles, tratând aspectele moderne ale noţiunii de funcţie; în februarie 1931 ţine şase lecţii la Sorbona, iar în martie, în acelaşi an, are două conferinţe la Strasbourg, toate acestea fiind din domeniul proprietăţilor topologice ale funcţiilor analitice. În 1934, la primul Congres interbalcanic al matematicienilor, care a avut loc la Atena, Stoilow tratează subiectul *Topologia şi teoria funcţiilor.* Urmează conferinţele din 1937 de la universităţile din Hamburg, din Münster-Westfalia, din Amsterdam şi de la Societatea matematică polonă din Lwov. În acelaşi an mai are o conferinţă la Sorbona şi alte două la Bruxelles, iar în 1939 la Berlin.

Onorurile pe care le-a primit Simion Stoilow din străinătate sunt ilustrate şi de calitatea de membru al Societăţii matematice franceze, de membru de onoare al Societăţii matematice a Belgiei, de membru în comitetul de redacţie al revistei *Compositia matematica* din Amsterdam. În 1928 a primit Legiunea de onoare de la francezi.

→

Scriitorul a fost înmormântat la Cimitirul Belu, pe Aleea Scriitorilor, în parcela 116. Uniunea Scriitorilor a organizat festivitatea de înmormântare. Revistele *România literară* şi *Argeş,* ziarul *Secera şi ciocanul* din Piteşti, cotidienele din presa locală şi centrală au publicat medalioane evocatoare. La Berevoieşti, clopotele celor trei biserici au bătut în dungă, anunţând dispariţia marelui consătean. Cele 5 şcoli din comună şi-au întrerupt cursurile, iar cadrele didactice au evocat elevilor personalitatea lui Mihai Tican Rumano. În Câmpulung Muscel, în zilele de 20 şi 21 martie, au avut loc şedinţe cu preoţii, iar protopopul Gheorghe Dudu a cerut ca în ziua înmormântării scriitorului toate clopotele din bisericile din subordine să bată, anunţând tristul eveniment.

Câteva concluzii:

1. Mihai Tican Rumano a lăsat posterităţii 40 de volume de literatură, revitalizând prin ele un gen literar puţin cultivat în România: memorialul de călătorie, reportajul de explorare geografică, romanul de aventuri în ţinuturi îndepărtate. Cu cărţile sale, a adus bucurie şi dorinţă de a cunoaşte şi alte zone ale globului la milioane de cititori din întreaga lume.

2. Mă întreb: dacă şi azi citim cu plăcere *În căutarea lui Livingstone* de Henry Stanley, oare nu vom gusta cu aceeaşi plăcere cărţile de călătorie ale lui Mihai Tican Rumano? Nu e cazul să le reedităm?

3. Sute de articole publicate în presa spaniolă şi alte câteva sute publicate în limba română ne aduc la zi trăiri, evenimente şi elemente de cultură văzute şi experimentate de autor, reprezentând exemple de viaţă pline de pitoresc şi învăţăminte şi în zilele noastre.

4. Toţi cei care s-au documentat despre viaţa şi opera lui Mihai Tican Rumano au constatat că biografia marelui scriitor are multe neclarităţi (pete albe). Este de datoria noastră ca aceste aspecte să se clarifice. Totodată, va fi un subiect de studiu pentru cei ce caută subiecte de acest gen, de tipul „detectiv".

5. Prezentul articol, prin dimensiune şi abordare, nu poate clarifica exhaustiv viaţa şi creaţia lui Mihai Tican Rumano. Este însă un semnal de alarmă, atrăgând atenţia că a fost neglijată o mare personalitate a Argeşului şi Muscelului şi a literaturii române. Se impune, de urgenţă, o investigare atentă a vieţii şi creaţiei acestui scriitor de către persoane specializate: biografi, istorici şi critici literari, antropologi, etnografi ş.a. Şi, în primul rând, este absolut necesară reeditarea operei marelui scriitor Mihai Tican Rumano.

Bibliografie

1. Valentin Borda, *Pe urmele lui Mihai Tican Rumano,* Ed. Albeona, 1992.
2. Ion D. Amzică, *Depănând amintiri... cu Mihai Tican Rumano*, Ed. Ars Docendi, 2016.
3. www.socmtr.ro – Societatea Cultural-Ştiinţifică Mihai Tican Romano.
4. Wikipedia – Mihai Tican Rumano.
5. Adrian Săvoiu, *Scrinul cu amintiri,* Ed. Ars Docendi, 2005.
6. Ion M. Dinu, *Oameni de seamă ai Argeşului,* Ed. Tiparg, 2006.
7. www.socmtr.ro – Tabel cronologic de învăţător şi licenţiat în istorie Gheorghe Caramelea.
8. Rev. *Secolul XX*, nr. 2/1962, Evocare Mihai Tican Rumano.
9. Rev. *Magazin*, nr. 398/22 mai 1965, Călătorie în jurul lumii.

In memoriam

Am separat activitatea ştiinţifică a lui Simion Stoilow dinaintea anului 1945 pentru a înţelege de ce funcţionarea sa ca ambasador al României la Paris, între anii 1946-1948, a fost benefică imaginii ţării noastre în lumea occidentală, imagine grav avariată de urmările împărţirii Europei la sfârşitul celui de Al Doilea Război Mondial. Am mai făcut această disjuncţie şi pentru a se înţelege că afirmarea valorii matematicianului nu a depins de opţiunea sa politică, pe care şi-a manifestat-o cu mult timp înainte de instaurarea puterii comuniste în România.

România antebelică îi recunoaşte meritele, alegându-l în 1936 membru corespondent al Academiei Române, iar în 1948 devine membru titular. În 1934 fusese decorat cu „Meritul cultural pentru ştiinţă”.

Mai târziu, în 1946, Simion Stoilow va primi Steaua României cu grad de mare ofiţer, în 1948, Steaua RPR clasa a II-a, după care, în 1952, Steaua RPR clasa I. În 1954 primeşte Premiul de Stat clasa I şi Ordinul 23 August clasa a III-a. A fost membru al Comitetului de conducere al Asociaţiei Oamenilor de Ştiinţă, afiliată la Federaţia Mondială a Oamenilor de Ştiinţă, dar şi deputat în Marea Adunare Naţională.

Participarea matematicianului Stoilow la reuniuni ştiinţifice internaţionale a continuat după încheierea războiului. În timpul misiunii sale la Paris, ambasadorul României răspunde invitaţiilor care îi sunt adresate. Astfel, în 1947 ţine trei conferinţe la Sorbona despre anumite clase de suprafeţe Riemann şi funcţiile care le corespund. În acelaşi an are o conferinţă la Facultatea de ştiinţe din Montpellier, iar în ultimul an al misiunii sale de ambasador al României la Paris, în 1948, ia parte la al VI-lea Congres al matematicienilor polonezi, cu comunicarea *Asupra suprafeţelor lui Riemann cu frontieră nulă.*

Şi în anii următori, prezenţa sa în viaţa ştiinţifică internaţională este considerabilă. În 1950 participă la Budapesta la primul congres al matematicienilor unguri, în 1956 la Congresul matematicienilor austrieci şi are o conferinţă la Institutul „Henri Poincaré” din Paris. În 1957 are 6 conferinţe la Roma, conferenţiază la Helsinki şi Berlin, iar în 1960 la Paris, Strasbourg şi Innsbruck.

Graţie prestaţiei pe care Stoilow a avut-o ca ambasador la Paris în anii 1946-1948, cel puţin în cercurile culturale franceze s-a creat o atmosferă prietenească faţă de ţara noastră. Astfel, între 16 noiembrie şi 7 decembrie 1955 au loc „Zilele prieteniei franco-române”, cadru în care Simion Stoilow reia contactul cu cercurile ştiinţifice şi culturale franceze: organizează spectacole de gală în care actori români joacă I.L. Caragiale şi M. Sadoveanu în limba franceză, se cântă muzică de Enescu, Sabin Drăgoi, Ion Dumitrescu. Iar acestea au loc în condiţiile în care Asociaţia France-Roumanie nu era încă recunoscută de direcţia relaţii culturale din Ministerul de Externe francez. În această perioadă Stoilow are trei conferinţe de presă la Casa ziariştilor, iar la Sorbona conferenţiază despre rezultatele noii generaţii de matematicieni români şi pledează pentru al IV-lea Congres al matematicienilor români, care va avea loc între 27 mai şi 4 iunie 1956. Participarea atâtor somităţi ale matematicii mondiale la congresul de la Bucureşti se va datora, în parte, şi implicării profesorului Stoilow. În 21 noiembrie 1955 este invitat la şedinţa Academiei de Ştiinţe din Paris, unde marele Jaques Hadamard prezintă trăsăturile esenţiale ale operei ştiinţifice a lui Simion Stoilow.

Activitatea didactică a lui Simion Stoilow începe imediat după reîntoarcerea sa în ţară ca doctor în matematici de la Paris şi după încheierea războiului. Docenţa în analiză matematică o obţine în 1919 la Universitatea din Iaşi, iar în 1920 este numit conferenţiar de algebră superioară la Facultatea de ştiinţe din Iaşi. În decembrie 1921 este trecut conferenţiar de analiză matematică la Facultatea de ştiinţe din Bucureşti, iar la 1 aprilie 1923 este numit profesor titular de teoria funcţiilor şi algebră superioară la Facultatea de ştiinţe a Universităţii din Cernăuţi, unde este şi decan în anii 1925-1926 şi 1932-1939. La această universitate, unde a fost profesor titular timp de 16 ani, a organizat Biblioteca Seminarului matematic, fără nicio subvenţie, a completat colecţiile şi a adus cărţi noi. A fost singurul profesor român la această universitate, până când a reuşit să obţină încadrarea prin concurs a unui profesor la catedra de geometrie.

În 1939 trece profesor de analiză la Politehnica din Bucureşti, ca succesor al lui Gheorghe Ţiţeica, iar din decembrie 1941 devine profesor la catedra de teoria funcţiilor a Universităţii din Bucureşti, fiind succesor al lui Dimitrie Pompeiu. Din februarie 1961 şi până la decesul său în 4 aprilie 1961, Simion Stoilow este profesor onorific al Universităţii din Bucureşti.

Impactul puternic pe care l-a avut personalitatea lui Simion Stoilow asupra învăţământului şi cercetării matematice a fost benefică, uneori chiar salvatoare, punându-şi amprenta asupra a zeci de ani care au propulsat matematica românească pe culmi ale aprecierii pe toate meridianele lumii. Citez frazele cu care, în 1945, Stoilow caracteriza viaţa universitară din ţară, punându-ne şi întrebarea: de ce ne-am întors azi, în anii 2000, la această tristă situaţie? „Învăţământul universitar este destinat să formeze oameni de ştiinţă, adică cercetători ştiinţifici şi specialişti tehnicieni în ramurile de activitate intelectuală. Din nefericire, la noi calitatea de intelectual a ajuns treptat să se confunde cu aceea de posesor al unei diplome de licenţă, iar aceea de om de ştiinţă cu posesia unei diplome de doctorat.” Citatul este din interviul pe care i l-a luat profesorului Stoilow ziarul *Semnalul* ([2], pp. 252-253).

MANASTIREA CIOCANU, fondată de primul prefect al Câmpu-Lungului la 1610

O susţinută activitate ştiinţifică şi de îndrumare, coordonare, susţinere a cercetării matematice şi a matematicienilor, o depune profesorul Simion Stoilow la Institutul de Matematică al Academiei Române. Lui i se recunoaşte meritul de a fi creat Şcoala românească de teoria funcţiilor. Începuturile se consideră a fi în 1950, anul înfiinţării seminarului ştiinţific la Institutul de Matematică al Academiei Române.

În legătură cu poziţia de director al Institutului de Matematică, vom vorbi şi despre virtuţile de OM ale profesorului Simion Stoilow, cele prezentate mai jos având două surse: pe de o parte, cartea *Simion Stoilow,* citată mai sus [2], iar, pe de altă parte, cartea de amintiri ale secretarei Institutului de matematică, semnată D. Nistor Teodosiu, intitulată *Poveste la Institutul de Matematică* [4].

Din mărturiile încredinţate tiparului de „doamna Luiza”, în calitatea sa de secretară a Institutului de matematică, încă de la înfiinţarea acestuia în 1949, citez: „Domnul profesor Stoilow este prezent zilnic la institut. Domnia Sa ne aduce siguranţă, încredere. [...] Institutul este ocrotit de domnul profesor Stoilow, fiind o enclavă în care ne simţim în siguranţă, unde nu are ce căuta influenţa partidului, dar care are un cuvânt greu de spus pentru buna desfăşurare a cercetării matematice. Domnul profesor Stoilow are ca principală preocupare promovarea şi apărarea tinerilor cercetători care constituie viitorul în rezolvarea temelor impuse de institut” ([4], p. 54).

Intervenţia profesorului Stoilow la organele superioare de partid şi de stat le salvează situaţia profesională şi uneori este chiar vitală pentru matematicienii Nicolae Ciorănescu, Petru Caraman, Liviu Solomon, Ion Cernătescu, Dan Barbilian, Victor Vâlcovici. Presiunea politică era atât de mare, încât se cerea înlăturarea din învăţământ şi cercetare a acestor vârfuri ale ştiinţei româneşti şi se mergea până la ameninţarea cu desfiinţarea institutului. Profesorul Stoilow iese învingător, salvându-şi colegii şi cu aceasta ştiinţa românească. Iar corectitudinea, omenia, spiritul de dreptate, îl determină pe directorul Institutului de matematică să-şi folosească cu dârzenie influenţa şi să păstreze în rândul personalului administrativ persoane de mare valoare intelectuală, care ar fi fost strivite de tăvălugul politic. Preiau din textul cărţii citate mai devreme ([4], pag. 147): „Profesorul Stoilow are o înaltă distincţie intelectuală şi o privire plină de blândeţe, care te înconjoară luându-te sub înalta sa protecţie. În faţa personalităţii sale, toate se află sub semnul păcii şi al bunei înţelegeri.”

Ca deputat în MAN, din partea circumscripţiei electorale Dorobanţi – Bucureşti, autorii C. Andreian Cazacu şi S. Marcus observă, studiind arhiva personală a lui Simion Stoilow, solicitudinea deputatului faţă de dorinţele electoratului: urmărea personal desfăşurarea lucrărilor de construcţii, de canalizare, pavarea străzilor, amenajarea spaţiilor verzi, reţeaua comercială, extinderea claselor la licee, creşterea numărului de elevi, făcea memorii şi intervenţii la forurile în cauză pentru problemele ridicate de cetăţeni. În schimb, niciodată Simion Stoilow – academician, deputat în MAN, fost ambasador, fost rector al Universităţii din Bucureşti şi fost decan al Facultăţii de matematică şi fizică, nu s-a prevalat de niciuna dintre aceste situaţii şi relaţii pentru a rezolva o problemă personală sau a dobândi vreun avantaj: „Acesta era Stoilow”.

În 1983, C. Andreian Cazacu şi S. Marcus scriau: „Stoilow s-a preocupat intens şi într-o bună măsură a reuşit să-i apere pe unii oameni de ştiinţă de anumite excese şi abuzuri ale acelei perioade atât de contradictorii din anii care au urmat celui de Al Doilea Război Mondial. A ştiut să lupte contra tuturor fenomenelor de demagogie care, prevalându-se de unele lozinci ale momentului, promovau incompetenţa şi nonvaloarea.” Şi, aceiaşi autori ([2], pag. 39): „Filtrate printr-o cultură superioară, trăsăturile psihice şi morale ale mamei sale au devenit la Stoilow concretizarea unei probităţi şi rectitudini care-l situează printre cele mai de seamă conştiinţe morale ale întregii noastre istorii de după Primul Război Mondial”.

Revenind acum la moştenirea lăsată de Simion Stoilow – matematicianul, mai citez din cartea celor doi iluştri matematicieni: „Seminarul ştiinţific înfiinţat de Stoilow la Institutul de matematică este în continuare viu, datorită acestor elevi ai săi şi datorită elevilor elevilor săi. Mari specialişti ai teoriei funcţiilor, ca R. Nevanlina şi L.V. Ahlfors, au elogiat activitatea românească în acest domeniu, iar unul dintre ei a numit Bucureştiul capitala mondială a teoriei funcţiilor de variabilă complexă. De asemenea, un seminar românofinlandez, care are loc periodic, continuă tradiţia de colaborare statornicită de profesorul Stoilow cu matematicienii finlandezi.”

În 1993, Mihai Drăgănescu, referindu-se la perioada 1964-1974 pentru Academia Română, spunea că aceasta „a fost, în general, o perioadă marcată de un anumit reviriment naţional şi cultural, [...] sub o supraveghere atentă sub care era permis totuşi un anumit dialog cu puterea” ([3], p. 159). Totuşi, trebuie să menţionăm că lupta pentru normalitate, bătălia cu puterea pentru ca ştiinţa şi cultura să poată dăinui, fusese începută de acad. Simion Stoilow, care realizase independenţa cercetării matematice la unul dintre institutele Academiei Române, unde făcuse să existe o bibliotecă bine înzestrată, relaţii ştiinţifice cu lumea liberă şi impusese respect faţă de creatorii domeniului.

Bibliografie

[1] G.Şt. Andonie, *Istoria Matematicii în România,* vol. 2, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1966, pp. 60-79.

[2] C. Andreian Cazacu şi S. Marcus, *Simion Stoilow,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983.

[3] M. Drăgănescu, *Eseuri,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1993.

[4] D. Nistor Teodosiu, *Poveste la Institutul de Matematică,* Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2008.

Niculae Gheran în oglinda corespondenţei (XI)

Rodica LĂZĂRESCU

...Ori în foarfeci să ne tăiem!
(Aurel Rău)

Extrem de meticulos, Niculae Gheran îşi păstra „lada cu epistole” atent ordonată alfabetic, scrisorile fiecărui expeditor fiind adunate fie într-un plic, fie prinse cu o banderolă de hârtie, în ambele cazuri având înscrise numele şi câteva date despre expeditor sau despre relaţiile cu respectivul corespondent.

Aşa se întâmplă şi cu cele două „epistole” (una şi jumătate!) primite de la poetul („cel mai mare poet în viaţă al Transilvaniei”, după cum îl numeşte Gheorghe Grigurcu), prozatorul, eseistul, traducătorul Aurel Rău.

Din puţinătatea înscrisurilor, se poate desluşi totuşi întâmplarea unui „război al foarfecii”, derulat cel mai probabil la finele lui 1984 ori începutul lui 1985, an în care urma să se marcheze centenarul naşterii lui Rebreanu.

Aşadar, mai întâi banderola de punere în context:

Aurel Rău: Poet – redactor-şef la „Steaua”

Ca editor, l-am ajutat să publice o antologie din lirica universală; a fost apoi în situaţia ingrată de a nu-mi publica un articol, solicitat de revistă şi refuzat de cenzură. (A fost scânteia care m-a făcut să scriu vol. *Tânărul Rebreanu,* căci articolul în cauză a devenit introducerea cărţii.)

Iată şi scrisoarea redactorului-şef care încearcă să justifice „situaţia ingrată” în care s-a aflat:

[1]
[Cluj] 26 martie 1985
Dragă Domnule Gheran,
Nu pot uita întâlnirea noastră plăcută năsăudeană, după cum nu uit nimic din ce vă luminează prin nobila muncă întru Rebreanu şi vă aduce atâtea merite. De aceea nu vreau să văd decât un semn al aceleiaşi mari scrupulozităţi, în aparenţe de orgoliu, netransilvănean, a scrisorii în care vă amintiţi de paşii noştri între Pripas şi Jidoviţa.

Evident am dat curs preferinţei Dvs., exprimate când v-am spus că neştiind că aţi încredinţat redacţiei noastre un capitol de carte, şi încă liminar, am lăsat deoparte o jumătate de pagină care părea o parantează, şi am indicat să se reculeagă textul întreg, să nu se mai poată vorbi de „foarfece” în sensul peiorativ cunoscut, şi toate ar fi fost pe bune, când… din locul unde se poartă sensul pe care mi-l atribuieşti al foarfecii m-am pomenit cu un telefon care se suprapunea alternativei unice propusă de scrisoare. Pe motivul că în câteva alte publicaţii, între ele „Tribuna” şi recent „Flacăra”, în loc să discute opera aduc în prim[-]plan certurile din familiile rebreneşti, să-l rugăm şi pe cel care a dovedit în mai înalt grad dragoste pentru măreţia creaţiei întemeietorului romanului românesc modern să ne dea altceva. A trebuit în acest fel să scot textul, care se afla spre faza de „intrare în maşini”, şi vă repet invitaţia de a privi peste mărunţişuri, de a ne trimite câteva din capitolele cărţii, pe care le veţi găsi mai potrivite pentru o premieră revuistică – niciun cuvânt urmând a nu fi clătinat din locul său.

Vă doresc deplina împlinire a încoronării pe care o meritaţi din plin, a unei munci de cercetare şi exegeză exemplare, şi pe care cititorii sunt îndreptăţiţi s-o aştepte şi s-o aibă pe masa lor între cărţile frumoase.

Cu neclătinate vechi bune sentimente,
Aurel Rău
[Dest.] Niculae Gheran 74502 Bucureşti str. Stejarului, nr. 34, Bl. 25, Sc. 1, et. 10, ap. 42
Exp. Aurel Rău, Pţa Victoriei, 19 3400 Cluj-Napoca

În fine, deznodământul din care se poate deduce justeţea acelei ziceri cu şutul în dos şi pasul înainte! După numai un an, *Tânărul Rebreanu* iese de sub tipar şi ajunge şi pe masa redactorului-şef de la *Steaua* clujeană. Acesta îi mulţumeşte autorului printr-o carte de vizită (hârtie reciclată, având în vedere că datele – adresa şi numărul de telefon –, nemaifiind de actualitate, sunt anulate prin tăierea cu o linie), expediată prin poştă, la data de 20.03.1986, conform ştampilei Tranzit Cluj-Napoca:

[2]
Mulţumiri, sincere, mari felicitări pentru cartea Rebreanu. Cât despre piatră, s-o-ntorc frumos: v-aţi luat una de pe inimă şi Domniei voastre, încheind, presupun, întregul manuscris, într-un timp record. Vă doresc din inimă să vă bucuraţi de realizare şi să duceţi lucrul mai departe!
[Dest.] Dlui Gheran Niculae Bucureşti str. Stejarului, nr. 34, Bl. 25, Sc. 1, et. X, ap. 42, Sect. V [sic!]
Exp. Aurel Rău, Pţa Victoriei, 19 3400 Cluj-Napoca

O întâmplare ca oricare alta dintre miile cu care e presărată viaţa literară! S-ar încumeta cineva să scrie o istorie a literaturii prin… mărunţişuri? Sau prin bârfe? Credeţi că s-ar mai plânge vreun scriitor că *nu figurează* în respectiva lucrare?

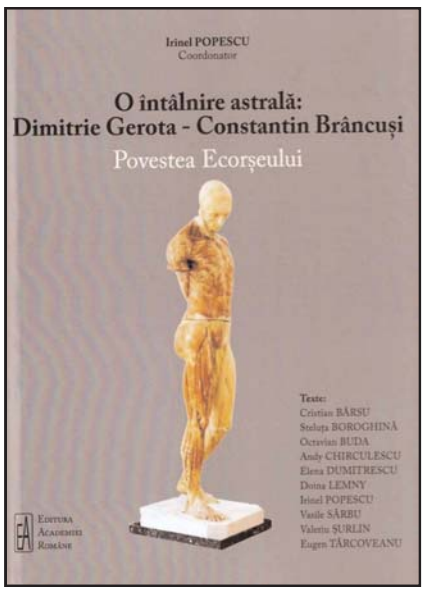
(Din volumul 2, în pregătire, *Niculae Gheran în oglinda corespondenţei*)

Ecorşeu

Sever VOINESCU

În 1902, tânărul Constantin Brâncuşi absolvea Şcoala Naţională de Arte Frumoase din Bucureşti cu o lucrare realizată sub îndrumarea doctorului Dimitrie Gerota, profesorul de anatomie al Şcolii. Lucrarea, al cărei original poate fi văzut la Universitatea de Arte din Bucureşti, alte câteva variante aflându-se la Craiova, Iaşi şi Cluj, este cunoscută lumii sub numele *Ecorşeu* şi suscită, de decenii, un interes constant. Cum ştim, ecorşeul (de la franţuzescul *écorché,* adică „jupuit”) este o reprezentare desenată sau sculptată, în tot sau în parte, a aparatului muscular al unui om fără piele. Evident, ecorşeul este util deopotrivă celor care studiază medicina şi celor care studiază artele plastice. Sigur că dr. Gerota a avut în intenţie să obţină un material didactic de bună calitate. Sub îndrumarea lui, însă, Brâncuşi a livrat mult mai mult, căci ecorşeul brâncuşian este o adevărată operă de artă.

Ecorşeul merită pe deplin să fie cercetat monografic, nu doar ca una dintre lucrările de început ale marelui sculptor, dovadă că s-au scris deja cărţi şi articole despre această lucrare. Recenta apariţie editorială *O întâlnire astrală: Dimitrie Gerota – Constantin Brâncuşi. Povestea Ecorşeului* (Editura Academiei Române, 2023) completează bibliografia *Ecorşeului* devenind, de acum înainte, o lucrare inevitabilă pentru oricine va dori să continue studiul lucrării brâncuşiene. Coordonată de eminentul chirurg Irinel Popescu (care mărturiseşte că ideea volumului i-a venit după un şir de discuţii cu regretatul său coleg academician, Răzvan Theodorescu), *O întâlnire astrală*... adună contribuţii ale unor istorici şi critici de artă de primă mână, medici, anatomişti, istorici ai medicinei – nume importante în disciplinele lor. Doina Lemny (cel mai bun „brâncuşiolog” al momentului), Elena Dumitrescu (lector la Departamentul de Sculptură din cadrul UNARTE), împreună cu medicii Vasile Sârbu, Andy Chirculescu, Octavian Buda, Valeriu Şurlin, Steluţa Boroghină, Eugen Târcoveanu şi Cristian Bârsu (universitari importanţi în cadrul universităţilor de medicină din Bucureşti, Craiova, Iaşi) dau consistenţă acestei cărţi, aducând, fiecare, perspectiva sa asupra *Ecorşeului.*

Poate că meritul principal al acestei cărţi este că, privind *Ecorşeul* în detaliu, cu un ochi artistic (cel stâng, de bună seamă) şi cu un ochi de anatomist (cel drept, desigur) ajungem să vedem o prietenie pe care biografii artistului au menţionat-o mereu, căci a fost cu adevărat importantă pentru devenirea lui Brâncuşi. Întâlnirea dintre Constantin Brâncuşi şi Dimitrie Gerota merita de mulţi ani o atenţie aparte şi poate că această carte va fi doar primul rod al acestei atenţii, pentru că multe altele mai sunt de spus. În fond, avem o prietenie dintre doi oameni (bine, olteni, hai să subliniem asta cu un zâmbet) care au marcat pentru totdeauna domeniile lor. Despre rolul pivotal al lui Brâncuşi în sculptura modernă nu e cazul să mai vorbim – este, deja, un fapt notoriu. Despre Dimitrie Gerota, însă, publicul larg nu ştie multe.

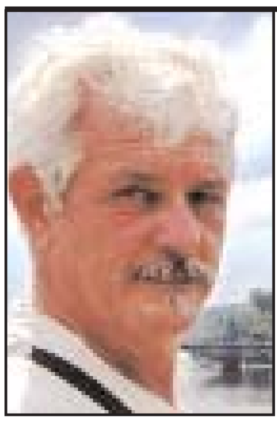
Dimitrie Gerota (n. 1867) a fost un medic excepţional, pionier la scară mondială al cercetărilor sistemului limfatic şi al aparatului renal. El a descoperit ceea ce se cheamă acum, în absolut toate atlasele de anatomie ale lumii, „fascia Gerota”, adică o fascie de ţesut elastic care susţine, anterior, rinichiul. La vremea acestei descoperiri, comunicată într-un articol ştiinţific publicat în 1895 într-o revistă germană, anatomiştii credeau că rinichiul este susţinut doar de o fascie renală posterioară. Mai mult, Gerota a demonstrat că ambele aceste fascii susţin împreună rinichiul, separând, în acelaşi timp, grăsimea perirenală de cea pararenală. Importanţa acestei descoperiri pentru chirurgia rinichiului este de la sine evidentă chiar şi neofiţilor. Iar dovada acestei importanţe în anatomie derivă din faptul că, deşi doar descrierea fasciei anterioare aparţine lui Gerota, în tratatele şi atlasele de specialitate întreaga fascie renală, şi cea anterioară şi cea posterioară, poartă numele doctorului român.

Cel mai probabil, dr. Gerota l-a cunoscut pe Brâncuşi la recomandarea tatălui său, preot la marea Biserică craioveană „Madona Dudu”. Gerota a rămas prieten cu Brâncuşi până la moartea sa, în 1939. O serie de fotografii publicate în carte, făcute în 1937 (Brâncuşi se afla în România pentru ansamblul de la Târgu Jiu), îl arată pe sculptor vizitându-l pe doctor la casa acestuia din Săftica şi căldura relaţiei lor este evidentă.

Interesant este că, în acea epocă, singurul mod de a transmite cunoştinţe anatomice erau desenul şi sculptura – de aici importanţa ecorşeelor. Aşa se face că anatomiştii erau, încă la începutul veacului XX, iscusiţi desenatori. Gerota nu făcea excepţie. Pe de altă parte, e limpede de ce la şcolile de arte se studia anatomia – la noi, Theodor Aman, fondatorul primului aşezământ de învăţământ superior artistic la 1864, a pus anatomia în corpul materiilor obligatorii de la începutul studiilor încă de la începuturi. Faptul că un medic de talentul doctorului Gerota a devenit, imediat după întoarcerea de la studiile pe care le-a făcut la Paris şi Berlin, profesorul de anatomie al Şcolii Naţionale de Arte Frumoase de la Bucureşti nu e deloc surprinzător.

→

Cărţi şi autori

Oameni de foc din Ţara de Piatră

Mihai POSADA

Dacă distinsul universitar român, critic literar, eseist şi prozator Adrian Dinu Rachieru, autorul *Cuvântului de însoţire* (text îndeobşte cunoscut până nu demult ca prefaţă ori cuvânt-înainte) la volumul *Transilvania: lacrimi şi cruci* (Cluj-Napoca: Şcoala Ardeleană, 2023), îl prezintă pe Radu Matei Todoran ca „om de carte (are un doctorat în management, în 2009) şi om de lume [care] revine la dragostea dintâi, epicizând funambulesc, dovedindu-se, în spaţiul transilvan, un talentat fantasmolog în efervescenţă" (p. 11), comentariul dumisale critic nu ne previne şi asupra impactului sufletesc pe care fantasmologia povestitorului albaiulian o exprimă curat, limpede, franc, pentru cititorul de limbă românească şi, cu efect sporit, pentru acela cu rădăcini transilvane. Ceva mai către miezul intenţional al nuvelelor lui RMT trimite simpla citare a unui titlu de studiu al istoriei românilor, deloc străin autorului nuvelelor în discuţie: *Transilvania, starea noastră de veghe*, semnat de academicianul Ioan-Aurel Pop, volum apărut la aceeaşi Editură Şcoala Ardeleană, în anul 2016. De altfel, prozele lui Radu Matei Todoran, deşi pot părea excentrice, bizare, extravagante pentru neiniţiaţi ori pentru cei refractari *paideumei* (Leo Frobenius) naţionale, se cuvine menţionat că ele sunt ancorate în cel mai real «strat al mumelor» Transilvaniei, cum ar spune Blaga. Fireşte, peste durerea şi suferinţele istorice, lacrimile prozatorului sunt învăluite în scutecele fantasmagorice ale mitologiilor ancestrale, aşa cum le-a primit moştenire de la strămoşi, dând savoare prozelor cărţii. Esenţiale mi se par nu atât lăudabila fantasmologie românească ce înrămează naraţiunea, cât *lacrimile şi crucile* menţionate în chiar titlu, de autorul însuşi. Pentru că nu este nimic condamnabil în respectul lui Radu Matei Todoran pentru neamul din care face parte, cum nu trebuie nimic ascuns din exaltarea aparent romanţioasă a realităţii istorice trăite de populaţia moţilor care îi venerează pe Crăişorul Horea şi pe Iancu, la fel cum Bucovina şi toată Moldova îl au viu în sufletele lor pe Sfântul Voievod Ştefan cel Mare.

Încă de la prima piesă a cărţii, *Despicata,* autorul întră adânc în mitologia şi deopotrivă în realitatea dramelor locului de dârză însemnătate şi rememorare a Ţării de Piatră din inima Munţilor Apuseni – lamură a zbuciumatei istorii de jertfă şi suferinţă a românilor din Ardeal.

Există o *Despicata* lângă Buceş, în judeţul Alba. Numele „băii" – minei aurifere *Despicata,* în care este găsit „un filon de aur curat ca o lacrimă de înger" (p. 21) – face referire la zona Câmpeni-Abrud cu multiplele sale Detunate amprentate dramatic de-a lungul veacurilor trecute: Detunata Goală sau Orga de piatră a Apusenilor, ori Detunatele, minuni de piatră ale unui ţinut protejat ca rezervaţie geologico-botanică, în suprafaţă de 24 de hectare, al Munţilor Metaliferi (vezi şi povestirea istorică a lui Francisc Păcurariu, apărută la ESPLA în anul 1957: *Furtună sub Detunata*). Aşa cum există şi *Pietrele Vorbitoare*, pomenite de RMT (p. 24) şi invocate într-un volum de versuri de prietenul Dumitru Mălin (*În munte, lângă piatra cântătoare*, Tipo Moldova, 2020). Apoi, o *Piatra Despicată,* lângă vestita Roşia Montană, precum şi *Vâlceaua Despicată* din Cheile Râmeţului. Legendele cu uriaşi încearcă să explice cumva, din vremuri străvechi, existenţa unor roci unice, nemaipomenite în zona *Despicata.* Iar miturile legate firesc de bogăţia în aur a locului abundă. Autorul exploatează filonul mitologic despre vâlvele băilor sau iele.

Radu Matei Todoran se foloseşte de mitologie numai atât cât îi cere uzanţa de *fantasy* a epicii contemporane, fără să omită că miza întregii culegeri de „nuvele", cum stă scris pe coperta întâi a volumului intitulat *Transilvania: lacrimi şi cruci,* este în esenţă aceea a însemnării întru neuitare a respectivelor momente-cheie ale istoriei româneşti din epoca Imperiului Austro-Ungar. Aceste momente istorice sunt împletite meşteşugit cu personaje-figuri de basm printre care: Vâlva, duh teluric temut, ori sufletele dintre lumi ale Blajinilor, sau Solomonarul, model etic – *om sfânt,* ce „nu minte, nu fură, nu primeşte pomană" (p. 23) şi cu figurile memorabile ale unor băştinaşi martirizaţi, deveniţi figuri de legendă, ca Horea, Cloşca, Crişan şi Avram Iancu.

MANASTIREA NAMAEŞTI, Biserica mare

***Despicata* e povestea** despre destinul unui „ales" al duhului locurilor, Vâlva Băii, care îl leagă cu jurământ: „Tu eşti alesul! Tu vei împlânta şapte cruci mari pe şapte vârfuri ale Apusenilor, vei ridica şapte biserici în cele mai credincioase sate din Ţara Moţilor şi vei construi şapte şcoli româneşti în cele mai urgisite aşezăminte moţeşti! Acesta-i legământul! Aşa să ne ajute Dumnezeu să facem lucrarea asta împreună" (p. 21-22). Sincretismul mitologiilor precreştine şi al doctrinei hristice este surprins judicios şi exploatat cu farmec epic şi nerenunţarea autorului la frumuseţea morală ce le incumbă. Aparenţa fantasticului în acţiunea de-o viaţă a eroului, prin transpunerea în realitate a unui ideal, fac din Mihu un simbol fondator, întemeietor, dacă nu al etnogenezei românilor, cu certitudine unul al rezistenţei de nezdruncinat în faţa celor mai devastatoare lovituri ale sorţii la adresa neamului moţilor din Apusenii Transilvaniei. Pentru că el, eroul ales ce găseşte aurul spre care îl conduce Vâlva, înţelege că „bogăţiile din inima muntelui sunt numai şi numai ale lor" (p. 21), ale moţilor, după cum ele aparţin şi Ţării de Piatră (vezi volumul *Ţara de Piatră,* al lui Geo Bogza apărut la 1962, în colecţia EPL-Biblioteca Pentru Toţi), adică trebuie cheltuite în folosul moţilor, locuitori ai Ţării de Piatră: „Aurul acesta nu e numai al nostru, ci şi al Ţării de Piatră! Ea ni l-a dat şi către ea se va întoarce prin credinţă şi iubire de oameni!" (p. 24). Astfel că aurul strâns în „trei luni de când săpau inima Despicatei" (p. 27) fu transformat întru împlinirea legământului între om şi Vâlvă: „S-au ridicat crucile, cele întru slava lui I[i]sus, s-au sfinţit bisericile cele noi, menite să stăvilească năvala greco-catolică şi care, sprijinită de împărăţie, încerca să înece credinţa străbună, s-au bătut fundaţii de piatră şi s-au ridicat şcoli româneşti acolo unde nemeşii unguri nici nu visau că românul va mai prinde vreodată rădăcină" (p. 28).

Fantasticul convieţuieşte firesc cu evenimentul cotidian devenit fapt istoric: „Din bulgărele de aur curat de la Despicata, pe care Mihu îl ascunsese în butoiul cu murături, Minodora turnase mici lingouri sclipitoare pe care i le-a dăruit Iancului într-o noapte când poposise la casa lor. Veneau vremuri grele! În Ţara de Piatră începuse revoluţia!" (p. 29). Nu întâmplător, volumul este dedicat: „martirilor români din Ardeal şi marelui erou Avram Iancu, «Patronul Omagiat al Anului 2024», când se împlinesc 200 de ani de la naşterea sa" (coperta a patra).

Femeia din Pustie, a doua nuvelă a cărţii, este povestea celor 40 de bărbaţi tineri, protestanţi pietişti, plecaţi cu o corabie ce părăseşte ţărmul britanic al Europei spre a se stabili în Pennsylvania, mânaţi de idealul de a construi „o lume nouă, una mai bună, mai apropiată de natură şi de Dumnezeu" (p. 33), în America, la Philadelphia, „pe paralela 40 latitudine nordică, aceeaşi pe care a fost ridicată şi antica Filadelfia din Asia Mică. Filadelfia, oraşul «dragostei frăţeşti», al prietenie! Un simbol al umanităţii!" (p. 34).

Acelaşi gust al împletirii şi al descifrării asemănărilor între străvechile mituri şi reactualizarea lor în istoria modernă – aşadar – şi aici. Nimic întâmplător în poezia reeditărilor simbolice, foarte pe gustul autorului. Eroul nuvelei, părintele Johann Kelpius, este un sas, fiu de preot luteran, rămas orfan de mic şi originar „de pe pământurile vechilor daci, din Transilvania" (p. 38); mai exact, din Denndorf/Daia, copil crescut de unchiul după tată, fost rector al *Şcolii din Deal* şi locatar al *Casei cu Cerb* în Schäβburg/Sighişoara. RMT rămâne, ca în majoritatea scrierilor sale, un documentarist bine informat, un îndrăgit al locurilor pe care le umple de seva naraţiunilor sale. Todoran expune detalii despre Frăţia Rosicruciană, ocultism, esoterism, alchimism; despre pietiştii luterani – doctrină şi ideal de veac XVII, Lumea Nouă de peste Atlantic atrăgându-i cu mirajul unui loc pe Pământ „unde răul nu prinsese încă rădăcini", aşa cum credeau cei 40 de „fraţi" pe care Johann Kelp, latinizat Kelpius, îi păstorea, după ce moştenise de la Maestrul său Jacob Zimmermann instrumente de studiu şi „conducerea mişcării pietiste sub numele de *Society of the Woman in Wilderness/Gesellschaft der Frau in der Wildnis* (*Societatea Femeia din Pustie*)" (p. 43). Cei 40 de fraţi ai societăţii pietiste Femeia din Pustie se stabilesc în cele din urmă „în nord-vestul aşezării Philadelphia" (p. 50), în apropierea unei comunităţi de emigranţi de origine germană: Germantown. Fantasticul este prezent: „un corb negru, uriaş", ca din Edgar Poe, se transformă în înger de lumină, ca un chezaş al frăţiei celor 40. Faptul miraculos se repetă, când frăţia prinde rădăcini în Lumea Nouă. Istoria pietistă pe pământ american continuă, abundentă în detalii cu personaje şi fapte, cu miezul unui crez umanist la vedere: „Pacea este crezul meu! Această trâmbiţă suflă pentru sufletul tuturor naţiunilor!" (subl. autorului, p. 56).

→

Dar la fel de interesant este şi că Brâncuşi – cel care va respinge carnalul formulând supremul dispreţ pentru sculptura excesiv anatomic-musculară a unui Michelangelo numind-o, legendar, „biftec" – a muncit serios şi cu pasiune pentru *Ecorşeu.* A petrecut multe ore în disecţii la Facultatea de Medicină, cel mai probabil a făcut mulaje ale diferitelor anatomii pe decedaţi, a schiţat mult şi a exersat, în ghips, destul. Încă o dovadă că, pentru a părăsi o direcţie care nu te mai mulţumeşte este necesar, mai întâi, să o cunoşti bine şi să o practici. Singura distanţare sănătoasă de ceea ce se constituie în tradiţie este *prin ea* şi nu *pe lângă ea*. Picasso a întors spatele desenului realist abia după ce a devenit unul dintre cei mai mari desenatori realişti din istoria artei. Cioran a spus că cititul cărţilor nu-l mai interesează abia după ce a citit imens, devenind unul dintre cei mai mari cititori ai veacului său. Brâncuşi a ajuns să dispreţuiască formula clasică, greco-renascentistă, abia după ce a atins o înaltă măiestrie în această manieră. Iar *Ecorşeul* este o primă dovadă!

Ecorşeul este o operă de artă, este, cum ziceam, mult mai mult decât material didactic, pentru că personajul jupuit are nu doar muşchi, ci, cumva, şi sentiment. Jupuitul, cum i se mai spune, e un personaj, nu o formă de ghips. Pare trist, abătut, poate melancolic, poate resemnat – exprimă, prin gestualitate şi atitudine, ceva esenţial în ordinea condiţiei omeneşti. Pare că se contemplă în timp ce ochiul nostru îl studiază. Sigur că el „se arată" într-un mod care face muşchii clar vizibili, dar se arată cumva, jupuit aşa, ca un animal de circ, trist. În acelaşi timp, el are o postură elegantă, amintind că omenescul ce se dezvăluie ochilor studioşi nu e o maşinărie de carne, ci o nobleţe.

În fine, nu vreau să închei acest articol [Publicat în *Dilema Veche* nr. 1033 din 25 ianuarie – 31 ianuarie 2024, n. red.] fără să observ că Editura Academiei, aflată pentru decenii într-o amorţeală împăienjenită, dă semne de revitalizare, regăsindu-şi rostul. Exact lucrări de acest gen ar trebui să publice, aşa cum Academia de asemenea lucruri ar trebui să se ocupe, mai des şi mai intens.

Cărţi şi autori

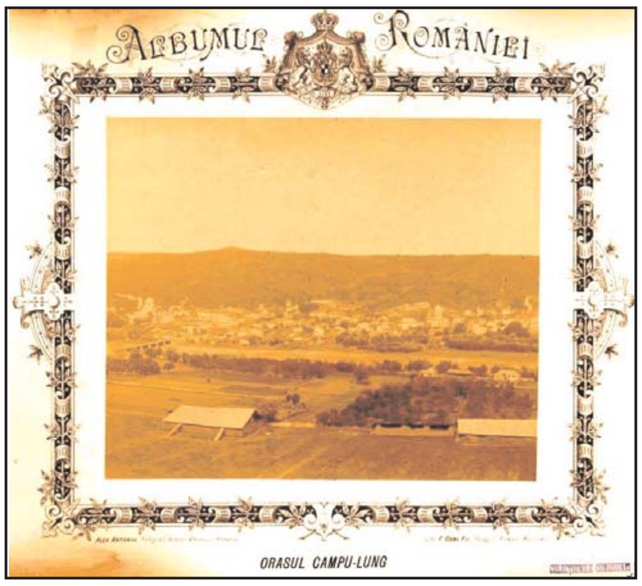
Nuvela e străbătură de atmosfera unor momente tainice ca din *Golem,* romanul lui Gustav Meyrink, din 1915, ori din *Pelerinul Kamanita,* al lui Karl Gjellerup, apărut la 1906. Moartea lui Johann Kelpius, ocultistul-alchimist, aduce pacea divină asupra cercetărilor sale ocultiste de-o viaţă, cu rezultate şi răspunsuri nepotrivite cu lumea de atunci şi dintotdeauna a neiniţiaţilor neştiutori: „Aceasta a fost misiunea mea, frate Daniel! Mi-am încheiat şi experimentele pe care mi le-a încredinţat Jacob Zimmermann şi maestrul Christian Rosenkreutz! Am ajuns la nişte concluzii uluitoare! Dar lumea de azi mi se pare că nu merită să cunoască toate lucrurile astea minunate! Nu este pregătită pentru aşa ceva! Eu am pregătit cufărul acela de metal de la intrare, pe care scrie *Arcanum!* Te rog să îngenunchezi acum în faţa mea şi să-mi juri pe credinţa ta în Domnul că vei duce cufărul acesta până în locul în care râul Wissahickon se varsă în Schuylkill şi-l vei arunca în valuri!" (p. 58). Şi prin aceste detalii, filtrate parcă din mai recenţii Coelho sau Eco, nuvelele lui Todoran câştigă un plus de farmec epic.

Nuvela *Lacrimi şi cruci* este alcătuită din două părţi: 1. *Sofronie* şi 2. *Atanasie.* Iată şi o mostră de poeticitate, în prima: „Ploua mocăneşte, iar mulţimea cernită din jur părea să se dizolve într-o ceaţă de lacrimi" (p. 65). Sofronie este fostul preot din Cioara, judeţul Alba, luptător în fruntea celei de-a doua revolte anticatolice din Transilvania secolului al XVIII-lea (1759-1761), canonizat de Biserica Ortodoxă Română la 28 februarie 1950 şi proclamat ca sfânt mărturisitor, la 21 octombrie 1955, în Biserica ortodoxă din Alba Iulia. Încă din primele rânduri, cititorul este pus în faţa revoltătoarei stări sociale în care se afla populaţia ortodoxă românească, supusă celei catolic-nobiliare ungureşti, în Ardealul iobagilor asupriţi de grofi.

Arhaicitatea intrinsecă nuvelei scoate la lumină – ca la Slavici, Sadoveanu, ori Rebreanu – un loc de poveste, căutat de eroul Stan Popovici, preot rămas văduv şi doritor să ajungă la Cozia, mănăstire de care îl leagă descendenţa sa din Părintele Ioan, tatăl cel învăţat. Este vorba de un cătun de munte, de unde se trăgea şi bunicul patern: „O aşezare în Munţii Făgăraşului, un cătun îndepărtat, unde locuiesc nişte pădureni aspri care nu umblă niciodată fără baltag şi fără câine". Erau refugiaţi de la sudul Dunării, bogomilii cei vechi din neamul vlahilor: „Sunt tot creştini, dar credinţa lor este veche, se pierde sub geana timpurilor" (p. 71). Preotul Stan din Cioara, de lângă Sebeş, coboară cu opincile proaspăt pingelite, spre sud, pe „Drumul Ţării", ajungând la cină în casa protopopului Ioan din Săliştea Sibiului. De aici, spre Sibiu şi mai departe pe Valea Oltului, spre Boiţa şi pe Via Carolina, „rostuită" de austrieci, spre nucetul Coziei. Stan este un stavrofor neoficial, pe piept purtând o cruce sculptată din lemnul unui mesteacăn în care i s-a arătat acea cruce, în „Pădurea Pianului".

În judeţul Alba, Pianu este comuna natală a autorului. La Cozia, Stan vine, cuprins de elan mesianic, să înveţe, asemeni părintelui său: „Să citesc cărţile sfinte şi să învăţ să le vorbesc oamenilor pe limba lor, însă cu darul lui Dumnezeu, acela al convingerii! De îndată ce voi deprinde aceste lucruri, mă voi întoarce acasă, acolo, în Ardealul cel urgisit, unde voi lupta până la moarte pentru cauza vechii noastre credinţe! I-am jurat asta protopopului Ioan de la Sălişte, împreună cu care am ţesut un plan. Planul, musai să se întâmple, altfel poporul nostru se pierde..." (p. 76-77). La Cozia, fostul preot ardelean Stan Popovici este tuns în monahism şi primeşte numele de călugăr Sofronie (p. 79), apoi se mută pentru o vreme la Mănăstirea Curtea de Argeş, păstrătoare a moaştelor Sfintei Filofteia şi a duhului Anei lui Manole. Odiseea lui în sudul Carpaţilor are un rost profund spiritual în ordinea propăşirii credinţei şi a neamului său, precum şi a îmbunătăţirii slujirii sale ca mărturisitor neabătut al dreptei credinţe: „Când s-a întors acasă, în Ardeal, de cum a trecut de Turnu Roşu, s-a simţit de parcă îşi câştigase o nouă identitate: a plecat Stan şi s-a întors Sofronie, a plecat preot şi s-a întors călugăr şi, cel mai important lucru, a plecat stâncă şi s-a întors cruce de piatră!" (p. 80). Se cuvine menţionată aici apropierea tematică esenţială, de începuturile pentalogiei lui Mircea Tomuş, *Aripile demonului* (apărută între anii 2007-2013). La Apold, sub oblăduirea protopopului Ioan din Sălişte, are loc o „adunare de taină" pregătitoare pentru „lupta cu acvila cea neagră, cu limbă de sânge, a Transilvaniei", cu preoţi adunaţi de-a valma „din Mărginime, de pe Valea Hârtibaciului, de pe Mureş, din Ţara Moţilor, de pe Târnave şi chiar din ţinutul Bistriţei" (p. 81). Esenţa luptei lui Sofronie de la Cioara, prezentată plastic, efigie întru neuitarea urmaşilor care suntem: „Un călugăr cu o cruce de lemn în mână se luptă să schimbe lumea" (p. 87). El trage nădejde că alianţa cu „Mitropolitul Karlowitz-ului" va aduce libertate religioasă şi socială pentru românii „acestor locuri pe care puseseră laba fiare blestemate, parcă alungate din iad" (p. 86). Mai exact, tactica se baza pe duşmănia între imperiile turcesc şi austriac, numite de autor cei „doi balauri nesătui" şi atragerea celui „de-al treilea balaur, cel rusesc" într-un joc al învrăjbirii, din care să profite neamul împilat de austrieci, al românilor iobagi ardeleni: „Acesta ar fi norocul nostru, ca pofta ruşilor să se abată şi spre noi, astfel încât să încerce să ne ajute să şubrezim stăpânirea austriacă" (p. 84). Ridicarea oamenilor la revoltă împotriva Bisericii Române Unite duce la condamnarea sa de către autorităţile imperiale de la Viena, arestarea, fuga şi surghiunul perpetuat până la moarte.

Unele pasaje ale povestirii pot părea patetice. Dar ce leac epic ar fi mai recomandabil în contrapondere la atrocităţile comise în tot veacul al XVIII-lea, de asupritorii imperiali, asupra românilor ardeleni? Nota autorului, de la p. 95-96, răspunde şi limpezeşte percepţia contemporanilor care vorbesc tot mai puţin despre Sfântul Sofronie de la Cioara şi măreţia credinţei lui neînfricate.

Partea a doua a nuvelei ce dă numele volumului *Transilvania. Lacrimi şi cruci,* anume: 2. *Atanasie,* are în centru figura lui Atanasie Todoran din Bichigiu, sat din Bistriţa Năsăudului, om „încă verde" la 76 de ani, aflat în lanţuri la Bistriţa, într-o celulă din Turnul Dogarilor, pentru fuga sa din regimentul de pază al Vienei, cu 30 de ani în urmă, când nu fusese prins. Povestirea urmăreşte drumul din Viena spre casă al lui Atanasie, zis şi Tănase, în vremea de după „răscoala curuţilor" – lupta antihabsburgică condusă, între anii 1671 şi 1711 de principele Transilvaniei Francisc Rákóczi al II-lea (p. 102). Apar chiar şi haiducii lui Pintea Viteazul din Ţara Lăpuşului, viteji dar „prea grăbiţi, prea neprevăzători" – nu pe placul înţeleptului Tănase (p. 103).

Reapare *figura solomonarului,* aici un anume Fildan, locuitor şi el în grotele de lângă Piatra Roşie, pe drumul Cavnicului şi al Băii. Acest „om smerit şi plin de bunătate" îl duce pe Tănase în Bucovina, pentru iernat. Frate cu fagul, ca toţi solomonarii, Fildan nu este văzut mâncând niciodată şi face, zâmbind, demonstraţii de alungare a norilor. Intrarea în stânca muntelui readuce fantasticul, mitologicul în povestire. Solomonarul decriptează semnele şi conchide, în legătură cu fratele de viaţă Tănase: „Eşti om ales! Vei trăi mai mult de un veac şi vei muri luptând pentru dreptate" (p. 110). Cu ajutorul lui Fildan, somnul de peste iarnă al lui Tănase durează, ca la urşi, până în primăvară, în peştera vrăjită a solomonarului. De aici, va fi dus de un alt „frate" de codru şi înrolat în oastea domnească, ajunge căpitan al lui Mihai Racoviţă şi este împroprietărit cu păduri şi pământ, de vodă. Întors acasă, este pus de săteni jude în „Bichigiu Bistriţei", ca „om harnic, curajos şi priceput la toate" (p. 112). Încrezător în promisiunile austriecilor, el îndeamnă oamenii să scape de iobăgie devenind oşteni în regimentele grănicereşti imperiale autofinanţate de grănicerii români, contra libertăţii. Pentru aceasta, sătenii de pe valea Sălăuţei se adună la Bichigiu, sub conducerea lui badea Tănase. Între cei mai iubiţi de el şi mai de nădejde sunt „Vasile Dumitru din Mocod, Marin Grigore din Zagra şi Vasile Oichi din Telciu". Dintre săteni, unii îl cunoscuseră chiar pe „Visarion Sarai, zis Sfântul, un călugăr sârb care făcuse minuni în Ardeal şi Banat, propovăduind împotriva unirii credincioşilor ortodocşi cu Roma" (p. 113). Ei îşi păstrează poziţia confesională în acord cu neafilierea, văzută ca o trădare, o apostazie. Românii ajung astfel la Viena, spre a îşi oferi direct serviciile prin înrolare voluntară, iar efectul a constat în înfiinţarea primelor companii şi batalioane de grăniceri concepute de austrieci pentru a avea o graniţă militarizată din Voivodina până la Năsăud.

În acelaşi an, 1761 „la 5 iulie, baronul cu grad de general de cavalerie, Adolf Nikolaus von Bukow a fost numit comandant militar şi guvernator al Transilvaniei" (p. 115). Dar românii au fost păcăliţi. Ei nu au scăpat de taxele iobăgeşti, aşa cum sperau, nedevenind adică, prin înrolare, ţărani liberi, cu taxe mai mici. Ba aveau cheltuieli mai multe, cu autoîntreţinerea ca grăniceri, iar în acte figurau ca greco-catolici, împotriva voinţei lor. Austriecii i-au tras pe sfoară pe români şi, în plus, îi batjocoreau la tot pasul. Judele Atanasie, cu toţi ceilalţi români, au hotărât să protesteze, sătui de grănicerie. Bukow dezlănţuise deja prigoana antiromânească-antiortodoxă. Pe platoul de la Mocirla, lângă Salva, se adună trupele grănicereşti alcătuite şi din alte neamuri decât români, în prezenţa generalului-guvernator şi a episcopului unit de Blaj, Petru Pavel Aron, în mai 1763. Atanasie Todoran din Bichigiu şi ai săi organizează o ambuscadă, opunându-se sfinţirii drapelelor de luptă de către un cleric uniat. Atanasie are 104 ani, dar stă pe cal „aşezat în şaua de piele ca un arhanghel al dreptăţii" şi e „încă verde" (p. 118). Cere drepturile promise cu doi ani mai înainte. În noiembrie 1763, după grele torturi şi cazne pentru românii răsculaţi la Mocirla, tribunalul austriac dă sentinţa de cunoscută cruzime: Atanasie Todoran, condamnat la moarte prin zdrobire cu roata, iar cei trei fraţi de credinţă, Vasile Dumitru, Marin Grigore şi Vasile Oichi, prin spânzurare. Cu barbarie, trupurile le sunt decapitate, sfârtecate şi batjocorite, lăsate la vedere pentru îngrozire şi durere. Pentru că au cerut dreptate şi libertate. Alţi cincisprezece capi, condamnaţi la „şase mii de lovituri de vergi, ceea ce însemna, desigur, moarte prin biciuire" (p. 121).

Am comentat în publicistica literară următoarele două nuvele din cuprinsul cărţii *Transilvania. Lacrimi şi cruci*, respectiv, *Nuntă sub salcâmi* şi *Plăsele de os,* la momentul apariţiei lor în volumul *Clopote de lemn,* Alba Iulia: Editura Altip, 2020 – vezi şi opul nostru: *Cartea întâmpinărilor: o istorie literară alcătuită din cronici,* Vol. 3, Floreşti: Limes, 2024, p. 388-393.

O asemănare tematică îl apropie pe Radu Matei Todoran de colegul de filială scriitoricească, Costel Nedelcu, cu volumul său recent, *Sărata, linia întâi* (Tipo Moldova, 2023) şi anume: tratarea literară a istoriei noastre în aspectele ei ţinute sub tăcere.

Stilul alert al naraţiunilor, „fabulosul mitologizant" – cum îl numeşte Adrian Dinu Rachieru, bogata documentare istorică a autorului informat fără a fi deloc plictisitor, fac împreună, din nuvelele lui Radu Matei Todoran, veritabile pagini de istorie naţională (în formă literară!) aşa cum, din păcate, nu se mai tipăresc astăzi pentru elevii şi părinţii români şi aşa cum nu pare că se vor mai tipări curând.

Cărţi şi autori

O lume într-o carte scrisă cu inima

Manuel ANGELESCU

În destinul unor comunităţi sau oameni, viaţa înscrie uneori fapte şi întâmplări pe care timpul le duce cu el în cronica nescrisă şi uitată a universului, puţine având şansa consemnării lor şi privilegiul de a fi cunoscute.

Cu o dedicaţie şi acurateţe rar întâlnite, profesorul Manole Neagu a adunat amintiri prăfuite de vreme şi le-a însufleţit prin mărturii şi relatări care par desprinse dintr-o altă dimensiune a timpului, dintr-o lume care şi-a trăit cu demnitate eroică puţinele ei bucurii şi prea multele austerităţi şi necazuri care au bântuit-o. În cartea *Povestea vieţii mele* (Craiova, Ed. Aius, 2021, 434 p.), evenimentele şi emoţiile unor vremuri frământate şi-au găsit cuvintele potrivite. Sunt readuse la viaţă momente de istorie, oameni şi obiceiuri peste care a trecut o istorie aspră şi au lăsat în urma lor motive de admiraţie şi uimire. Cei mai mulţi dintre cei care şi-au găsit locul în paginile acestei cărţi au fost oameni simpli, bătuţi de vânt şi de ploaie, care nu s-au realizat prin şcoli sau prin funcţii de răspundere în societate. Însă cu vrednicia şi tenacitatea lor uimitoare, aceşti anonimi au fost picăturile de apă care au format marea – generaţia lor a pregătit locul pentru lumea de astăzi a Internetului şi a telefoanelor celulare.

Deşi titlul cărţii ne trimite către povestea vieţii autorului, nu este vorba de viaţa unui om care a vrut să spună „Uitaţi-vă la mine!", deşi ar fi avut motive să o facă. Este retrăită cu tandreţe şi nostalgie istoria comunităţii în care autorul a văzut lumina zilei, ca un glas care a strigat cândva în multe inimi şi destine. Şi-a revizitat copilăria şi trecutul tumultuos prin care a străbătut, cu tenacitate şi pasiune, drumul pregătirii profesionale şi a urcat până sus în ierarhia didactică. Ca şi cum cuvintele mântuitorului Iisus au rezonat în propria sa devenire şi vor să fie pildă şi pentru tinerii de astăzi: „În lume veţi avea necazuri, dar îndrăzniţi, eu am biruit lumea." Realizările profesionale nu i-au alterat omenia şi modul de a-şi trăi viaţa. Aşa l-am cunoscut în calitatea mea de profesor cu aceeaşi specialitate didactică şi nu întâlnim prea des astfel de oameni, mai ales în lumea de astăzi, în care tehnologia şi dorinţa de a avea mai mult au învins de departe moralitatea.

Cititorii nu pot fi decât uimiţi şi captivaţi să afle istoria unei comunităţi care şi-a păstrat valorile şi demnitatea într-o perioadă greu încercată de sărăcie, foamete şi războaie. Mărturie vie a unor austerităţi şi eforturi greu de imaginat pentru generaţia care s-a născut în confortul zilelor noastre, *Povestea vieţii mele* este cronica emoţionantă şi cutremurătoare a unei lumi pe care autorul a caracterizat-o cum nu se putea mai bine într-un subtitlu exclamativ din primele pagini ale cărţii: „Ce mai vremuri, ce mai oameni!" O lume care a răsărit, a apus şi s-a stins ireversibil în sufletul autorului.

Viaţa merge mereu înainte, dar în tabloul ei general diferenţele sunt frapante. Acum suntem într-un loc mult mai bun decât pe vremea aceea, avem lucruri la care înaintaşii noştri nici nu îndrăzneau să viseze, dar ne trăim viaţa tot mai puţin prin sensibilitate şi iubire. Mult intelect, dar prea puţin suflet îşi găsesc locul în lumea noastră digitală.

În torentul de tehnologie şi alienare spirituală care mătură lumea de azi, trebuie să mergem în cimitire că să-i vedem pe oameni odihnindu-se în pace, pentru că nu vom întâlni pe nimeni în pace pe străzile oraşelor.

Probabil că următoarea mare frontieră cu care va trebui să ne confruntăm după cucerirea spaţiului cosmic va fi spaţiul din interiorul nostru, nevoia de a ne cunoaşte mai bine pe noi înşine.

Ca o întoarcere la origini, cartea domnului profesor Manole Neagu împarte cu noi sacralitatea vieţii şi bucuria fiinţării. Ne mişcă sufletul şi ne lasă cu sentimentul regăsirii unei cetăţenii pierdute, al unui cordial memento la natura noastră umană.

Paradoxal, am putea crede că într-o perioadă istorică atât de încercată de greutăţi şi de lipsuri, în care autorul şi-a trăit copilăria, viaţa oamenilor era doar cenuşie şi deprimantă. Aflăm, însă, că acei oameni ştiau să facă haz de necaz, îşi păstrau cu devoţiune credinţa şi tradiţiile folclorice şi se bucurau de toate lucrurile mărunte pe care viaţa de atunci le putea oferi. Toată cartea este presărată cu glume şi momente vesele, în armonie cu însăşi personalitatea autorului, moştenitor al unor oameni de duh. Cum spune un proverb arab, frumuseţea este în ochii privitorului.

Tinerilor din zilelor noastre, care au multe tentaţii, mai puţin pasiunea cititului, le-ar prinde bine să afle cum au trăit şi ce fel de oameni au fost predecesorii lor. Acei oameni simpli, bătuţi de vântul şi de traumele istoriei, le-au lasat lor o lume mai bună şi pilde de sacrificiu şi tărie de caracter. Însăşi dedicaţia cărţii sună ca un remember: „Copiilor mei, Laura şi Marius, care au crescut într-o lume diferită de lumea copilăriei mele, şi soţiei mele, Mariana, cu care am împărţit viaţa şi bucuria de a trăi."

Le datorăm un sentiment de recunoştinţă celor care sunt acum în alte dimensiuni ale spiritului şi celor care mai păstrază încă vechile amintiri şi care, după fiecare seară când merg la culcare, se trezesc dimineaţa cu încă o zi mai bătrâni. Această recunoaştere şi recunoştinţă este şi un mod de a-i mulţumi domnului profesor Manole Neagu, pentru că în paginile de poveste ale cărţii pe care a scris-o vă dăinui o parte din ei, şi din noi, şi din tot, pentru totdeauna. Ne vom regăsi în cuvintele cu care profesorul dedicat educaţiei şi învăţământului şi-a început povestea vieţii: „Multe s-au schimbat cu trecerea anilor, au trecut multe anotimpuri şi a crescut multă iarbă peste cărările fără întoarcere ale acestor amintiri, peste tradiţia şi obiceiurile care au cedat locul modernităţii. Toate sunt aceleaşi, şi totuşi, altele." Mesajul lor ne duce cu gândul la vechea cugetarea a lui Vergiliu: *Fugit irreparabile tempus*, şi ne străbate sufletul ca un ecou la cuvintele psalmistului David: „Toate se vor învechi ca o haină, dar tu, Doamne, rămâi în veci!"

Povestea vieţii mele este, mai mult decât orice, vocea unei generaţii apuse, spre care autorul a privit cu nostalgie, aşa cum privim anotimpurile care trec şi nu se mai întorc niciodată la fel. În albia timpului, alte zile, alte culori şi alte ape vor curge peste amintirile noastre, iar povestirile dascălului Manole Neagu îşi vor găsi singure locul lor în sufletul nostru. Şi, în cele din urmă, nu vor mai fi cuvinte: doar adâncimi ale cutremurării şi uimirii.

Semn(al) de carte

Iuliana Gorea Costin, Iulian Rusanovschi, Viorel Burlacu, Eugen Tiron, *Albumul Evenimentului Cultural Basarabia – Lacrimă de dor!,* Editura Fundaţiei Culturale Memoria, Bucureşti, 2024

„Nimic întâmplător, totul proniator!" O fericită şi binecuvântată întâlnire a unor oameni deosebiţi: o ambasadoare, Iuliana Gorea Costin, reprezentanta Republicii Moldova la Consiliul Europei; un avocat, Iulian Rusanovschi, absolvent şi al Facultăţii de Teologie Ortodoxă; un compozitor şi profesor, Viorel Burlacu; un inginer, Eugen Tiron, arhitect naval, oameni atât de diferiţi ca studii şi preocupări, însă animaţi de acelaşi ideal, „uniţi în cuget şi-n simţiri", fondatori ai unor asociaţii care luptă pentru memorie, cultură şi spiritualitate. A fost nevoie de un ambasador care să strige dorul Basarabiei la Consiliul Europei, de un avocat teolog care, cu ajutorul luminii Domnului, să pătrundă în hăţişurile negre ale istoriei măsluite de către demoni, de un compozitor şi animator cultural care să pătrundă în inimile noastre cu muzica lui patriotică şi de un inginer-arhitect care să facă proiectul unei asociaţii dedicate memoriei învăţătoarei sale, activitate organizatorică menită să-i aducă nu numai pe aceşti oameni (asociaţii, autorităţi locale, ziarişti, profesori, părinţi, elevi şi studenţi) la un loc, dar să şi finalizeze publicarea prezentului volum. (…)

Cartea de faţă reuneşte 32 de exponate ale monumentelor *Basarabiei furate,* recuperate cu multe eforturi şi sacrificii, aduse la lumină pentru a fi admirate ca simboluri ale unui trecut zbuciumat. (Anastasia Dumitru, în prefaţa cărţii, „Pledoarie pentru memorie")

Marcel Mureşeanu, *Prădătorii,* versuri, Editura Scriptor, Cluj-Napoca, 2023

Poezia lui Marcel Mureşeanu este şi în această nouă carte opera unui spirit sceptic, în fond, care simte nevoia să-şi disimuleze stările de disconfort sufletesc sub învelişuri metaforice sau în mici înscenări narative, „situaţii poetice" surâzătoare, paradoxale, ironic-îngăduitoare. Reuşeşte de foarte multe ori, în acele poeme concentrate în care spectaculosul ingeniului verbal nu face uitate „culisele", spaţiul de penumbre sufleteşti din care se alimentează şi sunt puse în mişcare momentele „scenice" aduse la vederea cititorului-spectator. (Ion Pop, în Cuvânt-înainte)

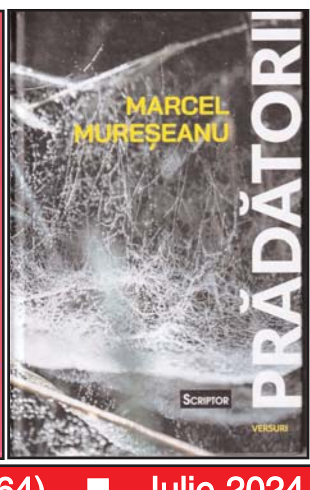
Vasile Neacşa-Enăchescu, *Cronica satului Văleni Argeş*, Editura Tiparg, Piteşti, 2024

Imboldul pentru cercetarea satului meu a pornit din două motive. Primul gând a fost o frustrare că satul Văleni şi-a găsit loc în cercetările anterioare ale unor lucrări din comunele Şuiei şi Sălătrucu în doar câteva pagini cu consemnări firave. Al doilea motiv a fost ataşamentul pentru locul natal şi dorinţa de a fi cunoscut. Dar, ca să fiu obiectiv, trebuie să spun că lucrarea preotului Dumitru Georgescu şi a fiului său George Georgescu, *Carte Despre Şuici,* a fost reperul cel mai important în activitatea de cercetare şi de colectare a datelor, simţind că autorii au fost imparţiali cu cele relatate despre fiecare sat al comunei Şuici. (Autorul, în Argument)

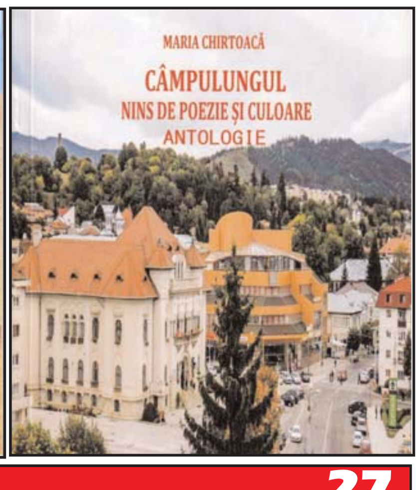
Maria Chirtoacă, *Câmpulungul nins de poezie şi culoare. Antologie* (fotografii şi catrene), Editura Larisa, Câmpulung, 2023

Chiar dacă se schimbă sub vremuri şi sub oameni, Câmpulungul e mereu contemporan cu noi, iar Dumnezeu ne dă, din haru-I, tuturor, iubire. Astfel am simţit cu toţii, oaspeţi şi gazde, la cea de-a XXIX-a ediţie a Festivalului de Satiră şi Umor „Tudor Muşatescu". Deşi s-ar fi cuvenit ca noi, câmpulungenii, să avem iniţiativă, ne-a luat-o înainte un alt muscelean, dovedindu-se cu suflet mai mare ca al nostru: maestrul George Corbu, preşedinte al Uniunii Epigramiştilor din România şi al juriului din această ediţie a Festivalului. Din dragoste de Muscel, a propus editarea volumului de faţă, fapt pentru care îi suntem recunoscători şi îi mulţumim. (Autoarea, în prefaţa „Pentru Câmpulung, cu dragoste!")

Alexandru Macedonski, o abordare fenomenologică

Florian COPCEA

Teoriile şi interpretările hermeneutice asupra poeziei, elaborate sub influenţa noii critici franceze de Alexandru Macedonski, au produs mutaţii estetice fundamentale în literatura română. Cunoscător în profunzime al mişcărilor literare europene, al căror vârf de lance au fost Jean Moréas (cu manifestul-program apărut în 18 septembrie 1886 în suplimentul literar al ziarului *Le Figaro – Le Symbolisme*) şi Réne Ghil (fondator al şcolii „simbolist-armoniste" devenită „filosofic-instrumentaliste"), autorul *Nopţilor* va pleda, prin revista *Literatorul,* pentru resurecţia poeticii prin introducerea în limbajul critic al unui logos „subversiv", bazat pe respingerea *de facto* a parnasianismului tradiţional, a naturalismului simptomatic şi a romantismului canonic. Prin această manifestare, considerată în epocă de-a dreptul atipică, A. Macedonski avea să se alăture deja experimentaliştilor simbolişti care anticipaseră imperativul paradigmei onto-retorice a modernismului artelor poetice: Tristan Corbière, Jules Laforgue, Stéphane Mallarmé, Artur Rimbaud ş.a.m.d. În consecinţă, A. Macedonski va fi acaparat/influenţat, subliminal, de dimensiunea fenomenologică, ambivalentă, preeminentă, a *New Criticism*-ului şi va dezvolta în discursul prozodic, cu o vădită persuasiune, cu riscul frângerii gâtului retoricii, a unor forme revolute, reducţioniste, de validare a fragilelor sale teorii critice. În context, trebuie arătat, teoreticianul a optat pentru sincronizarea antimimetică a elementelor referenţiale metodologiei aplicate la „utopia" curentelor literare occidentale apărute. Pe linia respectivei observaţii, Nicolae Manolescu, în *Metamorfozele poeziei* (Editura pentru literatură, Bucureşti, 1968, p. 9), aserţiona tranşant: „Nu ne putem imagina naşterea poeziei moderne fără cele două feţe de Ianus ale lui Macedonski, una îndreptată către trecut, alta către viitor". Mai mult, A. Macedonski a îndrăznit, făcând abstracţie de „decalogul" structuralist jalonat de Maiorescu, să legitimeze şi chiar să impună o varietate evolutivă de critică şi teorie literară. Opera sa poetică constituie o dovadă precisă a materializării riguroase a principiilor stilistice şi estetice inspirate, mai ales, din critica franceză aflată sub semnele axiologice ale observaţiei, departe de haosul improvizaţiei. În acest fel am putea explica intenţia sa explicită de a introduce în poetica simbolistă conceptul de „instrumentalism" şi practica „versului alb". Operaţia de amputare a abordărilor tradiţionale, „vădit demodate", de interpretare a prozodiei, a devenit pentru A. Macedonski, dincolo de jocul gratuit al astuţiilor aproximativ ideatice ale înaintaşilor, o perspectivă de consolidare a conştiinţei critice. Aşadar, distincţia între limbajul exegetic de până aci, arhetipal şi empiric, şi apariţia, în pofida frisoanelor şi a multiplelor reflexe de rezistenţă ale noii critici al cărei promotor devine, impulsionează, prin ordinul înnoitor al instrumentelor de explorare şi valorizare, literatura română. Analiza poeziei, întreprinsă, în general, prin prisma criticii formulată şi propusă apofantic spre validare/asimilare de teoretician, avea să reprezinte, în noile circumstanţe, o cerinţă categorică de resetare a conţinutului operei literare. Prin urmare, revelaţia limbajului critic conceput de A. Macedonski a generat un radical proces de autonomizare a tehnicilor de investigare estetică a textului poetic. Nu este deloc surprinzător faptul că demonstraţiile autorului, în desfăşurarea lor, nu lipsite de sinuozităţi în substanţa teoretică a interpretărilor, au orientat poezia spre esenţializare, spre sugestie şi polifonie, conferindu-i diacronic originalitate şi semnificaţie modernă.

Observaţiile din studiul cu caracter de program literar – *Despre logica poeziei* (*Literatorul,* nr. 23-24, 1880), chintesenţiază, prin analiză critică, devenirea principiului de „armonie imitativă" în arta poetică a vremii, anticipând, să recunoaştem, într-un fel aparte, raţionamentele lui Stéphane Mallarmé: „Desigur că citindu-se acest titlu, oricine se va întreba dacă poezia comportă o logică deosebită de a prozei, şi vom stabili de aceea imediat un lucru pe care cărturarii noştri ar fi trebuit demult să-l stabilească, şi anume că proza se conduce după o logică şi poezia după alta. (…) A fi poet înseamnă a fi poet şi logica poeziei este, dacă ne putem exprima astfel, nelogică într-un mod sublim. (…) Logica poeziei este nelogică faţă de proză şi tot ce nu e logic fiind absurd, logica poeziei este prin urmare însuşi absurdul. (…) Când ştim că Divinitatea este neînţelesul şi Neînţelesul este absurdul, ce alt voiţi să fie logica ei, decât aceea ce este însăşi Divinitatea şi Poezia însăşi. În asemenea condiţiuni însă partea grea de explicat este cum poezia poate să convingă cu logica ei nelogică, mult mai bine, mai decisiv şi mai repede decât proza. Asupra acestui punct avem foarte puţine de zis: poezia convinge, pentru că tot ce este frumos ni se impune fără ca nimeni să-şi poată da seama în ce mod şi pentru ce. (…) Ea suscită lacrămile, mângâie sau reprobă, dă naştere zâmbetului de bucurie sau încreţeşte buzele prin ironia sa, şi când voieşti să te opreşti şi să-ţi dai seama de cauze printr-o strictă analiză, rămâi uimit în faţa golului aproape total pe care ţi-l dă ca rezultat. (…) Poezia e datoare să deştepte cugetarea, ci nu să devină ea însăşi cugetare. (…) Într-un cuvânt, a cugeta nu este a fi poet. Este a fi cugetător. A fi poet este a simţi. Reprezentarea acestei simţiri prin un mod de exprimare special – acel al imaginei, al coloarei şi armoniei – este singura şi adevărata poezie." Fără a absolutiza intenţia polemică a lui Macedonski de a turna în altfel de tipare structura şi expresia liricii româneşti premoderne, vom sublinia faptul că demersul lui A. Macedonski a produs un model poetic bazat pe un mecanism ireductibil la dinamica şi sonoritatea cuvintelor, în măsură să dezvolte în cuprinsul lui inefabilul poeziei. Aşadar, noile formule exegetice introduse în conştiinţa criticii literare de Macedonski au adus în prozodia românească profunde transformări estetice, filosofice şi stilistice, unele dintre acestea reuşind până astăzi să-şi păstreze actualitatea. Simbolismul, nu numai legitimat, dar şi practicat de autorul *Nopţilor*, este ilustrat în *Despre logica poeziei,* îmbrăcat în haina neoromantismului, de metaforă, absurd, sugestie şi muzicalitate, elemente artistice strict novatoare, corespunzătoare sensibilităţii lirice a epocii.

Predilecţia macedonskiană pentru muzicalitatea „literelor" („Fiecare literă din alfabet reprezentând un ton musical") este cea care, prin extensie inductivă, orientează teoriile critice, experimentale, spre semnificaţiile cognitive ale imanenţei limbajului. Luând în considerare aceste idei şi postulate formulate, în configuraţia lor motivată, în exerciţiul sinestezic de libertate critică – *Poezia viitorului* (*Literatorul*, nr. 2 din 15 iunie 1892), se constată că A. Macedonski, promotor al modernizării hermeneuticii, întoarce spatele antecedentelor maioresciene şi interpretează în manieră proprie arhetipurile matriciale, inspirate, cum sugeram, din aproximările teoretice ale lui Réne Ghil. Proiecţia, pe alocuri contradictorie, a efectelor acestora din urmă, în care prima simbolismul – „ultimul cuvânt al geniului omenesc", avea să resurecţioneze, în cel mai înalt grad, gândirea analitică şi conţinutul epistemologic al *poesis*-ului. Rolul de căpetenie în poezia modernă – susţinea A. Macedonski – îl are poezia simbolistă complicată de instrumentalism. Poezia modernă a început să graviteze către un ideal cu totul superior şi tinde a se deosebi de proză, de elocvenţa vulgară ce impresionează pe ignoranţi, de succesele de bâlci ale antitezei, şi şi-a creat în fine un limbaj al ei propriu, limbaj în care se simte în largul ei.

Oricum ar părea astăzi enunţurile şi reflecţiile estetice ale lui Alexandru Macedonski, un lucru este clar: toate la un loc au avut un impact pozitiv asupra destinului modern al „poeziei pure" şi, indubitabil, asupra „plăcerii textului".

Cum am intrat în lumea cărţilor

Rodica BRETIN

Copiii au mintea neîngrădită de reguli sau inhibiţii. Nimeni nu le-a spus încă ce este şi ce n-ar fi cu putinţă, de aceea trăiesc într-o lume miraculoasă, unde maturii nu pot pătrunde, fiindcă au pierdut cheia de la poarta de intrare. Numai micilor oameni li se îngăduie să arunce o privire într-un univers magic, ba chiar să întâlnească nişte creaturi fantastice.

De când mă ştiu mi-au plăcut literele. Îmi păreau nişte gângănii frumoase, pe care în loc de pensulă, ca japonezii, le pictam cu vârful peniţei. Unora le puneam căciulă, ori codiţă, sau un punct deasupra, având grijă să nu înţep hârtia, altfel ieşea o pată de cerneală. Luată în parte, fiecare literă nu însemna nimic. Când se ţineau însă una de alta, câte două sau mai multe, ieşea o silabă. Silabele nu trebuiau să se amestece între ele, de asta se punea repede o liniuţă, cum ar fi un gard între două grădini. De unde ştiai să-l aşezi? Simplu. Îţi duceai mâna sub bărbie şi, când rosteai un cuvânt tare şi clar, simţeai apăsarea care îl tăia ca o ghilotină. Dedesubtul cuvintelor se ascundea ceva. Foarte ciudată treabă! Vorbeam de atâta vreme şi n-avusesem habar...

În clasa întâi, ora de citire îmi părea un fel de vrăjitorie, una care desfăcea vorbele în sunete şi semne, apoi le lega la loc în cuvinte scrise. Şi-aşa am aflat taina-tainelor: semne-silabe-cuvinte-propoziţii. Mă simţeam iniţiată într-o societate secretă, mai ceva ca Illuminati, primită în masoneria celor care ştiu să citească. Curând, am devenit dependentă de drogul literelor. Citeam toate cuvintele pe care îmi cădeau ochii: etichetele de pe sticle sau borcane, denumirea magazinelor, afişele lipite pe stâlpi... Cititul era un şperaclu care deschidea orice carte, chiar cu ferecături de aramă cum fuseseră în vechime. După primul semestru al clasei întâi învăţasem să citesc binişor, iar dacă mă împiedicam câteodată, o făceam la cuvintele grele, fiindcă erau şi dintr-astea.

Am început cu cărţi nepotrivite pentru vârsta mea de-atunci. Aici, trebuie să mărturisesc, era şi vina tatei. El era responsabil cu cititul poveştilor, dar îşi îndeplinea sarcina într-un fel original. În copilărie am sărit peste *Punguţa cu doi bani, Fata moşului şi a babei, Prâslea cel voinic şi merele de aur,* oprindu-mă la basmele fraţilor Grimm şi Hans Christian Andersen, mult mai interesante decât *Capra cu trei iezi.* Dacă *Scufiţa Roşie* îmi părea la fel de palpitantă ca *Hansel şi Gretel,* am trecut poate prea repede la *Povestiri după piesele lui Shakespeare.*

Îmi plăceau cărţile. Citeam pe sub bancă la orele de aritmetică şi geometrie, la lumina veiozei înainte de culcare, în timpul cinei, în ciuda avertismentelor mamei – „ai grijă, îţi mănânci mintea!" –, în cadă, până am scăpat o carte în apă şi când am dus-o încreţită înapoi la secţia de împrumut, bibliotecara era cât pe ce să îmi anuleze permisul.

Citeam mult şi, mai ales, orice. Am început cu ce aveam prin casă, vreo două sute de volume pentru oameni mari pe care le-am devorat din scoarţă-n scoarţă. Nici nu m-a împiedicat cineva să-mi bag mâinile până la coate în lada cu cărţi ce nu încăpuseră în rafturi.

→

La pas prin satul global

Lung drumul întoarcerii în noi...
Jurnal dintr-o călătorie (I)

Paula ROMANESCU

Joi, 15 aprilie 2004. În goana ghepardului albastru

Primăvară întârziată, nedezmeticită de frigul cenuşiu al unei ierni care nu se îndură să plece din locul acesta unde totul pare cuprins de o inerţie suverană.

Autocarul pe latura căruia „aleargă" un ghepard albastru (eu ştiam de un ogar cenuşiu dintr-o altă poveste!), se urneşte cu greu, somnoros parcă la ceasul acesta din zori, de la locul de îmbarcare al turiştilor-călători ori căutători de *ubi bene* spre *Cetatea Eternă,* mulţi, cam prea mulţi, gălăgioşi, cu ochii de tăciune, cu buzunarele pline de seminţe prăjite şi cu sacoşa „de avarie" burduşită cu bere la cutie, aceasta din urmă de toate provenienţele şi naţiile...

Între majoritari – câţiva tineri artişti pictori famelici, foşti colegi la Academia de Arte „Nicolae Grigorescu", promoţia 1998, hotărâţi să cucerească prin lucrările lor Roma cea plină de artă, vreo patru-cinci femei care se desprinseseră cu greu din braţele copiilor veniţi să le conducă la plecare (unde? pentru ce? până când?) împreună cu bunici cu ochii goi de şterse lacrimi, de soţi cu zâmbet ofilit. Şi eu, însoţitoare fără simbrie a grupului de tineri pictori, care ar fi trebuit să relatez pentru presa de la noi despre ecoul stârnit de aceştia prin noutatea artei lor în patria lui Da Vinci. De fapt, sunt mai degrabă însoţitoarea fiicei mele – pictoriţa Adina Romanescu, creaţia mea cea mai reuşită.

Pe noi nu ne-a condus nimeni. Nu mai este nimeni care s-o facă… Poate de aceea nu mai încerc neastâmpărul sinonim cu bucuria dintr-un alt timp în care Roma mă primea pentru întâia oară, iar S. îmi era alături – solară jumătate întregitoare de suflet – descoperind împreună cu imensă bucurie locuri în care şezum, pe când nu ştiam că vine o vreme în care se mai şi plânge...

Câţi ani să fi trecut din acel septembrie 1986, când am văzut întâia oară *Fontana di Trevi* în ale cărei ape voi fi aruncat bănuţul românesc – zălog al unei promise reveniri prin acele locuri? Şi de ce acum mă ajung versurile poetului Ion Vinea, ca un ecou de taină de dincolo de zare:

Să fie-adevărat că veşnicia
S-a şi statornicit între noi doi,
Iar deznădejdea-şi frânge melodia
Ca vântul fugărit prin norii goi?
Că nu se află drumuri înapoi?

Iată că eu fac totuşi drumul înapoi!

Călătorie lungă, obositoare, agrementată cu muzică lamento-lamentabilă, optimist-tânguioasă, interpretată de nişte „minuni" cu nume de mezeluri care-şi varsă în auzul nostru ofuri scoase din zonele subburicale ale inimii lor zbuciumate între bani, duşmani şi barosani cu burta răsfrântă şi multă, toţi sfâşiaţi de iubiri neînţelese de chiar obiectele buclucaşelor lor iubiri care, dezinvolte şi pălite parcă de frisonul lui Parkinson, îşi frâng la rândul lor în mlădieri lascive trupul semi-desnudat pe ecranul unui televizor năclăit de prost gust.

Am părăsit demult Bucureştii.

Prin faţa ferestrelor casei noastre pe roţi defilează câmpuri, copaci răzleţi, ape în curgere cenuşie, munţi ca nişte spinări de creaturi stranii purtând pe arcul lor greul cerurilor toate, geometrii vegetale – imense tapiserii de culoare, turme de oi – fuioare albe, vag mişcătoare, presărate prin verdele pajiştilor cu iarbă ca o linişte de taină din care se va fi înălţat cândva demult sunet de flueraş de soc, de fag sau de os – ecou luminii pe pământul robit de doruri...

La prima frontieră, cea de la Nădlac, ajungem spre înnoptat. După formalităţile de trecere, destul de anevoioase pentru cât de bună ne este vecinătatea cu ţara lui *nem tu dom*, autocarul porneşte mai departe în noapte şi eu aţipesc cu fruntea sprijinită de geam. Mă trezesc în Austria, unde se face o escală de dezmorţire a încheieturilor, lângă un hotel-restaurant cu turnuri albe ca nişte ciupercuţe, cu coşurile de fum/abur (tot ciupercuţe) şi cu, la intrare în local, un fel de atlanţi vegetali – copaci de stuc alb cu crengile îmbinate a bolţi/mâini împreunate ca pentru rugă-binecuvântare.

Nu peste mult timp ajungem la Tarvisio – frontiera italiană.

Cu paşaportul în mână, ni se face verificarea electronică a documentului care atestă că... existăm ca alcătuiri umane. Nimic despre suflet. Dar ochiul scrutător al frontalierului întârzie cam multişor pe chipul Adinei din fotografia tip în care ea pare ca o mică gorgona uluită de lumina reflectorului din clipa înregistrării imaginii pe peliculă, se mută apoi la chipul ei... la purtător şi vigilentului veghetor la frontiere i se pare că posesoarea de document parafat de autorităţile române parcă-parcă n-ar prea semăna cu originala „arătare" de după o noapte de nesomn cu tot confortul muzical oferit de compania de turism la cererea neadormiţilor devoratori de manele.

Şi-aşa am ajuns să citesc de-a valma *Aventurile submarinului Dox* de Henry Warren, *Anna Karenina* de Lev Tolstoi, *Prin foc şi sabie* de Henryk Sienkiewicz şi *La răscruce de vânturi* de Emily Brontë. Am amestecat romanele de dragoste şi cărţile de istorie cu cele poliţiste. În mintea mea se făcuse un talmeş-balmeş care ar fi pus pe fugă orice pedagog. *Tăunul* lui Ethel Voynich nu era pentru vârsta mea, iar *Fecioara şi ţiganul* de D.H. Lawrence nici atât. *Eu, Claudius, Zeul* de Robert Graves mi-a plăcut, iar *Zahei Orbul* de Vasile Voiculescu m-a făcut să plâng, la fel şi *Mizerabilii* lui Victor Hugo. Din unele romane n-am înţeles mare lucru. Dar asta se întâmplă cu oricine şi nu numai în copilărie. Aceeaşi carte se transformă miraculos în timp, deşi autorul nu mai adaugă, nici nu scoate cuvinte.

Poveştile fraţilor Grimm, *Mica Sirenă* de Hans Christian Andersen, *Prinţ şi Cerşetor* de Mark Twain mi le citise întâi tata, apoi eu singură. La ştiam aproape pe de rost – din păcate... Cum ar fi fost să poţi uita o carte imediat ce-o închizi, ca să o redescoperi din nou şi iarăşi? Grozav! Existau atâtea pastile pentru memorie, dar nimeni nu se gândise să inventeze una pentru uitat. Recordul meu a fost *Winnetou* de Karl May, pe care l-am citit de şase ori – e-adevărat, ultimele dăţi puteam să dau paginile şi să urmăresc rândurile cu ochii minţii... Parcurse o dată sau de mai multe ori – nu s-a întâmplat să nu duc o carte până la sfârşit, măcar din curiozitate, să văd cum ajung personajele la liman –, volumele, subţiri sau groase, aveau şi o ultimă pagină. Aşa m-am pomenit cu o problemă: terminasem tot ce aveam prin casă!

Tata îmi cumpăra de ziua mea câte un volum frumos ambalat, ultimul primit fiind *Toate pânzele sus* de Radu Tudoran. Pentru mama, cărţile nu erau indispensabile – un cuvânt ce se cerea rostit pe silabe –, iar meseria de scriitor era una din care nu se putea trăi. „Romancierii mor de foame" a fost mereu convingerea ei nestrămutată. Şi tot mama, ca să scape de mine, a avut o idee genială: „Vrei cărţi? Du-te la Biblioteca Centrală!"

Şi m-am dus.

Cum n-aveam paisprezece ani, tata a semnat contractul de împrumut, dar cartea de membru era pe numele meu. Prima mea legitimaţie! Când am intrat în Biblioteca orăşenească nu mi-a venit să cred. Ce de cărţi... O clipă mai târziu, entuziasmul mi s-a mai răcit, ca lava unui vulcan dând de apa oceanului arctic. Cele patru camere, fiecare cu mii de volume înghesuite pe rafturile ajungând până la tavan, erau secţiunea pentru adulţi, unde nu aveam ce să caut. Cărţile pentru copii ocupau două cămăruţe la etaj şi micul depozit din mansardă. *Punguţa cu doi bani* de Ion Creangă, *Dumbrava minunată* de Mihail Sadoveanu stăteau alături de cărţi de desenat şi poveşti de adormit copiii, ocupând una dintre încăperi. Cealaltă însă... O privire împrejur m-a liniştit. Nimerisem unde trebuie: cărţi cu bătălii, cavaleri şi turniruri, exploratori legendari, eroi de epopee şi zei din Olimp, călătorii cu dirijabilul, aventuri pe mare sau uscat – erau de toate, pe alese. Şi un perete întreg cu romane poliţiste. De unde să încep?

În ziua aceea am plecat acasă cu *Aventurile lui Tom Sawyer* de Mark Twain şi *Cireşarii* de Constantin Chiriţă, toate cinci volumele. De-atunci făceam un drum la bibliotecă odată pe săptămână, să duc înapoi cărţile citite şi să împrumut altele – mă simţeam în al nouălea cer, ca un prospector care dăduse de filonul aurifer. Veneam în fiecare miercuri – era ziua când se aduceau noutăţi. Fiecare carte avea între ultima pagină şi copertă un buzunăraş de hârtie. Când o dădea cuiva, bibliotecara scotea fişa din el, scria numele cititorului şi data împrumutului, apoi aşeza petecul de hârtie într-unul din sertarele cu şină unde fişele stăteau ordonate alfabetic. Casa Cărţilor nu primea cine ştie ce fonduri de la Sfatul Popular, iar volumele ajungeau în raft într-un singur exemplar. Când îmi doream neapărat o carte trebuia să nimeresc ziua în care era înapoiată de cititorul dinainte. Şi, nu e nevoie s-o spun, titlurile cele mai bune, cum era *Omul Invizibil* de H.G.Wells, erau şi cele mai căutate.

Dintr-o călătorie fantastică prin lumea cărţilor nu pot lipsi *Alice în Ţara Minunilor* de Lewis Carroll, *Micul prinţ* al lui Antoine de Saint Exupéry, *Povestea unei păpuşi* de Carlo Collodi, *La Medeleni* de Ionel Teodoreanu, cu cele trei volume, *Hotarul nestatornic, Drumuri* şi *Între vânturi,* clasicul *Robinson Crusoe* al lui Daniel Defoe sau *Legendele ţării lui Vam* de Vladimir Colin.

„Fiecare carte e o lume; poarta într-acolo e zăvorâtă pentru neaveniţi şi nu se deschide decât cu o cheie fermecată." Nu ştiu unde am citit asta, însă cuvintele mi-au rămas în minte, fiindcă sunt adevărate. Când se jucau de-a Winnetou, Contele de Monte Cristo sau d'Artagnan, copiii generaţiei mele ştiau că totul e doar o ficţiune şi se pot întoarce oricând în siguranţa vieţii de zi cu zi. Astăzi, adolescenţii trăiesc prea mult în dimensiunea virtuală a jocurilor pe calculator sau prinşi în păienjenişul reţelelor de socializare, iar uneori încep să confunde lumea de pixeli cu cea adevărată.

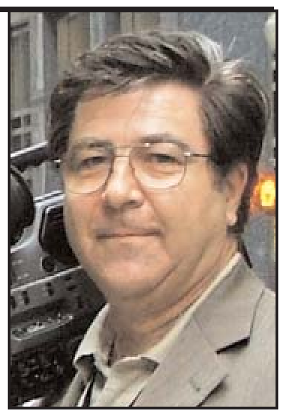
Cu toţii descoperim adevărurile vieţii în anii copilăriei, iar ca să nu ne rătăcim la început de drum, avem nevoie de o călăuză. Acesta este rolul cărţilor, pe care nimic nu le poate înlocui! Jocurile şi filmuleţele pe telefon sau tabletă, cu care noile generaţii fac cunoştinţă la vârste tot mai fragede, sunt utile şi instructive, dar nu pot ţine locul lecturii. Un copil care nu citeşte va fi un adolescent lipsit de imaginaţie şi, mai târziu, un adult fără viziune. Şi da, asta nu o spun nostalgicii paginilor scrise, ci psihologi care se bazează pe cifre din statistici. Ca orice muşchi, fie şi psihic, imaginaţia nefolosită se atrofiază. Copiii trebuie să şi-o exerseze mereu, iar pentru asta nu există scurtături – în loc de cărţi, filme; în loc de jocuri inventate, unele pe calculator. Cel care parcurge literatura scrisă nu e doar un spectator: devine scenarist, regizor, actor – o întreagă echipă! Aşa m-am simţit citind fiecare din cărţile care mi-au făcut frumoasă copilăria, aşa mi-am început profesiunea de cititor.

Acum, trecând în tabăra cealaltă, a scriitorilor, nu e deloc uşor să abordezi literatura pentru copii. Aceştia sunt atenţi, pretenţioşi. De la un autor cer în primul rând sinceritate, sentimente adevărate. Micii cititori nu vor să fie educaţi, ci convinşi, cuceriţi – cu experienţa de scriitor matur şi cu un suflet care şi-a păstrat inocenţa, capacitatea de a se uimi şi bucura de fiecare dată când descoperă una dintre măruntele minuni ale lumii.

Cititul, ca şi scrisul, creează adicţie. Cine intră în lumea cărţilor, devine dependent de lectură şi riscă să trăiască o mie de vieţi în loc de una singură. Aveţi curajul?

Vecina mea, Africa

Umwazi wacu ni umwe. Turamuzi, ni umututsi!

Nicolae MELINESCU

Pe 4 iulie 1994, Frontul Patriotic Ruandez, condus de generalul Paul Kagame, a încheiat triumfal insurecţia de ocupare prin forţă armată a ţării sale de baştină, intrând cu trupele antiguvernamentale în capitala Kigali. Pentru el şi susţinătorii lui a fost finalul unui război civil de patru ani, care a culminat cu genocidul de o sută de zile în care majoritatea hutu, împreună cu comandanţii militari şi de poliţie şi întregul aparat guvernamental de aceeaşi etnie, au asasinat între opt sute de mii şi aproape un milion de ruandezi din minoritatea etnică tutsi şi coreligionari hutu moderaţi. (Cifrele nu au fost confirmate din surse independente, competente şi credibile.)

Ţara celor o mie de coline a fost una din cele douăzeci de noi entităţi politice postcoloniale sub-sahariene măcinate de război civil în ultimele patru decenii. Conflictele interetnice nu au ocolit această ţară cu paisprezece milioane de locuitori şi o suprafaţă de aproximativ douăzeci şi trei de mii de kilometri pătraţi, situată în zona central-răsăriteană a Africii, la nord de şiragul marilor lacuri. Mărul discordiei l-a constituit din vechime dominaţia uneia sau a alteia dintre etniile cele mai numeroase. Surse antropologice au ajuns la concluzia că primii locuitori au aparţinut triburilor de pigmei twa. După secolul al XVI-lea, ei au fost asimilaţi de migraţia bantu venită dinspre sud, ai cărei membri căutau terenuri pentru munca pământului. Agricultori pricepuţi, ei au defrişat pădurile de pe văi şi au transformat suprafeţele eliberate în câmpii mănoase. Invadaţi în secolul următor dinspre nord-est de triburi nilote, tutsi, crescători de vite, cele două etnii cu deprinderi concurente au intrat în conflict. Dominaţia colonială germană la sfârşitul secolului al XIX-lea şi cea belgiană, care i-a succedat după înfrângerea armatelor kaiserului la sfârşitul Primului Război Mondial, i-au considerat pe tutsi, din care descindea însuşi regele, grupul minoritar, mai elevat, demn să conducă toate celelalte triburi. Până la independenţa din 1962, conflictul a cunoscut mai multe crize prost administrate de dominaţia belgiană. Din 1959 până la înlăturarea monarhiei şi la proclamarea republicii în 1961, Revoluţia Hutu a adus această etnie majoritară mai aproape de monopolul puterii în stat. Ameninţaţi cu pierderea poziţiei lor privilegiate, tutsi, prin exilaţii din Uganda şi din Congo, aşa numiţii yenzi, au organizat o operaţiune armată de recucerire a ţării în 1963. Blocarea ofensivei lor a fost urmată de epurarea sălbatică a etnicilor tutsi şi de consolidarea controlului majorităţii hutu cu ajutorul armatei fidele şi al poliţiei politice. Refugiaţii tutsi s-au regrupat în Uganda, ţara vecină din nord-est, au format Frontul Patriotic Ruandez, comandat de generalul Paul Kagame şi au pornit invazia ca să înlăture de la conducere partidul unic hutu, Mişcarea Naţională pentru Democraţie şi Dezvoltare. Instabilitatea din Ruanda ameninţa să se reverse în Burundi, în Uganda şi în Zair (Republica Democrată Congo, după 1997). În 1992, Organizaţia Unităţii Africane a iniţiat negocieri între guvernul hutu al preşedintelui Juvénal Habyarimana şi Frontul Patriotic, încheiate pe 4 august 1993 prin semnarea la Arusha, în Tanzania, a unor acorduri de încetare a războiului civil. Documentele programau formarea unui guvern de tranziţie de largă reprezentare etnică şi politică, repatrierea refugiaţilor şi integrarea combatanţilor Frontului în armata naţională. Pe 5 ianuarie 1994, membrii guvernului de tranziţie au depus jurământul şi Habyarimana a rămas preşedinte cu un statut ce ar fi trebuit să fie confirmat prin alegeri libere.

În 1993, în urma adoptării de către Consiliul de Securitate ONU a rezoluţiei 872, a fost dislocată pe teren Misiunea Naţiunilor Unite de Asistenţă pentru Ruanda (UNAMIR), condusă de fostul ministru de Externe camerunez Jacques-Roger Booh-Booh, cu mandat să ajute operaţiunile prevăzute prin acordurile de la Arusha şi să contribuie la procesul de pace prin reconcilierea guvernului dominat de hutu şi a miliţiilor sale cu rebelii tutsi din Frontul Patriotic Ruandez. La comanda forţei de menţinere a păcii a fost desemnat generalul de brigadă canadian Roméo Dallaire (n. 1946). El a ajuns în zonă, însoţit de o echipă modestă de protecţie şi de logistică, în toiul unor frământări interne ameninţătoare. Extremiştii hutu din guvern şi din armată începuseră să-l saboteze pe preşedintele Habyarimana, pe care îl suspectau că preconiza acceptarea unor conducători tutsi în guvernul provizoriu. Preşedintele a încercat să-i marginalizeze pe ultraconservatori, dar susţinătorii acestora au trecut la asasinarea unor minoritari tutsi printr-o campanie care a atins apogeul în ianuarie 1993, când au fost omorâţi trei sute de civili neangajaţi politic, între ei aflându-se câţiva învăţători, profesori şi doi oameni ai Bisericii creştine locale. Reluarea luptelor în războiul civil, la începutul lui 1993, a fost motivată de Kagame, aflat la comanda trupelor rebele, ca o primă fază a ofensivei de restabilire a drepturilor minoritarilor. Împingerea frontului intern spre capitala Kigali a alimentat mobilizarea miliţiilor hutu şi extinderea execuţiilor în masă. Concomitent, a crescut şi popularitatea mişcării suprematiste hutu, care devenise a treia forţă majoră în politica ruandeză, după partidul unic al lui Habyarimana şi o opoziţie moderată care se afla în pragul exterminării. S-a declanşat şi o luptă paralelă de imagine, în care atât moderaţii, cât şi conservatorii reclamau legitimitatea şi accesul la monopolul puterii.

Pe 6 aprilie, 1994, avionul în care preşedinţii din Ruanda şi din Burundi se întorceau de la conferinţa de pace de la Arusha a fost doborât cu rachete sol-aer, lansate de persoane care au rămas necunoscute. Majoritatea hutu a acuzat Frontul Patriotic de asasinat. Kagame, identificat în 2003 de o instanţă a francezilor ca inspirator al atacului, a susţinut că extremiştii hutu puseseră la cale atacul. Asasinarea preşedintelui a dezlănţuit unul dintre cele mai sălbatice omoruri în masă, un adevărat pandemoniu, care i-a prins în vâltoarea lui pe membrii corpului de menţinere a păcii şi pe comandantul lor, generalul Dallaire. Isteria generală i-a ocolit pe militarii forţei multinaţionale până în momentul în care cincisprezece militari belgieni au fost asasinaţi, corpurile lor mutilate şi profanate în primele zile ale genocidului. Potrivit mandatului, UNAMIR a devenit neputincioasă pentru că nu avea dreptul să intervină în conflictul intern, deşi generalul Dallaire a insistat pe lângă Departamentul pentru Operaţiuni de Pace şi pe lângă şeful acestuia, Kofi Annan, să autorizeze capturarea armelor stocate clandestin pe tot cuprinsul ţării, despre a căror existenţă avea informaţii certe. La mai puţin de douăzeci şi patru de ore de la comunicatul oficial care anunţa moartea preşedintelui, armata şi comandouri interahamwe au măcelărit şase mii de ruandezi, în primul rând pe principalii conducători ai opoziţiei moderate. (Stephen Kinzer, *A Thousand Hills. Rwanda's Rebirth and the Man Who Dreamed It,* John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey, 2008, p. 148)

Timp de o sută de zile, miliţiile hutu i-au hăituit şi i-au tăiat cu macetele pe civilii tutsi. Dezlănţuirea lor a provocat o isterie generală alimentată insistent de propaganda guvernamentală, în virtutea căreia foşti colegi de muncă, vecini, prieteni şi simpli necunoscuţi au fost căsăpiţi de hoarde orbite de setea de sânge. Au căzut victime mii de hutu moderaţi sau membri ai familiilor mixte în care convieţuiau hutu şi tutsi. Genocidul în marş strivea vieţi, mărşăluia peste cadavre fără să mai aibă cineva voinţa şi puterea să-l oprească. Generalul Dallaire şi puţinii colaboratori internaţionali riscau în fiecare clipă să fie asaltaţi şi ucişi, deşi se aflau acolo tocmai ca să prevină un asemenea dezastru uman. Drama „căştilor albastre” despre care raporta zilnic comandantul canadian nu a sensibilizat decidenţii de la New York, în ciuda informaţiilor obţinute cu preţul vieţii de către membrii UNAMIR şi care prezentau o imagine în degradare rapidă, ameninţând să se transforme într-o criză regională majoră, ceea ce s-a şi întâmplat. Guvernul i-a autorizat pe cetăţenii hutu să „lupte împotriva duşmanului comun”. Provocaţi de autorizarea oficială a omorului, sute de indivizi orbiţi de o furie ancestrală s-au năpustit pe străzile din Kigali scandând *Umwazi wacu ni umwe! Turamuzi ni umututsi!* („Duşmanul nostru este unul singur! Îl ştim, este tutsi!”, orig. Swahili.)

→

Mă văd nevoită să intervin şi să depun mărturie că da! e fiica mea! Dar ea mă expediază suveran cu un „Lasă-mă dom'le-n pace că ştiu şi eu ce să spun!” Eu mă bucur de strania metamorfoză prin care am devenit „dom'le”, o las în pace, ea se descurcă într-adevăr cu o întrebare agrementată de un zâmbet suav: „Ce ţi-e, carabiniere, ai orbul găinilor?”, carabinierul îi întoarce zâmbetul, nu cere să i se traducă zicerea şi, toată lumea este fericită. Până şi manelistul de serviciu la *haoleu, sufletul mieu,* a amuţit pe ecran văzându-l pe reprezentantul autorităţii cu cascheta şi pistol la cingătoare chemat la ordine de glasul… suav al tinerei domniţe.

Italia: *Mestre Ferrara, Modena, Padova, Bologna, Torino, Milano, Firenze, Roma...*

Numai din simpla enumerare a numelor acestor oraşe te-ai putea îmbăta de un infinit *azzuro* pe care să tot strălucească „O, solle mio!”... Aş! Nici *azzuro*, nici *solle*, doar o burniţă densă, ceţoasă, cerul prăvălit peste pământ, bolovănos şi cenuşiu ca o mustrare. Autostrada pe care trecem ţine departe de ochii noştri amintitele oraşe, iar când în sfârşit ajungem la Roma, oprirea se face undeva la periferia oraşului, la *Anagnina*, un fel de ananghie urbană dezolantă, mizeră, pe care ploaia generoasă foarte se străduieşte în zadar s-o cureţe...

Mi se spune de un cunoscător al locului că aici se adună sâmbăta şi duminica români veniţi cu treburi întru chivernisire, arşi de dor de ţară, auto-exilaţi departe de ea, acasă ne mai aflându-şi rost de muncă şi eşuând pe la periferii de metropole trufaşe care-i exploatează, lăsându-i să le aprecieze generozitatea că, deşi nu-i vor, le acceptă truda.

În *Piaţa Anagnina* de la periferia Romei vin să se întâlnească în zilele de sărbătoare ai noştri români înstrăinaţi, căutându-se din dor de acasă. La Crăciun aduc oala de sarmale, tuciul de mămăligă, ţuica fiartă bine închisă în termos; la Paşti vin cu de-ale Paştelui, toamna îi găseşte tot aici, că-i bun vinul ghiurghiuliu, apoi, cu banii câştigaţi, revin pe la vetrele stinse lângă care copiii lor au crescut cum a dat Dumnezeu, unii vegheaţi de bunicii lor „expiraţi”, alţii rătăciţi prin fumul ierbii rele dătătoare de iluzii, departe de iubirea şi grija părintească, amăgindu-se cu otravă de iubire fără de iubire oferită (pierdută) la masa verde a marii rătăciri ...

Micul grup de plasticieni este îmbarcat cu arme (a se citi tablouri) şi bagaje (chiar aşa) în automobilul trimis anume de *Accademia di Romania* unde urmează să fie deschisă expoziţia. Câţiva, nemaiavând loc, mergem cu metroul, până la staţia *Villa Borghese,* de unde aveam să fim „recuperaţi” şi conduşi la elegantul sediu al Acadèmiei – Casa Românească de Arte/Carte înfiinţată de marele istoric Nicolae Iorga.

Camera care mi-a fost rezervată seamănă cu chilioarele austere ale doamnelor de onoare de la Curtea Regală a Franţei, aşa cum arată ele (chilioarele) în castelele de pe Loara: tavan înalt, ferestre înguste plasate cât mai aproape de plafon, aşa încât niciun ochi indiscret să nu zărească nici măcar umbra frumoaselor aciuiate pe lângă regină, în ceasurile lor de singurătate şi nici măcar un buchețel inocent de flori, aruncat din grădina înnoptată de vreo mână fierbinte, să nu le lovească înfiorându-le inimioara...

În curtea interioară a elegantului edificiu, patru palmieri şi nişte arbuşti ornamentali de un verde sănătos, gazonul perfect şi, în mijloc, un mic bazin cu apă limpede în care înoată câţiva peştişori roşii. (Va urma.)

Vecina mea, Africa

Pe măsură ce regimul hutu adopta a atitudine tot mai radicală, elita moderaţilor hutu a început să se refugieze în ţările vecine. Unii dintre ei s-au înrolat chiar în unităţile rebele tutsi ale lui Kagame, o acţiune intens mediatizată de către acesta ca să-i dea un lustru de legitimitate răspunderii ce-i revenea pentru continuarea războiului civil. Fostul colonel hutu Alex Kanyarymana, ministru de finanţe în guvernul Habyarimana, asociat cu preşedintele în lovitura de stat care-l adusese la putere, Seth Sendashonga, influent om de afaceri hutu, Pateur Buzimungu, fost ministru al energiei, au fost scoşi la paradă ca exponenţi ai opoziţiei din interior faţă de campania de asasinate a guvernului. Hutu au priceput rapid ameninţările pe care le reprezentau transfugii politici. Extremişti *akazu* sau Reţeaua Zero (zero tutsi în ţară) au pus în mişcare un mecanism de intoxicare metodică a mulţimii pentru ca să-şi transpună în practică campania ucigaşă. Administratori locali au echipat şi înarmat bande de adolescenţi ca să ucidă civilii tutsi sub privirile nepăsătoare ale poliţiei. Pentru nehotărâţi, propagandiştii guvernamentali explicau că acţiunile letale împotriva minoritarilor nu erau altceva decât *umuganda,* un serviciu tradiţional în slujba comunităţii. Aceeaşi propagandişti au pus în circulaţie o nouă terminologie: uciderea bărbaţilor se numea „curăţarea boschetelor", iar atacarea femeilor şi a copiilor era doar „smulgerea din rădăcină a buruienilor otrăvitoare". (*Idem*) Cea mai agresivă şi mai sălbatică dintre miliţiile hutu, numită *interahamwe* („Cei uniţi în luptă"), a luat fiinţă prin îndoctrinarea genocidară a formaţiunilor de tineret fidele fostului preşedinte Habyarimana.

Convulsiile în tabăra tutsi nu au fost pe măsura organizării majorităţii hutu înainte de declanşarea masacrului. Totuşi, forţele rebele au primit sprijin şi au câştigat credibilitate în exteriorul ţării. Din estul sau din centrul Africii, şi chiar din Europa şi America de Nord, tinerii tutsi din diaspora ruandeză s-au alăturat Frontului Patriotic al lui Kagame. La doi ani de la declanşarea ofensivei conduse de acesta, Frontul ajunsese la douăsprezece mii de *inkotanyi* („Patrioţi", orig. swahili). Ei primeau arme, muniţie şi echipamente din Uganda, ţara vecină, al cărei preşedinte, Museveni, beneficiase de sprijinul comandourilor ruandeze în exil pe durata propriului război civil. Este unul dintre motivele pentru care Kagame, instruit ca ofiţer de contrainformaţii în S.U.A., şi subalternii lui aveau o pregătire anglofonă, deşi proveneau dintr-o ţară francofonă.

Un presentiment înfricoşător domnea şi în rândul expatriaţilor europeni. Mai toţi stăteau cu bagajele la uşă, aşteptând sau să fie evacuaţi, sau să fie căsăpiţi. Miliţiile hutu primiseră ordin să nu-i atace, nu atât din respect sau din sentimente umanitare, ci pentru că doreau să-i vadă îmbarcaţi ca să nu existe martori la grozăviile pe care le pregăteau. Cu cât plecau mai repede, cu atât mai curând putea să înceapă măcelărirea minoritarilor. Generalul Dallaire, obligat de mandatul său să nu se implice în conflict, amintea cu amărăciune: „M-a cuprins un sentiment de ruşine. Albii, care obţinuseră câştiguri în Ruanda, care angajaseră numeroşi ruandezi ca servitori sau ca lucrători, acum îi abandonau. Evacuarea rapidă a străinilor a fost un semnal pentru ca genocidarii să se îndrepte spre apocalipsă. Noaptea nu puteam să dorm din cauza sentimentului de vinovăţie". (Roméo Dallaire, *Shake Hands with the Devil. The Failure of Humanity in Rwanda,* DaCapo Press, Cambridge, MA, 2003, p. 263) Generalul era îngrijorat şi de soarta micului contingent multinaţional, confruntat cu provocări militare uriaşe, la care se adăuga lipsa de apă şi de hrană. Armata ruandeză începuse încă din timpul războiului intern să le împartă civililor macete şi să-i antreneze pentru luptele de stradă. Într-un singur transport, subordonaţii lui au descoperit un milion de macete (la o populaţie activă de aproape patru milioane de oameni), aduse din China. Colaboratorii săi identificaseră ascunzători de arme uşoare de foc, adevărate arsenale pentru unităţi mult mai numeroase decât cele ale armatei guvernamentale.

Pe deplin conştienţi de pericolul care se acumula în jurul lor, comandanţii UNMIR au solicitat extinderea mandatului de menţinere a păcii pentru capturarea depozitelor ilegale de arme şi separarea şi dezarmarea grupelor agresive. Kofi Annan, şeful Departamentului pentru Operaţiuni de Pace, a cerut insistent respectarea misiunii, chiar dacă aceasta ar fi putut fi modificată, la propunerea lui, de către Consiliul de Securitate. Pericolul declanşării genocidului devenea evident şi Dallaire a încercat să le demonstreze decidenţilor de la ONU New York pericolul căruia îi expuneau o ţară întreagă. În repetate rânduri a cerut pentru misiunea sa dotarea necesară într-o situaţie de criză nemaiîntâlnită: elicoptere, muniţie, medicamente, piese de schimb, mecanici, dar şi alimente şi apă pentru cele câteva sute de militari din subordine. „Timp de trei luni [din ianuarie 1994, n.n.], i-am trimis Departamentului pentru Operaţiuni de Pace rapoarte foarte detaliate, relatări despre incidente grave şi evaluări periodice ale situaţiei politice şi militare, precum şi opţiuni şi recomandări pentru direcţia de acţiune a reprezentantului special al Secretarului General ONU. Rar mi s-a întâmplat să primesc un răspuns." (*Idem,* p. 208)

Propaganda oficială genocidară şi-a construit un nou megafon mobilizator, *Radio Télévision Libres de Milles Colines*, ale cărui îndemnuri ucigaşe ajungeau pe tot cuprinsul Ruandei, cu efectele cele mai devastatoare în mediul rural, portretizându-i pe tutsi drept inyenzi, neoameni. Rezultatele devastatoare nu au întârziat. Pe 8 aprilie 1994, câinii genocidului au scăpat din lesă. Conform unei liste alcătuite în perioada premergătoare, soldaţi, poliţişti şi membri ai miliţiilor hutu i-au omorât pe principalii conducători militari şi politici moderaţi din ambele etnii, care ar fi putut să ocupe un loc semnificativ în împiedicarea campaniei de asasinate în masă. Toate căile de acces au fost blocate de puncte de trecere militarizate şi baricade. Identificarea posibilelor victime era foarte uşoară, pentru că pe cărţile de identitate obligatorii era trecută etnia posesorului. În aprilie, au fost omorâţi două sute de mii de hutu, peste cinci sute de mii în mai, cifra aproximativă ajungând maximă la începutul lui iulie, când trupele Frontului Patriotic au intrat în capitala Kigami.

Ceea ce părea un punct de vârf al unui război civil – obişnuit în Africa sub-sahariană – a devenit ultimul genocid înspăimântător al secolului trecut. Misiunea ONU fost redusă la rolul de spectator, şi considerată de generalul Dallaire un eşec. (Stephen Kinzer, *op. cit.*, p. 6) Membrii ei nu au reuşit decât să le ofere câtorva dintre supravieţuitori un refugiu provizoriu pe stadionul Amahoro din Kigali şi în alte câteva baze cu protecţie limitată.

În primele zile ale genocidului, Franţa a lansat operaţiunea militară Amaruyllis, care a evacuat, împreună cu militari belgieni şi din UNAMIR, expatriaţii europeni. Minoritarii tutsi, cu excepţia câtorva demnitari din fosta administraţie şi a doamnei Habyarimana, au fost abandonaţi şi lăsaţi să moară. La sfârşitul lunii iunie, în plină ofensivă Kagame, o altă operaţiune franceză, Turqoise, sub mandat ONU, a creat zone umanitare sigure pentru migranţii intern şi refugiaţi. În 1998, ancheta despre implicarea Franţei în Ruanda a acuzat guvernul de la Paris de erori în analizarea situaţiei şi de „cooperare pe fondul unor tensiuni etnice, masacre şi violenţă", dar nu i-a atribuit o răspundere directă pentru genocid. (George Whitney & Ronald Criag, „Pannel Finds French Errors of Judgement in Rwanda", *The New York Times,* 20 December 1998) Pe 4 aprilie 20024, *The Guardian* (theguardian.com/world/2024/april/04/macron-to-say-france-and-allies-could-have-stopped-rwanda-genocide-in-1994, accesat 14 aprilie 2024) l-a citat pe preşedintele Macron, care a declarat: „Când a început faza exterminării totale a minorităţii tutsi, comunitatea internaţională dispunea de mijloace ca să cunoască şi să acţioneze. Franţa şi aliaţii ei africani ar fi putut să-i pună capăt genocidului din Ruanda, dar nu au dispus de voinţa politică, pentru ca să prevină genocidul."

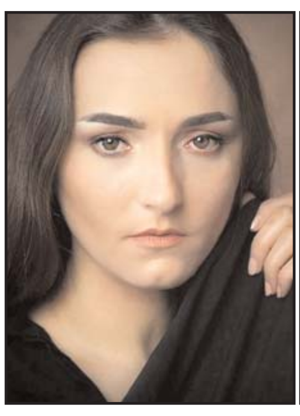
Statele Unite au avut informaţiile preliminare despre genocid. Clinton a preferat compania Monicăi Lewinski şi nu a acţionat de teama repetării episodului din 1993 din capitala Somaliei, când corpurile unor militari americani au fost profanate şi târâte victorios prin praful străzilor din Mogadishu. La câţiva ani după retragerea de la Casa Albă, fostul preşedinte a recunoscut eşecul politicii sale în criza ruandeză, una dintre marile sale erori politice. „Nu cred că am fi putut să punem capăt violenţei, dar cred că am fi putut să o reducem. Şi regret că n-am făcut-o." (Amy Chozick, „In Africa, Bill Clinton Toils for a Charitable Legacy", *The New York Times*, 4 September 2012)

Kofi Annan a amânat o decizie categorică şi extinderea mandatului UNAMIR, numai ca să-şi menajeze şansele de a deveni din şeful Departamentului pentru Operaţiuni de Pace secretarul general al Organizaţii Naţiunilor Unite, la trei ani după genocid. El a preferat să tolereze neimplicarea americanilor şi a vest-europenilor ca să-şi asigure sprijinul Statelor Unite pe durata celor două mandate (1997 – 2006) la conducerea organizaţiei mondiale. Când predecesorul său, Boutros Boutros Ghali, a fost prea personal în exercitarea funcţiei încredinţate de cei peste o sută optzeci de membri ai Adunării Generale, şefa Departamentului de Stat american, Madleine Albright, a început să-l ridiculizeze şi i-a sabotat şansele prelungirii misiunii sale cu încă patru ani.

Încheierea genocidului a provocat criza refugiaţilor şi evaziunea autorilor lui din faţa răspunderii penale sub diverse pretexte umanitariste, plus două războaie locale în R.D. Congo, unde s-au izolat atât refugiaţi tutsi, cât şi asasinii hutu. Tribunalul Penal Internaţional pentru Ruanda nu a reuşit să facă dreptate pentru supravieţuitori şi pentru urmaşii victimelor şi în 2015 a ridicat şedinţa. Paul Kagame a devenit preşedinte pe viaţă şi principalii planificatori şi susţinători ai ofensivei Frontului Popular nu au fost acuzaţi, ci au primit sinecuri bănoase în noua administraţie. Comunitatea internaţională, la rândul ei, a făcut dovada cinismului şi a dublei măsuri, aplicată ca să nu fie atinse interesele marilor jucători internaţionali.

Poezie fără frontiere

Traducere de Iuliana PAŞCA şi Germain DROOGENBROODT

Calea greşită

Manolis (Creta)

Îţi vând bunuri
de care nu ai nevoie
totuşi, le cumperi
cântă falseturi care nu-ţi plac
totuşi, le asculţi

Când vei asculta
şoaptele florilor?

Îşi aplică strălucirea externă
pe care îţi place să ţi-o însuşeşti
pentru a deveni deopotrivă cu ei
creierul ţi-l seacă de orice logică
şi tu crezi că ei te îmbogăţesc
atunci când îi imiţi

Când vei asculta
cântecul cintezei?

Martori ai unei epoci

Germain Droogenbroodt

Precum ploaia care şterge urmele
aşa dispare
din cauza unor probleme tehnice
sau a deciziei puterilor superioare
ceea ce odată am încredinţat
pe dischete, calculator,
VHS sau CD.

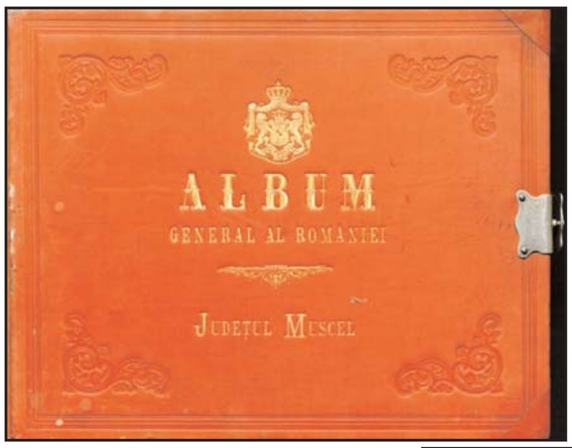
Va rămâne în urma noastră,
uşor îngălbenit,
ceea ce odată
a fost scris pe hârtie
cu maşină de scris sau pix –
iar în urma celor ce vin după noi,
nu va rămâne absolut nimic?

Ars longa...

Câmpulungul şi Muscelul prin lentila lui Alexandru Antoniu

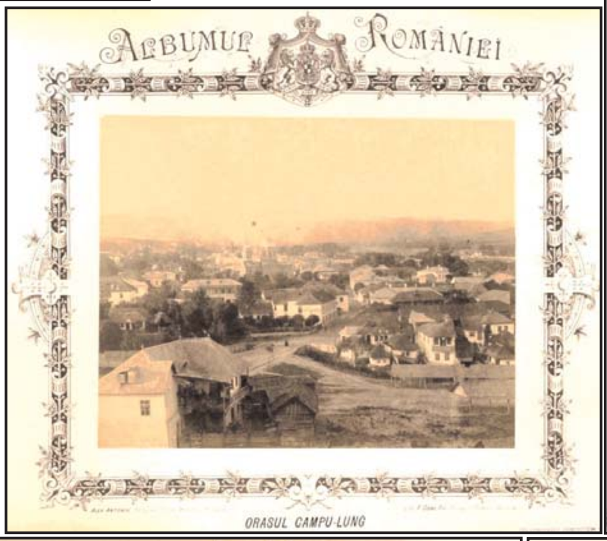
Adrian SĂVOIU

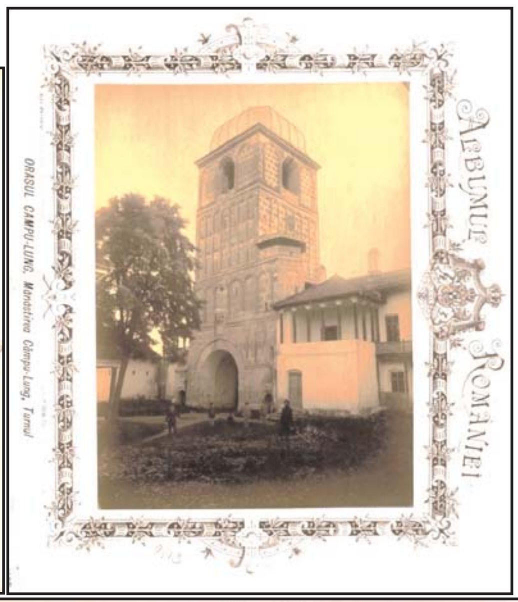

Fotograful Alexandru Antoniu, activ la Bucureşti între 1890 şi 1925, s-a remarcat în special prin lucrarea sa intitulată *Albumul General al României. Compus din 300 tablouri reprezentând: monumentele istorice şi contimporane, poziţii pitoreşti, Domeniul Coroanei şi costume naţionale, cu descrierea istorică şi pitorească.* Albumul este structurat în două mari secţiuni: partea I a apărut în 1901 la Atelierele Stengel & Co. din Dresda, iar partea a II-a, în 1904, la Editura Socec din Bucureşti.

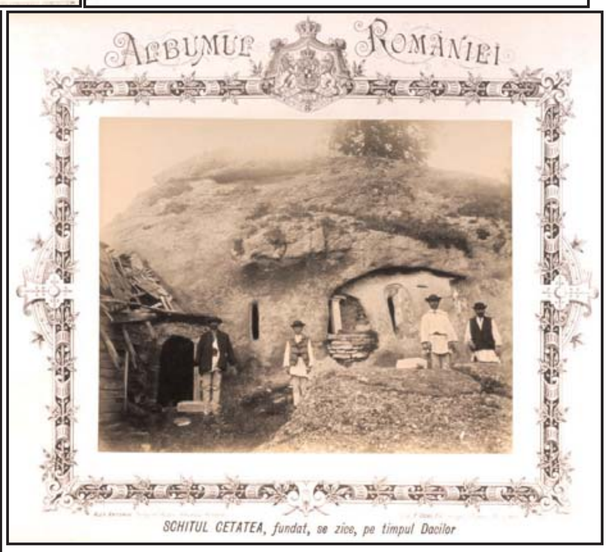
Alexandru Antoniu (circa 1860-1925) este cunoscut ca „fotograful Micului Paris" şi s-a bucurat din plin de stima contemporanilor. Lui îi datorăm majoritatea imaginilor proaspete ale cutărui palat sau bulevard din Bucureştiul abia născutului secol XX. Fotografiile cuprinse în primul volum din *Albumul General al României,* expuse la Expoziţia Universală de la Paris din 1900, i-au adus autorului medalia de bronz.

Alexandru Antoniu a publicat şi alte albume de mare interes: *Albumul armatei române* (1902), *Amintiri din România. Expoziţia Naţională Română 1906. Cu ocazia jubileului de 40 de ani de domnie a M.S. Regelui Carol I* (1906) şi *Din Bucureşti* (1910), toate tipărite la Editura Socec din Capitală.

Ca parte componentă a unui întreg care va constitui în 1901 *Albumul General al României,* Alexandru Antoniu a tipărit în 1893 la Editura Carol Göbl din Bucureşti un splendid album dedicat fostului judeţ Muscel (pe atunci, ortografiat Muşcel), conţinând 44 de imagini în care pot fi văzute aspecte ale Câmpulungului de odinioară, cu vechile lui biserici, dar şi mănăstiri, monumente istorice ori peisaje din întreg judeţul. Nu lipsesc fotografiile care ilustrează frumuseţea costumului naţional din zonă.

Într-un mod cu totul interesant, mergând pe aceeaşi idee şi în acelaşi an 1893, fotograful Ioan Niculescu din Bucureşti finaliza, după o trudă de patru ani, albumul *Monumente istorice ale României. Tipuri din judeţele Argeş şi Muşcel. Anul 1893*, care conţinea 83 de fotografii din cele două judeţe. Din albumul original al lui Ioan Niculescu, netipărit în epocă, se mai cunosc astăzi doar două exemplare, unul aflat la Biblioteca Academiei Române din Bucureşti, iar celălalt la Curtea de Argeş.

În două dintre fotografiile din *Albumul General al României. Judeţul Muscel* (1893), Alexandru Antoniu ne prezintă vederi generale cu oraşul Câmpulung. În prima, fotograful şi-a aşezat aparatul pe dealul care se întinde în spatele Bisericii Flămânda şi oferă o largă deschidere spre Câmpulung. În partea stângă, se vede albia râului Târgului şi podul care duce spre oraş. Apoi, panoramând de la stânga spre dreapta, pot fi identificate Mănăstirea Câmpulung (azi „Negru-Vodă"), alte biserici ale oraşului şi construcţiile de atunci.

În cea de-a doua fotografie, făcută din turnul Mănăstirii Câmpulung spre direcţia nord, se văd în prim-plan vechile clădiri ale oraşului, azi demolate, artera principală care trece pe lângă mănăstire, casa Gheorghe Ştefănescu (1735), rămasă astăzi cea mai veche din Câmpulung, Biserica Domnească, turlele altor biserici şi, în dreapta, albia râului Târgului.

În alte imagini din Câmpulung apar Gimnaziul „Dinicu Golescu", tocmai construit, şi Fabrica de Hârtie „Câmpulungul", intrată în circuitul economic în 1888.

Alexandru Antoniu ne oferă detalii interesante legate de felul cum arătau în 1893 biserica Mănăstirii Câmpulung, precum şi alte biserici ale oraşului: Marina, Sf. Gheorghe (consemnată, din eroare, ca fiind Sf. Ilie) şi Bradu, azi dispărută. De asemenea, sunt imortalizate Mănăstirile Aninoasa, Nămăeşti, Ciocanu, Râncăciov şi Viероşi. Albumul ne mai prezintă splendide panorame ale localităţilor Dragoslavele şi Rucăr, ale cheilor Dâmbovicioarei ori ale schitului Cetăţuia de lângă Cetăţeni.

În albumul său despre fostul judeţ Muscel, Alexandru Antoniu dă întâietate oraşului Câmpulung, părând parcă a-l îndreptăţi pe N. Iorga să scrie în volumul *România cum era până în 1918:*

„Astăzi, cu desăvârşita îngrijire a caselor sale înflorite, a stradelor sale bine pietruite, a primblării sale, cu adăoşagul nou al şcolilor vesele (nu voi zice şi cu statuia, puţin apocrifă a unui erou, Radu Negru, cu totul apocrif), cu mişcarea din zilele de târg a unei ţărănimi harnice şi vioaie, Câmpulungul e vrednic de a se număra între cele dintâi oraşe ale României: vile cochete, instalaţiile de băi ale Eforiei Kretzulescu aduc vara haine elegante, pe persoane care aparţin cosmopolei franco-române; dar, dacă nu-i auzi, poţi să admiri uneori feţele rămase de o frumuseţă românească."

Sursa fotografiilor: Biblioteca digitală a publicaţiilor culturale (biblioteca-digitala.ro)

Revista este ilustrată cu imagini din *Albumul General al României* (însoţite de „rama" originală şi de explicaţia fotografului).

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Paul DIACONESCU – scriitor, Suedia
- Mihai SPORIŞ – inginer, Râmnicu Vâlcea
- Maria CALLEYA – muzician, Bucureşti
- Georgel RUSU – prof. univ., Bucureşti
- Mihaela MALEA STROE – scriitor, Braşov
- Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG – scriitor, Spania
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- Narcis ZĂRNESCU – prof. univ., Bucureşti
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Raia ROGAC – scriitor, Chişinău
- Ion CONSTANTIN – istoric, Bucureşti
- Aurelian BĂDULESCU – artist criminalist, Bucureşti
- Alecu RENIŢĂ – publicist, Chişinău
- Ioan PĂUNESCU – publicist, Câmpulung Muscel
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Rodica LĂZĂRESCU – scriitor, Bucureşti
- Sever VOINESCU – publicist, Bucureşti
- Mihai POSADA – scriitor, Sibiu
- Manuel ANGELESCU – profesor, Videle TL
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta-Turnu Severin
- Rodica BRETIN – scriitor, Braşov
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Adrian SĂVOIU – profesor, Câmpulung Muscel